

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

DEĞİŞİM SÜRECİNDE OSMANLI JANDARMASI'NIN EĞİTİMİ
MESELESİ
(1839-1914)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Esmâ Nur HALICI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet DOĞAN

Temmuz – 2019
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

DEĞİŞİM SÜRECİNDE OSMANLI JANDARMASI’NIN EĞİTİMİ
MESELESİ
(1839-1914)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Esmâ Nur HALICI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet DOĞAN

Temmuz – 2019

KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Doğan danışmanlığında Esma Nur Halıcı tarafından hazırlanan “Değişim Sürecinde Osmanlı Jandarması’nın Eğitimi Meselesi (1839-1914)” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

24/07/2019

Doç Dr., Ahmet Özcan (Başkan)

.....

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Doğan (Danışman)

.....

Dr. Öğr. Üyesi, Ahmet Demir

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2019

Prof. Dr. İsmail. Aydoğan

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Değişim Sürecinde Osmanlı Jandarması’nın Eğitimi Meselesi (1839-1914)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

24/07/2019

Esma Nur Halıcı

ÖNSÖZ

Bu tezde Osmanlı Devleti'nde iç güvenliği sağlayan jandarma teşkilatının geçirdiği kurumsal değişmeyi ve bir merkezileşme aracı olarak jandarma askerinin nasıl yetiştiğini incelemek amaçlanmıştır. Açılan jandarma okullarında okutulan ders kitapları ışığında Osmanlı hükümetinin nasıl bir jandarma yetiştirmek istediği açıklanmaya çalışılmıştır

Tezin hazırlanma sürecinde katkılarından dolayı danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Doğan'a, tezin konusuna hakimiyetiyle yol gösteren ve her anımda desteğini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Ahmet Özcan'a, kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan ve çalışma azmimi artıran Dr. Agah Dolay'a, uzakta olsa da her an yanımda olduğunu hissettiren dostum Elif'e ve varlıklarına her daim şükrettiğim aileme teşekkür ederim.

Esma Nur HALICI

ÖZET

Halıcı, Esmâ Nur, “Değişim Sürecinde Osmanlı Jandarması’nın Eğitimi Meselesi (1839-1914)”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019, s. 105

Tarih yazımında yeni bir alan olarak gelişen jandarma gibi kolluk kuvvetlerinin tarihine katkıda bulunabilecek bir çalışma planlanmıştır. Konu kollukla ilgili olduğu kadar 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl başlarını içeren dönemin eğitim olgusunu da dikkate alacaktır. Böylece yaygın eğitimin dışında kalan mesleki eğitimlerden az bilinen bir kurumun eğitim organizasyonu her yönüyle ortaya koymak ve bugünle mukayesesine imkan vermek amaçlanmıştır.

Osmanlı Devleti’nin sosyal, bürokratik, askeri, hukuki birçok alanda yenileşmeye girdiği Tanzimat dönemiyle başlayan süreç içerisinde merkezileşmenin bir aracı olarak görülen jandarma askerinin zabtiyeden jandarmaya geçirdiği dönem kısaca incelenmiştir. Zabtiye askeri jandarma adını alırken mesleğinde daha yetkin bir asker profili hedeflenmiş ve bu hedef doğrultusunda eğitim amaçlı okullar açılmıştır. Açılan Jandarma Efradı Cedide Mekteplerinin ders kitapları referans alınarak istenilen ideal jandarma tipi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Jandarma, Tanzimat, Jandarma Okulları, Eğitim.

ABSTRACT

Halıcı, Esma Nur, “The Issue of Education of The Ottoman Gendarmerie in The Changing Process (1839-1914)”, Master’s Thesis, Kırıkkale, 2019, s.105

A study was planned that could contribute to the history of the police forces such as the gendarmerie which developed as a new field in the history writing. It will consider the educational phenomenon of the period, which included the 19th and early 20th centuries, as well as law enforcement. Thus it is aimed to reveal every aspect of educational organization of an institution which is less known from the vocational trainings other than non-formal education and to allow it to be compared with today.

The period in which the gendarmerie soldier, who was seen as a means of centralization during the Tanzimat period, when the Ottoman Empire entered into reform in many social, bureaucratic, military and legal fields, was briefly examined. While Zabtiye was named as a Gendarmerie, a more qualified military profile was aimed in the profession and schools were opened for educational purposes. The ideal type of gendarmerie was examined by referring to the textbooks of Gendarmerie Efrâd-ı Cedide Schools opened.

Key Words: Gendarmerie, Tanzimat, Schools of Gendarmerie, Education.

KISALTMALAR

age.: Adı geen eser

agm.:Adı geen makale

agt.: Adı geen tez

Bkz.:Bakınız

C.: Cilt

ev.: eviren

Edt.: Editör

S.: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TTK: Türk Tarih Kurumu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
GİRİŞ	1
I.KONUNUN ÖNEMİ VE SINIRLARI.....	7
II.KAYNAKLAR	8
BİRİNCİ BÖLÜM	
OSMANLI JANDARMASININ TARİHSEL TEMELLERİ	10
1.OSMANLI KOLLUĞU İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	10
1.1. Zabtiye.....	10
1.2. Asayiş.....	11
1.3. Nizam.....	12
1.4. Jandarma	14
1.5. Emniyet	14
2.YENİ BİR KURUM OLARAK JANDARMANIN DOĞUŞU	15
2.1.Avrupa’da Jandarma Teşkilatı ve Osmanlı Devleti	17
2.2.Osmanlı Jandarmasının Tarihsel Temelleri.....	18
2.3.Zabtiye Teşkilatı.....	20
İKİNCİ BÖLÜM	
TANZİMAT, BÜROKRATİK YENİLİKLER VE YENİ İÇGÜVENLİK	
ANLAYIŞI	24
1.TANZİMAT ve GÜVENLİK	24
2.ZABTİYE MÜŞİRLİĞİ 1846-1879	26

3.JANDARMA DAİRESİ	28
4.RUMELİ TENSİKATI 1903	29
4.1.Tensik Görmüş Jandarmalar.....	32
5.JANDARMA EĞİTİMİNİN GEREKLİLİĞİ.....	35
6.JANDARMA MEKTEPLERİ.....	37
6.1.Jandarma Zabıt Mektebi.....	39
6.1.1.Okullarda Öğretim Şekli	48
6.1.2.Eğitim Öğretim Heyetinin Tayin	49
6.1.3.Mektebin İdaresi	49
6.1.4.Mektebin Bağlılığı ve Kadro Çizelgesi	49
6.2.Alay Mektepleri.....	50
6.3.Karakol Kumandanı Mektepleri	51
6.4.Efrâd-ı Cedide Mektepleri	51
6.5.Jandarma Kıtalarının Talim ve Terbiyesi	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDEAL JANDARMA NASIL OLMALIDIR?.....	56
1.MEKTEP DERS KİTAPLARINA GÖRE JANDARMA	56
1.1.Jandarmanın Tanımı ve Kimliğinin Göstergesi Olarak Üniforma	57
1.2.Jandarma İçin Kabul Şartları	61
1.3.Jandarmayı Mektepte Yetiştirmek.....	63
1.4.Ordudan Farklı Asker Olmak	65
1.5.Jandarma Askerinin Sınıfları	67
1.6.Askeri Teşkilat ve Meslek Bilgilerinin Öğretimi.....	68
1.7.İdeal Osmanlı Jandarması Nasıl Olmalıdır?	70

1.8.Uhuvvet-ı Askeriye.....	75
1.9.Jandarmanın Silah Kullanma Yetkisi ve Gözle Görülmeyen Silahları.....	76
1.10.Afetler ve Darda Kalanlara Yardım İçin Jandarma	79
1.11.Vatan Sevgisi.....	83
1.12. Jandarma Vazifesine ve Askeri Disipline Aykırı Davranışlar	84
1.13.Jandarmanın Ahaliye Karşı Tavrı Nasıl Olmalıdır?	90
1.14.Temizlik ve Nizamın Önemi.....	96
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	100

GİRİŞ

Bu tez çalışmasının amacı Osmanlı jandarmasının kuruluş ve gelişme süreçlerinde eğitim kurumları ve eğitimle nasıl bir jandarma kimliği arzu edildiğini tarih disiplini çerçevesinde ortaya koymaktır. Jandarma teşkilatının eğitim meselesine dâhil olarak gördüğümüz bu çerçevenin kuramsal referansları “modernleşme” ve daha özgün bir sınırlamayla “Türk Modernleşmesi” paradigmasına dayanmaktadır. “Çağdaşlaşma, Batılılaşma, Asrileşme ve Türk Modernleşmesi” kavramları Türkiye’ye özgü nitelikleri gösteren bir sürecin ifadesi olmuştur. Dolayısıyla modernleşmenin evrensel dönüşüme yol açan sonuçlarının yerel düzeyde farklı görünüşleri olduğu Osmanlı-Türk tecrübesiyle analiz edilebilir.

Eisenstadt’a göre modernleşme “ On yedinci yüzyıldan, on dokuzuncu yüzyıla kadar Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’daki toplumsal, ekonomik ve politik sistemlerde meydana gelen değişimin bir ürünüdür. Daha sonra diğer Avrupa ülkeleri ve daha geç bir zamanda güney Amerika, Asya ve Afrika kıtalarına yayılan bir süreçtir.”¹ Giddens’e göre, dünyanın modernliği kendini geçmişin yerine koyan bir dünya kurarken toplumun geleneklerine, alışkanlıklarına, beklentilerine, inançlarına bağlı olmayan bir düzenleme yapmaktır.²

Modernliğin evrensel olduğu kadar ülkelere göre değişen özgün yanları olduğu dünyanın farklı coğrafyalarında yaşanan tecrübeyle görülmüştür. Mesela Türk Modernleşmesi bir İslam devletinin Batılı esasları benimse yolunda geçirdiği reformlar silsilesi olmuştur. Bundan dolayı Türk modernleşmesi Batıcılık, asrileşme, çağdaşlaşma gibi kavramlarla adlandırılmıştır. Asrileşme veya çağdaşlaşmanın merkezi Batı Avrupa’dır. Burada Batıcılık modernleşme paradigmasıyla örtüşmektedir. Şerif Mardin Batıcılığı “ Osmanlı İmparatorluğundan başlayıp Cumhuriyet Türkiye’sinde yeni boyutlar kazanan, Batı Avrupa’nın toplumsal ve fikişel bileşimini erişilmesi gereken bir hedef olarak gören yaklaşım olarak tanımlamıştır. Ona göre bu kavram daha çok Batıyı her konuda örnek almak isteyenlerin yaklaşımını adlandırmak için kullanılmıştır.”³ Modernleşme analizini

¹S.N.Eisenstadt, *Modernleşme*, Çev.: Ufuk Çoşkun, Doğubatı Yayınları, Ankara 2014, s.11.

²Anthony Giddens-Christopher Pierson, *Modernliği Anlamlandırmak*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s.XXVIII.

³ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, Makaleler 4, İletişim Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 1994, s.9.

yetersiz bulup Batı yerine bunun iç dinamiklerle ilişkilendirmesinin daha doğru olduğunu savunanlar da bulunmaktadır.

Çalışmamız modern bürokratik bir kurumun yapılanması sürecinde eğitimin anlamı ve nasıl bir mesele haline geldiğini gösterecektir. Bizim burada modernleşmeyi bürokrasinin değişimiyle ilişkilendirmemiz gerekmektedir. Kolluk gücünün bağlılık ve kurumsallaşması Batıdan örnek aldığı jandarma teşkilatına göre olmuştur. Batılılaşmanın dikkat çeken örnekleri bürokratik yapılanma üzerinden izlenebilir. Toplumsal değişimin hızı ise bürokratik değişimle kıyaslanamaz, fakat olup bitenlerin tamamını Batının taklidi olarak görmek yerine ihtiyaçların doğurduğu bir süreçle de ilişkilendirmek mümkündür. Mesela güvenlik uygulamalarının değişiminde zihniyet ve ülkeye özgü ihtiyaçları da dikkate almanın gerekliliği uygulamalardan anlaşılabilir. Jandarma teşkilatı kurulması Batıya benzemeyi gösterdiği kadar böyle bir teşkilatın ortaya çıkmasını ihtiyaçlarla bağlantılı olduğunu gösteren deliller de sunmaktadır.

Fransız Devrimi'nin hemen ardından başta Fransa olmak üzere XIX. Yüzyılın ilk yarısına kadar birçok Avrupa devletinde jandarma adlı askeri statülü kolluk kuvveti kurulmuştur. Bazı ülkelerde adı farklı konulmuş olsa da jandarmanın işlevini gören kolluk güçleri modern devlet anlayışının güvenlikle ilgili yaklaşımı sonucunda doğmuştur.⁴Modern devletin toplumsal nüfuzunu sağlamada öne çıkan kurumu olan modern kolluğun başlıca unsurları olan jandarma ve polis ordudan bağımsız sivil bir kurum olarak düşünülmüştür. ⁵ XIX.Yüzyıl öncesinde hemen hemen bütün toplumlarda kolluk hizmetleri askerler tarafından yerine getirilmekteydi. Sivil kolluk düşüncesine rağmen Jandarmanın ordudan tamamen bağımsız bir yapıda olmadığı bilinen bir gerçektir. Bunun devrin şartları içerisinde değerlendirilmesi daha doğru olacak şehirden daha çok kırsal alanlara sahip olan ülkelerin kolluk hizmetlerinin yürütülmesinde hala askeri eğitilmiş insan unsuruna dayalı bir kolluğa ihtiyacı bitmemiştir. Polise göre daha az masrafsız ve mecburi askerlik sisteminin bir parçası olarak hizmet görebilecek olan jandarmanın hem barış hem de savaş dönemlerine dönük olarak iki işlevi vardır. Barış dönemlerinde kırsal alanda polis benzeri bir vazife görürken savaş zamanlarında askeri eğitim almış olmasından dolayı muharip

⁴ Ahmet Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının İlk Defa Gündeme Gelişi (1839)", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 32, sy.53, 2013, s. 176.

⁵ Ferdan Ergut, *Modern Devlet ve Polis*, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012, s.61-62.

birliklerle savaşa katılabilecek veya askeri hizmetlerin yürütülmesinde yardımcı olabileceklerdir.⁶

Polisin vazife alanlarına göre mahrumiyet bölgelerinden sorumlu olan jandarmaların bu görevleri arzu edildiği ölçüde yapabilmesi eğitimlerini buna göre almalarına bağlıdır. Söz konusu olan Osmanlı ülkesi olunca sorumluluk alanı büyük ölçüde kırsal alan ve bazı yerleri oldukça zorlu coğrafyaya sahip olan bir ülkenin jandarması akla gelmektedir. Üstelik basit asayiş olaylarının yanı sıra bütün XIX. Yüzyıl ve XX.Yüzyıl boyunca süregelen isyanlarla birlikte zaman zaman patlak veren savaşlar jandarmanın önemini artırmıştır. Önceleri alaylı denilebilecek eğitimden geçen jandarmanın gittikçe karışık hale gelen ülke problemleri karşısında sağlam durabilmesi için gerekli personel ihtiyacı mektepli jandarma mecburiyetini doğurmuştur. Jandarmanın zaptiye olarak kuruluşundan itibaren okullaşmaya gidişi için yaklaşık 65 yıl geçmiştir. Jandarmaya ait ilk mektep 1904 yılında kurulmuş, bundan sonra okullaşma süreci başlamıştır.

Kavram olarak ilk görünümü 1839 yılı ile tarihlendirilen Zaptiye'ye bu adla kurumsallaşan kolluk kuvveti, XIX. Yüzyılın başından itibaren Modern Avrupa devletlerinin hemen hepsinde görünmeye başlayan jandarma teşkilatına referansla kurulmuştur. Zaptiye adıyla kurulan yeni kurum belirli bir süreçten sonra zaptiye teşkilatı yeniden yapılandırılınca jandarma ve polis olarak iki ayrı kolluk kuvveti olarak kendi mecralarında kurumsallaşmaya devam etmişlerdir. Polis teşkilatına göre daha önce kurumsallaşmaya başlayan Jandarmanın bir daire bünyesinde zaptiyeden ayrı olarak kuruluşu polis teşkilatının gelişiminin de önünü açmıştır. Böylece Zaptiye Müşirliği idaresindeyken seraskerliğe bağlı jandarma dairesi kurulmasından sonra zaptiye teşkilatı jandarma adıyla kurumsallaşmaya devam etmiş, jandarmadan ayrı bir zaptiye kurulmuş ve polis teşkilatını oluşturmuştur.⁷

Genel Kolluk adıyla hukuki ve idari olarak kavramsallaşan kurumların esas organları jandarma ve polisten oluşmaktadır. Polisin ne olduğu, bağlılığı ve sorumlulukları net iken jandarma tanım ve sorumluluk alanları itibarıyla farklı bir yapıya sahip olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bu farklı yapının tam olarak ne olduğunu

⁶ Özcan, agm, s.188.

⁷ Özcan, agm, s.176-177.

gösterecek “Jandarma nedir?” sorusunun karşılığı “Jandarma Neferi ile Müzakere” adlı kitapta şöyle tanımlanmıştır:

“jandarmalar hükümetin kolu, kanadı demektir. Tabir-i âherle: hükümetin kuvvet ve adaletinin birer numunesidirler. Mesela: bir kuş kanatsız uçamadığı gibi hükümette jandarmasız hiçbir iş göremez, kendi namus ve haysiyetini satvetini adaletini millete gösteremez.”⁸

Buradaki ifadelerden anlaşılacağı üzere jandarma kuvvet ve adalet kavramları çerçevesinde anlam bulur. Bu kuvvetin varlığı millete hizmet ve ona adalet dağıtılması için zorunluluk olarak görülmüştür. Adı geçen kitapta hükümetin temsilcisi olarak halkın karşısında ilk gördüğü memur jandarma olarak gösterilmiştir. Jandarmanın ana karargâhları her ne kadar şehir ve kaza merkezlerinde bulunsa da jandarmanın sorumluluk bölgesi kırsal alandır. Karakollar ve devriyeler vasıtasıyla merkezlerde bulunan gücünü kırsal alanın her yanında gösterebilecek bir eğitim ve organizasyona sahip olmuştur. Dolayısıyla halk ile devlet ilişkisi, iletişim ağı jandarma teşkilatı üzerinden gözlemlenebilir. Devletin halktan talebi ve halkın devlete olan arzı en ücra köşelere yayılacak derecede jandarma üzerinden diyalogla yapılmıştır.

Burada soruyu jandarmanın kurumsal olarak ne zaman hangi ihtiyaçlardan doğduğu şeklinde devam ettirdiğimizde kurumun Avrupa’daki benzerleri gibi modernliği bizi belirli bir zaman dilimine sığdırmaktadır. Kavramın modernliğinin yanı sıra bu kavram çerçevesinde ortaya çıkan kurumların modernliği dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde bu kavramın içeriğini dolduracak işleri yapan kurumlara modern öncesi dönemde de rastlanmasından kaynaklı bir kargaşa doğabilir. Modern öncesi dönemde bunların zihinsel formasyonu belirleyeni ve bağlılıklar modern kolluk örgütününkinden “gelenek” ve “modern” arasındaki farklılaşmayla belirginleşir. Gelenek ve modern kavramları bizim için burada geleneksel ve modern toplum veya geleneksel ve modern devlet modellerinin öngördüğü iç güvenlik örgütleriyle ilişkili olarak alınmaktadır. Daha doğrusu modern devlet-toplum ihtiyaçlarıyla örtüşen genel kolluk ve bunun için de jandarma esas konumuzu teşkil etmektedir.

Askeri nitelikte kolluğa “zabtiye, asakir-i zabtiye, jandarma” gibi isimler verilerek gelişimini sürdürmesi ihtiyaçlara göre şekillenmenin de göstergelerindendir. Bu isimler kurumsal ıslahat ve organizasyon sırasında ortaya çıksalar da işaret ettiği

⁸Ahmed, Bahri, *Jandarma Neferi İle Müzakere*, Manastır, 1327, s.11-12.

anlam itibarıyla bugünkü jandarmaya denk gelirler. Günümüz dâhil olmak üzere kurumsal gelişim ve değişimin bütün süreçlerinde nitelikli insan teminini sağlayacak olan eğitim üzerinde en çok durulan konulardandır. İster askeri, ister mesleki eğitim olsun ikisinin de ana referansı modern zaman ve toplumla uyum sağlayacak nefer, astsubay ve subaya ulaşabilmektedir. Jandarmada bulunması gereken neferler için sürekli dile getirilen okuryazarlıktır ki bu nitelik jandarmanın zabtiye olarak kuruluşundan XX. Yüzyıl sonlarına kadar gündemde kalmış bir arayıştı.

Toplumu eğitmek ve eğitilmiş toplum arayışındaki devletler kitle eğitimini planlarken buna uygun memur tipi yetiştirmenin zorunluluğuna göre hedefler belirlemiştir. Eğitilmiş memur muhatabı olan halk karşısında devlet halk arasındaki mesafeyi en aza indirecekti. Yukarıda jandarma nedir sorusuna verilen cevaptan anlaşılabileceği üzere tarif edilen jandarma hükümetin mecburi donanımı olarak görülmektedir. Adalet ve kuvvet esasında bu kavramların Fransız karşılıkları olsa bile özellikle adalet ve bunu sağlayacak kuvvetin varlığı ki bu devlet olarak düşünülmüştür. Siyasetnamelerde de geçen özelliklere sahiptir. Zabtiye teşkilatının kuruluşunun devletin merkezileşmesiyle paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Merkezileşme her yere ulaşmak ve gözetim altına almak mecburiyetindeki modern devletin uygulamalarında öne çıkmıştır. Devletin merkezileşme arzusunun gerçekleşmesi için jandarma ihtiyaç duyulan donanıma sahip en uygun silahlı güç olmuştur. Jandarma her yerdedir. Bunun ifadesi günümüzde kullanılan bir deyimle ifade edecek olursak “gece vakti bu dağlarda ya kurt gezer ya jandarma” şeklindedir. Bu gücün halkla teması sırasında karşılaşılan problemler eğitim düşüncesini sürekli dinamik tutmuştur.

Modern devlet ve halk diyalogunun kurulmasında öne çıkan jandarma nihayetinde bireylerden oluşmakta ve diyalogun kurucusu olarak bireylerin tavır ve davranışları önemli rol oynamaktadır. Jandarma teşkilatını oluşturan bireylerin fiziki özellikleri dışında hangi nitelikleri onların bu tavır ve davranışlarında etkili olmaktadır? Çalışmamızın son bölümünde bu durum daha açıkça ortaya konulacaktır. Şüphesiz jandarmanın bir askeri organizasyon içinde varoluşu, kurulu bir düzen ve buna bağlı disiplin sistemini göstermektedir, fakat jandarma askerden ayrı olarak kışlaların dışında faaliyet gösteren kimi zaman bireysel inisiyatifi gerektiren bir yapıya sahiptir. Bu durumda jandarma nefer ve rütbelisini normal askerden ayırt edecek özelliklere sahip olmalıdır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada jandarma sıfatına haiz bireylerde aranılacak özellikler ve jandarmanın nasıl olması gerektiği beklentisinin jandarma eğitiminde kullanılan kitaplarla nasıl karşılanmaya çalışıldığı ortaya konulacaktır. Bunun yanı sıra nizamname, yönetmelik, risale, kitaplar olması gereken jandarmayı tasarlamak için yayımlanmış metinlerde kullanılacaktır. Zabtiyeden jandarmaya dönüşen süreçte kolluğun eğitim serüveni ve kurumsallaşması ve gelişimi nasıl ve hangi etkiler altında olmuştur. Jandarma nizamnameleri ilk dönemler için bir kaynak niteliğindedir, fakat esas kaynaklar mektepli sisteme geçilmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Mektep ihtiyacı ve buna bağlı olarak ders kitabı ihtiyacı ki bu esas kaynaklarımızı bunlar oluşturmaktadır.

Jandarmanın eğitim arayışı ülkenin eğitimli toplum ve memur ihtiyacının ötesinde bir yerde değildir. Okullaşma ve kitle eğitiminin yoğunlaştığı bir zamanda jandarma mektepleri ve bunlarla bağlantılı ders kitapları ortaya çıkmaya başlamıştır. Jandarmanın ne olduğu, nasıl olması gerektiği gibi konularda yayın sayısı II. Meşrutiyet döneminde artmıştır. Yayın faaliyetlerindeki artışın XX. Yüzyıl başlarında meydana gelen yayın hayatının gelişimiyle de ilişkilendirilebilir yönleri vardır. Yayın faaliyetlerine mesleki dergiler de eklenebilir. Mesleki dergilerin ortaya çıkışı daha erken dönemlerde olmasına rağmen jandarmanın mesleki dergileri ve kurumsal yayınları yirminci asrın başlarında ortaya çıkacaktır.⁹

Tez çalışmamız girişten ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde jandarmanın vazifesini belirleyen terminoloji, tarihsel temeller, modern kolluk düşüncesi ve kurumlarını ele alacaktır. İkinci bölüm zabtiyeden jandarmaya dönüşüm sürecinde eğitim kurumları ve eğitim düşüncesinden oluşmuştur. Tezin diğer bölümlere göre daha özgün olan tarafı ise üçüncü bölüm olarak planlanmıştır. Bu bölümde ders kitapları, müfredat ve ideal jandarmanın ya da jandarmada bulunması gereken niteliklerin ne olduğu kitaplara referansla ele alınacaktır. Aşağıda konunun önemi, sınırları, kaynakları ve kavramlar üzerinde durulacaktır.

⁹Jandarma dergileri konusunda bkz. Ahmet Özcan, “ Eski Harfli Jandarma Dergileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu*, Elazığ, c.1, s.55-571.

I. KONUNUN ÖNEMİ VE SINIRLARI

Kolluk tarihi çalışmalarını mesleki eğitimin bir parçası olmaktan çıkarıp akademik alanın bir parçası olarak inşa etme çabalarının yeni olduğu söylenebilir. Geçmişte yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu bu mesleğin içindeki meslek memurları tarafından hazırlanmıştır. Meslek memurları daha çok kurumsal süreçleri kronolojik olarak sıralayan metinler ortaya koymuştur. Bunların birçoğu birbirine benzemektedir. Son yıllarda yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışmaların olduğu görülse de doğrudan Osmanlı jandarmasının eğitimi öne çıkaran bir çalışma bulunmamaktadır.¹⁰ Hüseyin Cihan'ın Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde Jandarma okulları üzerine hazırlamış olduğu "Kuruluşundan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Geçen Süreçte Jandarma Okulları" adlı tez ise okullara odaklanmıştır.¹¹ Osmanlı jandarmasının eğitimiyle ilgili zabıta tarihi, kolluk tarihi, jandarma genel komutanlığının tarihi gibi başlıklı eserlerde bölümler bulunmaktadır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de jandarma eğitimi hala üzerinde tartışılan ve yeniden yapılanmayla düzenlenmeye çalışılan bir olgudur. Bunun için Jandarmanın eğitim tarihi hakkında yapılacak bir çalışma bugünün problemlerine tarihi perspektif sunacaktır. Eğitimli jandarma ihtiyacı ve eğitim zihniyetini dönüştüren faktörler nelerdir? Dönüşüm beklentileri ne ölçüde karşılamıştır, bu farklı bir inceleme alanıdır. Fakat geçmişte olup bitene karşı duyarsız bir kurumun tarihsel meşruiyeti kurumsallığında boşluk alanları bırakacaktır. Dolayısıyla belirli bir zaman dilimindeki olgulara sorulacak sorular dün ve bugün arasında diyalog kurmamızı sağlayacaktır. Bu diyalog jandarmanın kurumsal tarihindeki boşlukları dolduracaktır. Yüzyılı aşkın bir zamandır asayiş olaylarıyla iç güvenlik ve terör karşısında mücadelenin öne çıkan aktörü olan jandarmanın tarihi aynı zamanda siyasal ve toplumsal gelişmelerin bir parçasıdır. Bir yönüyle askeri tarihin içinde de kendisine yer bulmaktadır.

Çalışmanın sınırları nizamname, yönetmelik, kanun vb kaynaklara bağlılıkla beraber özellikli XX.Yüzyılın başında mektep dönemine geçildiğinde ortaya çıkan

¹⁰ Kolluk tarihi çalışmaları hakkında genel değerlendirmeler için bkz. Nadir Özbek, "Tarih Yazıcılığında Güvenlik Kurum ve Pratiklerine İlişkin Bir Değerlendirme", *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Der.:Noemi Levy- Nadir Özbek, Alexsander Toumarkine, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s.1-17.

¹¹Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

jandarmanın kurumsal yayını olan kitaplarla belirlenmiştir. Bu metinlerde aranılan jandarma sıfatına haiz bireylerde aranılan eğitimle ilgili niteliklerdir. Aranılan ve bu aranılan özelliklere sahip bireyleri yetiştirmek için yapılan eğitim faaliyetleridir.

Çalışmamız 1846-1918 yılları arasını kapsamış olsa da bazı durumlarda süreklilik düşünülerek öncesi ve sonrasına da gidilecektir. Bu tarihin seçilmesi ilk nizamname ile son nizamnamenin uygulama alanını da içermiş olmasındandır. XIX. Yüzyıl cevap aradığımız sorular açısından çok az malzeme barındırırken, mektepli döneme geçilen XX.yüzyılın ilk çeyreği Osmanlı jandarması tipini çizmemiz için yeterli malzeme sunmaktadır. Bu portre esasında geçmişin birikimini de yansıtmaktadır. Yani XX.yüzyılın başlarındaki jandarma artık aşağı yukarı yüzyıllık bir kurumun tecrübesine sahip olmuştur. XIX. Yüzyıl yoğunlaşan asayiş problemleri karşısında kurumsallaşmaya çalışan bir teşkilatı gösterirken, XX. Yüzyıl jandarması kurumsallığı paylaşacak olan jandarmaları nitelikle donatmanın yollarını aramaktadır. Dolayısıyla eğitim düşüncesi ve kurumları konusunda çalışmamızın özgün kaynakları 20.Yüzyıl başında yayımlananlar olmuştur.

II. KAYNAKLAR

Kaynaklarımızın ilk kısmını daha önce belirtildiği üzere Tanzimat ile birlikte çıkarılan nizamname, kanun ve benzeri gibi materyaller oluşturmaktadır. İkinci kısım ise jandarma eğitimiyle ilgili yayımlanmış ders kitaplarından oluşmaktadır. Bunlar ana kaynakları oluştururken konuyla ilgili ikinci el tez, araştırma ve makaleler üçüncü kısım kaynakları oluşturmuştur. Bu konuda yeterince çalışma olduğu söylenemez. Meslek mensuplarının yazdığı kitaplar konuyu bir şekilde ele almıştır. Ayrıca bazı eğitim tarihi kitaplarında jandarma okullarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. YÖK tez merkezinde jandarma ile ilgili yapılmış 108 adet yüksek lisans tezi kayıtlara geçmiştir. Doktora tezi ise 8 adettir. Doktora tezleri arasında doğrudan jandarma tarihini ilişkilendiren bir çalışma bulunmamaktadır. Yüksek lisans tezleri arasında ise çok az sayıdaki çalışma tarih disiplini ile ilişkilidir. Kolluk tarihi çalışmalarının henüz yeterince ilgi görmediği bu sayılardan anlaşılabılır.

Daha öncede belirtildiği gibi doğrudan jandarma eğitimiyle ilgili olarak bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Hüseyin Cihan tarafından hazırlanan bu tezin adı ***Kuruluşundan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Geçen Süreçte Jandarma Okulları***'dır. Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde 2015 yılında hazırlanan bu çalışma dışında Osmanlı jandarmasının eğitimi tez olarak ele alınmamıştır. Jandarma hakkında yapılan çalışmalarla ilgili Ahmet Özcan'ın "Osmanlı Jandarmasının Kuruluşuyla İlgili Bazı Problemler" adlı makalesine bakılabilir. Özcan jandarma tarihi araştırmalarındaki boşluğa dikkat çekmektedir. Bkz. ***Türk Tarihçiliğine Katkılar, Mustafa Kafalı Armağanı***, Editörler; Üçler Bulduk-Abdullah Üstün, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, s.153-162. Ali Sönmez'in Zabtiye Nezareti üzerine hazırlamış olduğu doktora tezi ve kolluk üzerine yazdığı makaleleri çalışmamızın ikinci el kaynakları arasındadır.¹² Nadir Özbek'in makalesi ise ufuk açıcı niteliğiyle çalışmamıza yardımcı olmuştur.¹³ 2018 yılında yapılan Dünden Bugüne Jandarma Sempozyumu sonrasında hazırlanan kitaptaki makaleler jandarma tarihinin birçok yönüne ışık tutmuştur. Derviş Okçabol tarafından hazırlanan ***Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi***(1940), Halim Alyot'un ***Türkiye'de Zabıta*** (1947), Hikmet Tongur'un ***Türkiye'de Genel Kolluk*** adlı eserleri meslek adamlarının ilgili kurumlar tarafından yayımlanmış kitapları olarak değerlendirilmelidir. Bu kitaplar ilk çalışma örnekleri olmasına rağmen birbirine benzeyen bir metot ve içeriktedirler.

Çalışmamızın ilk iki bölümünde daha çok ikinci el kaynaklar kullanılırken üçüncü bölüm ele aldığımız dönemin jandarma eğitimini doğrudan ilgilendiren kaynak eserler üzerine kurulmuştur. Bu kısım tezimizin esas odak noktasını oluşturmaktadır. Bu eserler, "Ahmed Vefik, ***Jandarma Efrâdına Mahsus Muhtıra***, Selanik,1326, Ahmed Bahri, ***Jandarma Neferiyle Müzakere***, Manastır, 1327, ***Jandarma Efrâd-ı Cedide, Karakol Kumandanları, Alay Mektepleri Talimatnamesi***, Jandarma Matbaası, Dersaadet 1334, ***Jandarma Efrâdına Mahsus Askerî Malumât ve Terbiye***, Jandarma Efrâd-ı Cedide Kütüphanesi, Selanik 1327", adlı eserlerden oluşmaktadır.

¹² Ali Sönmez, "Zabtiye Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2005.

¹³ Özbek, agm; Özbek, " Osmanlı Taşrasında Denetim": Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma(1876-1908), ***Türkiye'de Güvenlik Siyaseti, Ordu ve Devlet***, Edt.: Evren Balta, İsmet Akça, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s.47-78.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI JANDARMASININ TARİHSEL TEMELLERİ

1. OSMANLI KOLLUĞU İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Jandarma tarihi üzerine bir araştırma yapıldığında konuyla ilgili bir takım kavramları bu tarihin parçası olarak kabul etmemiz gerekmektedir. Çünkü bu kavramlar sıklıkça kullanılacaktır. Bu kavramların başında “zabtiye” gelmektedir. Jandarmayı Fransa’da XIX.yüzyılın sonu ve Avrupa’da XIX.yüzyılın başından itibaren görünmeye başlayan modern bir kurum olarak düşündüğümüzde Osmanlı Devleti’nde zabtiye adıyla ortaya çıkan askeri statülü kolluk gücünün jandarmaya karşılık geldiğini kabul etmemiz gerekir. Bu kavramın Osmanlı arşivinde en erken görünüşü 1839 yılına tarihlenmektedir.1840 yılından itibaren sonrasında Fakat Osmanlı jandarmasının doğrudan jandarma adıyla ortaya çıkışı 1879 yılında seraskerliğe bağlı jandarma dairesinin kurulmasıyla olmuştur.

1.1.Zabtiye

Zabtiye kavramı Arapça zabt(dabt) kelimesinden türetilmiştir. Zabtî rabt etmekle ilgili anlamına gelmekte, “zabtiye” kavramsal olarak bu işlemi yapan kurumu ifade etmektedir. Kelime kök itibarıyla Arapça olsa da türetme biçimi ve kavram olarak Türkçe bulmaktadır. Disiplin altına alma denetleme gibi anlamı da bulunmaktadır.¹⁴Zabtiye kavramının 1839 yılında görünmeye başlamasından sonra umur-ı zabtiye, Zabtiye Müşirliği asakir-i zabtiye gibi kavramlar ve bu kavramlarla adlandırılan kurumlar ortaya çıkmıştır. Misalli Büyük Türkçe sözlükte 1- Osmanlı Devleti’nde XIX. yüzyılda kurulan toplumun güvenliğini ve asayişini sağlamakla görevli askerî teşkilat. 2- Kısaltma yoluyla. Bu teşkilata mensup kimse, polis, jandarma şeklinde bir açıklama yapılmıştır.¹⁵ TDV İslam Ansiklopedisi’nde zabtiye:

¹⁴<https://www.nisanyansozluk.com/?k=zabtiye>.

¹⁵ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, c. III, Kubbealtı Neşriyat, Mart 2006, s. 3476.

Osmanlı Devleti'nde toplum güvenliğini sağlamakla görevli kuruluşlara verilen ad olarak tanımlanmıştır.¹⁶

Mehmet Zeki Pakalın, “Zabtiye: Zabtiye işleriyle alakalı askerî teşekkül hakkında kullanılır bir tabirdir. Eskiden zabıta işleri İstanbul'da yeniçeri ağalarıyla kaptanpaşalar, bostancıbaşılar, taşralarda beylerbeyiler, sancak beyleri, mütesellimler tarafından görülürken Tanzimat'tan sonra 1286(1869) tarihli nizamname ile zabtiye teşkilatı vücuda getirilmiş ve ondan sonra zabıta işleri bu teşekkül tarafından görülmüş, bunu polis teşkilatı takip eylemiştir. Silahlı bir teşekkül olduğu için ‘serasker’liğe bağlanmış olan zabtiye teşkilatı askerî teşkilat gibi bölük, tabur, alaydan oluşur. Zabtiye bölük kumandanına bölük ağası, tabur kumandanına tabur ağası, alay kumandanına alay beyi denilirdi. Sonradan jandarma adını almıştır.”¹⁷ Şeklinde bir bilgi vermiştir, fakat görüleceği üzere teşkilatın kuruluş tarihiyle ilgili bilgi yanlıştır. Zabtiyenin işlevi konusunda verdiği bilgiler ise doğrudur. Pakalın'ın ifade ettiği gibi jandarmanın ilk kuruluşundaki adı zabtiyedir. Asayiş işlerinin zabtiyeye havale edilmesinden sonra genellikle zabtiye kavramıyla ilgili olmak üzere en çok kullanılacak kavramlardan biri asayiştir.

1.2.Asayiş

Asayiş kelimesi Farsça “âsûden” dinlenmek, sakin olmak fiilinden türetilmiştir. Oldukça eski metinlerde kullanılan bir kelimedir.¹⁸ Kavramsal nitelik kazandığında içeriği zenginleşmiştir. Umumi emniyet, güvenlik 2. Rahat, huzur, sükûnet.”¹⁹“Asayiş: sükûn, huzur, nizam emniyet.”²⁰“Âsâyiş: Huzur, güven, sükûn ve emniyeti sağlama.”²¹“Âsâyiş: Rahat, huzur, güvenlik.Âsâyiş-bahş: Huzur ve güven veren”²² “Âsâyiş: Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik.”²³“Âsâyiş: 1. Rahat, huzur. 2. Emniyet-i umumiye, sulh-u

¹⁶ Abdülkadir Özcan, *TDVİA*, ‘Zabtiye’, c. XLIV, İstanbul 2013, s. 128-130.

¹⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt III, İstanbul 1971, s. 644.

¹⁸ <https://www.nisanyansozluk.com/?k=asayi%C5%9F>.

¹⁹ Ayverdi, *age*, s. 178.

²⁰ AndreasTietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, Cilt I, Simurg Kitapçılık, İstanbul 2002, s.207.

²¹ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006, s. 105.

²² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007, s. 42.

²³ Şükrü Haluk Akalın, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 162-163.

refah-ı umumî: Hıfz-ı âsâyiş.”²⁴“ Sözlüklerde geçen anlamı bugünkü dilde daha çok güvenlikle karşılanabilecek bir kelimeyi göstermektedir. Emniyet ile birlikte anılmaktadır. Ayrıca nizam kelimesiyle açıklama çabasını nizamın kavramsal anlamıyla örtüştürdüğümüz zaman farklı bir içeriğe götürebilir. Nizam daha çok düzen olarak görülmüş olsa da zaman itibarıyla Nizam-ı Ceditten itibaren başlayan bir dönemin ve arzu edilen düzenin de ifadesi olmaktadır.

1.3.Nizam

Nizam kelimesinin kavramsal bir anlam kazanarak Nizam-ı cedit ve sonrasında kurulacak birçok kurum ve düzenle ilgili ifade olarak siyasal ve toplumsal anlam kazanmıştır.

“Nizâm: 1. Tek dizi, sıra, saf. 2. Usul, tertip, kaide, düzen. 3. Zamanın ihtiyaçlarına göre benimsenmiş olunan kanun. 4. Yeni usul üzere düzenlenmiş ve muntazam asker. 5. Bir işe düzen veren ve kurak koyan kimse. Nizâmât: Düzenlemeler, kanun hükümleri. Nizâmen: Düzenleyerek, düzen kurarak, kanun koyarak. Nizâmî: Kurala uygun, yasa gereği. Nizâmiyye: 1. Nizâmî, 2 Askerlik işlerini düzene koyan daire veya yer. Nizâmiyye Kapısı: Askerî kurum veya kuruluşların girişlerinde bulunan ve giriş çıkışları kontrol eden yer. Nizâmiyye Karakolu: Nizâmiye kapısında nöbet tutan askerî kolluk gücü. Nizâmlı: 1. Düzenli, tertipli, muntazam. 2. Kanun ve nizâma uygun. Nizâm-nâme: 1. Bir konu veya kurum ile ilgili işleyişi düzenleyen kitap. 2. Tüzük. Nizâmsız: 1. Düzensiz, tertipsiz, kaidesiz. 2. Kanun ve düzenlemelere karşı.”²⁵Nizam: 1. Dizi, sıra. 2. Düzen, usul, tertip, yol; kaide. 3. Zamanın icablarına göre konulan esaslar. 4. Hindistan’da müstakil küçük devletler halindeki ülkelerin hükümdarlığı. Nizam-ı Cârî: Yürürlükteki düzen. Nizamât: nizamlar, düzenler; kanun hükümleri. Nizamen: nizama, kanuna uyarak, nizama, usule göre, yolunca. Nizamî: 1. Usulüne göre, tertipli düzenli. 2. Kanun ve nizama ait, onunla ilgili. Nizamiyye: 1. İlk askerlik devresi. 2. Bu türlü askerlik işleriyle uğraşan daire. 3. Eskiden kara ordusu. Nizamiyye Kapısı: Kışlalarda veya garnizonlarda, umurun girip çıkmasına mahsus büyük kapı, cümle kapısı. Nizamiyye Karakolu: Nizamiyye

²⁴ Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 69.

²⁵ Parlatur, *age*.s. 1303.

kapısında nöbet tutan askerî karakol. Nizam-name: Tüzük, konulan nizam ve usulü içine alan ve ne yolda hareket edeceğini bildiren resmî hükümler.”²⁶

Nizam kelimesi en açık anlamıyla düzen olarak karşılanabilecek olsa da kavramsal anlamı yukarıda görüleceği üzere daha fazladır. Tarihsel olarak da daha önce belirtilen Nizam-ı Ceditle başlayan bir sürece ifade eder.“Nizam: 1. Dizi, sıra. 2. Usul, tertip, kaide, düzen: işi nizama koymak; işlere nizam vermek. 3. Nizam İhtiyacât-ı zamaniyeye göre ittihaz olunan kanun: Nizama tevfiikan hareket etmek. 4. Yeni usul üzere mürettep ve muntazam asker, asakir-i muvazzafa: nizam askeri, ocağı. 5. Asakir-i muntazamanın asıl birinci sınıfı, nizamiye sınıfı: iki tabur nizam ve üç tabur redif askeri var idi. 6. Bir işe nizam ve tertip veren adam, vezir, düstur: *Nizam’ül-mülk*. Nizamât: İhtiyâcât-ı zamaniyeye göre tertip ve ittihaz olunan kavanin: *nizamat-ı cedide*, *nizamat-ı mevzu’a*. Nizamen: İhtiyâcât-ı zamaniyeye göre tertip ve ittihaz olunan kanuna tevfiikan: *Şer’an ve nizamen caiz değildir*. Nizamî: 1. Nizam ve tertibe müteallik, nizamında olan, tertipli, mürettep, muntazam. 2. Kanun ve nizama müteallik, nizamat-ı devlete mutabık, nizam ve kanun iktiasından olan: icab-ı nizamî, mahkeme-, nizamiye.

Asakir-i Nizamiyye: Asakir-i muntazamanın asıl muvazzaf sınıfı, nizam askeri, redif ve müstahfız mukabili. Nizamiye: Asakir-i muntazama idaresi, daire-i askeriyye. Nizamlı: Tertipli, muntazam. Kanun ve nizama muvafık. Nizamname: Bir madde hakkında tertip ve ittihaz olunan nizamı hâvi risale: *jandarma nizamnamesi*. Nizamsız: Tertipsiz, kaidesiz gayr-i muntazam. Kanun ve nizama münafi, mugayir-i kanun.”²⁷“Nizam: Kainatta ve her türlü kuruluştta, o şeyin varlığının gerektirdiği şekilde mevcut olan ve devamını sağlayan yasa ve kural, düzen, usul. 2. Sıra, dizi, tertip. 3. Çeşitli şeyler veya bir bütünün parçaları arasındaki ölçülülük, uygunluk, ahenk. 4. Bir toplumda fertlerin kendi aralarındaki veya fertlerle toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen yasa, zamanın gereğine göre konulan esas. 5. Silah altındaki asker, muvazzaf asker. Nizama Koymak/ Sokmak: Düzen vermek, tertibe sokmak. Nizamen: Nizama uygun, usule uygun olarak, yolunca. Nizamat: Nizamlar, düzenler. Kanunlar. Nizamî: Kanunla nizamlı ilgili. Nizam ve düzen üzere olan. Kanun ve nizama uygun. Nizamiye: 1. Tanzimat devrinde kara ordusuna verilen isim. 2. Eski. Askeri teşkilatta asıl silah altında bulunan asker, ordunun muvazzaf sınıfı. 3. Bu tür

²⁶Devellioğlu, *age*. s. 842-843.

²⁷ Sami, *age*, s. 923-924.

nizamiye işleriyle uğraşan daire. Nizamlı: Tertipli düzenli. Kanun ve nizamnameye uygun. Nizamname: Bir kurum veya kuruluşun uyması gereken hükümleri gösteren maddelerin bütünü. Tüzük. Statü. Nizamsız: Düzensizlik, karışıklık, intizamsızlık. Kanun ve nizama aykırılık, yolsuzluk.”²⁸

1.4.Jandarma

Jandarma/candarma/ Anadolu Türk Dialektikleri: candırma/çandırma/cenderme “askeri polis” jandarma Türkçe’de yalnız yabancı dillerden (Farsça, Fransızca) alınmış olan kelimelerde mevcut olan /j/ ünsüzü konuşma dilinde umumiyetle /c/ ye karşılık gelir.²⁹Jandarma: (Fr. Gendarme) 1. Güvenliği sağlayan ve kamu düzenini korumakla görevli silahlı askerî inzibat kuvveti, candarma. 2. Bu kuvvette görevli kimse, zabtiye.³⁰Jandarma: Fr. gens + armesgendarme. Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli kanun ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükümet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı ve askerî zabıta kuvveti. 2. Bu kuvvette görev alan kimse.³¹Gendarme:eril. 1- Jandarma. 2- Erkek tavırlı kadın. 3- Değerli taşlarda kusur. 4- İşlenmiş ringa balığı. Gendarmerie: dişil. 1- Jandarma kuvvetleri, jandarma. 2- Jandarma dairesi, jandarma karakolu.³²

1.5.Emniyet

Emniyet: 1. Güvenlik. 2. Güven, inanma, itimat. 3. Polis işleri. 4. Güvenlik işlerinin yürütüldüğü yer. 5. Bir araçta güven sağlayıcı parça.³³ Emniyet: 1.Eminlik, Korkusuzluk. 2. Güvenme, itimat, vüsuk. Emniyet-i umumiye: Bir memleketin güvenlik içinde olması, güvenlik konularında eminlik ve asayiş.³⁴ Emniyet: 1. Eminlik, korkusuzluk. 2. Güvenme, itimat, vüsuk(sağlam surette inanma) Emniyet-i

²⁸ Ayverdi, *age*, s. 2359-2360.

²⁹Tietze, *age*, c. II., s. 436.

³⁰ Ayverdi, *age*,c. II., s.1487.

³¹ Pars Tuğlacı, Okyanus *20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, c.II, Pars Yayınevi, 1971, s. 1288.

³² Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, Adam Yayınları, Kasım 2005, s. 657.

³³Akalın, *age*, s. 795.

³⁴ Parlatur, *age*, s. 401.

umumiye: bir memleketin zapt u rabtında ve umur-ı zabıtaca olan eminlik ve asayiş.³⁵ Emniyet: Güvenlik. Emin sıfatından yapılan nomenabstractum. Polis teşkilatı. Bir aygıtta güven sağlayıcı parça.³⁶ Emniyet: 1. Eminlik, korkusuzluk. 2. İnanma, güvenme. 3. Polis teşkilatı.³⁷

2. YENİ BİR KURUM OLARAK JANDARMANIN DOĞUŞU

Bütün bürokratik kurumlar kendi tarihlerini yazarken tarihin en erken devirlerine inme arzusunda olurlar. Adeta erken devirlerde bulunabilecek bir kurumsal temel bugünü biraz daha sağlamlaştırmış gibi olacaktır. Bu ilk örnek ve benzerlik arayışlarında zaman zaman anakronizme dönüşecek tespitler yapılmakta ve kullanılmaktadır. Kolluk tarihi çalışmalarındaki zafiyetin oluşturduğu tekrara dönük bilgilendirme süreçleri bu durumu güçlendirmektedir. Giriş kısmında belirttiğimiz gibi kolluk tarihi çalışmaları yakın bir zamana kadar akademik ilgiye mazhar olmamıştır. Kolluk tarihi yazarlar ise daha çok meslek mensuplarıdır. Bu durum modern jandarma teşkilatlarına öncülük etmiş Fransa’da da benzerlik göstermiştir. 1980’li yıllara kadar ilgi duyulmayan jandarma tarihi polis ve düzenin korunmasıyla ilgili çalışmalar yapan Anglo-sakson ve Fransız tarihçilerinin girişimiyle bir hareket kazanmıştır. Fransa’da esas hareketliliği oluşturan 1990’lı yıllarda konuyla ilgili ayrı bir bölüm kurulması ve jandarma tarihinin askeri tarih çalışmalarının içinde bir şube olarak yer almasıyla araştırmalarda artış oldu.³⁸ Türkiye’de ise daha yeni başlayan bir araştırma alanıdır denilebilir, fakat bir alt disiplin içinde değil, ancak genel tarih araştırmaları içinde yer bulabilmiştir.³⁹

Kurumların kendilerine geçmişte şanlı bir geçmiş arayışlarına rağmen gelenek ve modern dönemler ayrımını yapmaları anakronizmin önüne geçecektir. Çünkü kurumlar devletin bütün düşünce ve yapısı değişirken adları aynı kalsa bile değişiklik gösterirler. Osmanlı örneğinde görüleceği üzere zabtiye öncesindeki kurumların adı

³⁵ Sami, age, s. 302.

³⁶ Tietze, age, c.I, s.717.

³⁷ Devellioğlu, age, s. 219.

³⁸ Jean Noel Luc, “Fransız Jandarma Teşkilatının Tarihi Hakkındaki Araştırmaların Gelişimi”, *Jandarma ve Polis*, Der.: Noemi Levy-Nadir Özbek- Alexsander Toumarkine, İstanbul 2009, s.21.

³⁹ Ahmet Özcan, “Osmanlı Jandarmasının Kuruluşuyla İlgili Bazı Problemler”, *Türk Tarihçiliğine Katkılar*, Mustafa Kafalı Armağanı, Editörler; Üçler Bulduk-Abdullah Üstün, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, s.153-162.

yerine yeni bir adla kolluk oluşturulmuştur. Bugün modern kolluk düşüncesi ve kurumlarının merkezi örnek olduğu ülkeler olan Fransa ve İngiltere’de kurumlar kendi tarihlerini yazarken tarih arayışlarında kurumsal eskiliği dikkate alsalar da köklerini erken dönem Germen dünyasıyla ilişkilendirmek yerine modern devlet düşüncesiyle örtüşen kurumsallaşmayla temellendirmektedirler. Jandarmanın öncüsü olan Marêchaussêe adlı askeri kuvvet XIV.yüzyıldan itibaren görülmektedir. Askeri birliklerin kontrolünü sağlayan bu birim bir nevi askeri inzibat görevi görmüştür. Modern Fransız jandarmasının kurulduğu Fransız Devrimi dönemine kadar yollarda güvenlik sağlamak, suçlarla mücadele etmek, kraliyetin güvenliği gibi birçok alanda faaliyet göstermişlerdir. Fransız devrimi bu geleneksel kurumun polisiye vazifeleri dışındaki gücünü önce kırmış daha sonra ise ulusal jandarma adıyla yeni bir kurum oluşturmuştur.⁴⁰

Napolyon sonrası dünya Fransız merkezli bir kolluk gücü kurumsallaşmasını göstermektedir. Avrupa devletlerinin hemen hepsinde jandarma benzeri bir kurum oluşturulurken ilgili ülkelerin geçmişte benzer işlevi olan geleneksel kurumları da dönüşmüştür. Modern kolluk düşüncesi polis teşkilatı üzerinden ordudan ayrı bir sivil organizasyonu meydana getirirken bu organizasyon şehirlerin karmaşıklığıyla örtüşen bir nitelikte örgütlenmiştir. Kırsal alan ise henüz asayiş problemleri olarak geleneksel faktörlerden kurtulmadığı gibi mücadele konusunda asker nitelikli kolluğa ihtiyaç devam etmiştir.

Osmanlı devleti bürokratik reform sürecinde polis teşkilatı konusunda daha ağır davranırken zabtiye adıyla ortaya çıkacak kurum genel asayiş problemlerini devralmıştır. Tanzimat fermanında can, mal ve asayiş meselelerinin gündeme alınışı Tanzimat’la getirilmek istenen reformla uyuşmakta fakat esas zorluk düzenlemelerin merkezden taşraya yayılırken karışılacak problemler karşısında merkezileşmeyi doğasında barındıran bir kolluğa ihtiyaç doğurmaktadır. Zabtiye, Asakir-i Zabtiye, jandarma, polis adlarıyla XIX. Yüzyıl dünyasının farklılaşan asayiş problemleri merkezileşen devletin taşrayı da kucaklayan organizasyonları olacaktır. Kurumsal dönüşümün referansının modern devlet arzusuyla ortaya çıkan yönü Avrupa’dır dolayısıyla kurumsal köken bağlamında dikkatimizi Avrupa’ya çevirmeliyiz.

⁴⁰. <http://www.fiep.org/member-forces/french-national-gendarmerie/>.

2.1.Avrupa’da Jandarma Teşkilatı ve Osmanlı Devleti

XIIX. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu ve çağdaşı Avrupa devletlerinin büyük kısmında devlet egemenliğini ülkenin her noktasına teşmil etmek temel sorunlardan birisini oluştuyordu. Avrupa’daki yönetimlerin birçoğu için modern askerî ve sivil kurumlar ve idari pratiklerin yanı sıra taşrada yarı askerî bir nitelik taşıyan polis örgütlerinin oluşturulması devlet iktidarının görece sınırlı olduğu bu bölgelerde yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi anlamına geliyordu. İşte jandarma hem Osmanlı İmparatorluğu’nda ve hem de Avrupa’nın birçok bölgesinde modern yönetim teknolojilerinin aslî unsurlarından birisi ve modern devlet oluşum sürecinin bir parçası olarak şekillenmiştir.⁴¹

CleveEmsley XIX. Yüzyıl Avrupa Devletlerinde jandarmayı konu alan eseriyle Avrupa jandarmasının tarihini yazmıştır. Merkezini Fransa’nın teşkil ettiği bu jandarma kısa sürede Avrupa devletlerinde kurumsallaşırken Avrupa’ ile yakın ilişki içerisindeki Osmanlı Devleti için de mecburi bir kurum olmuştur. Mehmet Namık Paşa’nın jandarma layihasında Avrupa’da jandarma tabir olunur bir askerden bahsetmektedir. Paşanın layihayı yazdığı dönemde temel referansını Fransa’nın geleneksel bir kurumu olan Marêchaussêe’in yeniden yapılandırılmasıyla ortaya çıkan modern jandarma Avrupa’nın birçok yerinde kuruluşunu gerçekleştirmiştir.Bu isimle ilk olarak 1790 yılında Fransız Ulusal Jandarması kurulmuş, bu kurum jandarma modelinde bir kolluk kuvvetini örnek alan devletlerin modeli olmuştur.

Günümüzde jandarma teşkilatları görülmese de Napolyon döneminin hemen sonrasında birçok Alman prensliği ve Prusya ‘da 1812 yılında jandarma birlikleri oluşturulmuştu.⁴² Carabinieri⁴³ olarak adlandırılan İtalyan jandarması İtalyan birliğinin kuruluşunda sürecin aktörlerinden olmuştur. Rusya’da 1811 yılından itibaren askerî düzende birbirinden bağımsız birimler olarak oluşturulan kolluk kuvvetleri, asker kaçakları, kaçak serfler ve suçluların takibi ve kamu binalarının korunması gibi görevlerde kullanılmıştır. I. Nikola 1825 yılında iç güvenliğin tesisine yönelik oluşturulan bu ve benzeri kolluk kuvvetlerini bir araya getirmiş ve Rusya jandarma müfrezelerinin oluşturulması yönünde önemli bir adım atmıştır.

⁴¹ Nadir Özbek, “Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Jandarma (1876-1909)”, *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, Der: Evren Balta Pakar, İsmet Akça, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.48.

⁴²Özbek, “Osmanlı Taşrasında Denetim”, s.53.

⁴³Carabinieri ve diğer ulusların jandarmaları hakkında bilgi için bkz. <http://www.fiep.org/member-forces/italian-carabinieri/>.

Habsburg İmparatorluğu'nda ise jandarma 1848 devrimleri sonrasında oluşturulmuştur. Avusturya jandarmasının kökenleri de XIX. Yüzyılın başlarına kadar uzanır.⁴⁴ Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere jandarma XIX. yüzyıl ilk yarısında Avrupa'nın birçok devletinin kolluk organizasyonu olarak ortaya çıkmıştır. Geleneksel bir kurum olan Marêchaussêe modern bir kurum olarak dönüşümüne benzer şekilde Osmanlı geleneksel kolluğunu oluşturan unsunlar da modern kuruma dönüştürülmüştür. Bu dönüşümün ilk yılları ve örgütlenmesi gelenek ve modern olanın aynı anda yaşadığı yıllara da tekabül eder.

2.2.Osmanlı Jandarmasının Tarihsele Temelleri

Modern devlet merkez ve çevre arasında kurulacak iktidar ilişkisinde jandarma türünden bir kolluğun işlevine ihtiyaç duyuyordu. Modern devlet merkezi devletin gücüyle örtüşüyordu. Taşranın yerel güçlerinin inisiyatiline bırakılmayacak bir merkezileşme söz konusuydu. Osmanlı Devleti'nin iç güvenlikle ilgili resmi söylem mevcut kurumların görevlerini yapmadıkları gibi ahaliye sürekli rahatsızlık vermelerini vurgularken, devletin taşraya hâkimiyetinin önünde de önemli bir engel olarak durmaları üzerine şekillenmiştir. Geçmişten beri yapılmak istenilen ıslahat denemelerinin istenilen neticeyi vermemesi, uzun zamandır devletin bütün kurumları için süregelen Avrupaî tarzda yeni nizam arayışı ve bu süreçte iddialı bir şekilde ortaya çıkan Tanzimat reformlarının atmosferi Osmanlı devlet adamlarına yeni bir fırsat vermiştir.⁴⁵

1802 Nizam-ı Cedit⁴⁶ ortaları, 1834-35 redif taburları ve 1840'lı yıllardaki zabtiye ile başlayan süreç kurumsallaşmanın başlangıcıydı⁴⁷ Daha öncede belirtildiği gibi Tanzimat'ın uygulanması için gerekli güvenceyi zabtiye sağlayacaktı. Bu süreçte modern idari kurumlar ve uygulamalar birbiri ardına görülmeye başlamıştır.

⁴⁴ Özbek, "Osmanlı Taşrasında Denetim", s.54.

⁴⁵ Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma", s.178.

⁴⁶ Nizam-ı Cedit için bkz. Kemal Beydilli, "Nizam-ı Cedit", *TDVİA*, c. XXXIII ,İstanbul, 2007 , s. 175-178.

⁴⁷ Nadir Özbek, "Tarih Yazıcılığında Güvenlik Kurum ve Pratiklerine İlişkin Bir Değerlendirme", *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Kasım 2009, s. 14.

Geleneksel kurumların yerelliği karşısında taşrada zabtiyenin koruması altında merkezi sistem daha güçlü hissedilecektir ⁴⁸ Tanzimat-ı Hayriye reformlarıyla kurumsal ve toplumsal düzeyde hissedilmeye başladığında tepkiler bölgelere göre değişmiştir.⁴⁹ Problemler bölgelerde ordunun yanı sıra zabtiye birlikleri Tanzimat'ın uygulanması için gerekli gücü sağlamıştır.⁵⁰

Jandarma teşkilatının kurulmasının Osmanlı Devletinde ilk gündeme gelişi Özcan'ın iki ayrı makalesinde ele alınmıştır. Özcan konunun ilk gündeme gelişini Mehmed Namık Paşa ve ondan kısa bir süre sonra Muhlis Paşa'nın sunduğu raporlarla açıklamaktadır.⁵¹ Özcan'ın Miralay Muhlis'in sunduğu raporda gösterdiği üzere Prusya jandarması Osmanlı jandarması olarak kabul edilen zabtiye için bir model olmuş olabilir. Jandarma çıkış itibarıyla Fransa merkezli olduğuna göre kökleri Fransa tarihinin derinliklerinde aramak doğru bir yol gibi görünse de her ülkenin modern jandarmasına tarihi arka plan olabilecek geleneksel bir asayiş zabıtası mevcut olmuştur. Fransız jandarmasının köklerini XIV. Yüzyılda görünen zabıta teşkilatına indirmek ne kadar doğruysa Osmanlı jandarması için de Göktürk dönemine kadar geriye giden bir zaman içinde jandarmaya nasıl dönüştüğüne dair kronoloji esaslı bir dönüşüm çizgisi oluşturmak mümkündür. Jandarma tarzı birlikler Avrupa'da görünmeye başladıktan kısa süre sonra Osmanlı topraklarında önce zabtiye adıyla teşkilatlanmış ardından "asâkir-i zabtiye" şeklinde yeniden düzenlenmiş ve daha sonra jandarmaya dönüşmüştür.⁵²

İç güvenliğin zihinsel ve kurumsal değişimine paralel olarak yasal düzenlemeler de yapılmıştır. 1840'ta bir ceza kanunnamesi hazırlandı. Bu düzenleme iç güvenliğı yakından ilgilendiriyordu. Ardından ülke genelinde bulunan kolluk benzeri güçler merkezileştirilmeye çalışıldı. Derbentçilik, martolosculuk, köprücülük ve su yolculuk⁵³ mükellefiyetleri kaldırılarak bu çeşit görevler hükümete mal edildi ve bu gibi hizmetlerde görevli kaza ve köylerde bulunanlar diğerleri gibi vergiye tabi tutuldu. Tezkeresiz yolculuk yasaklandı. Tezkere ile yolculuk için Mürur

⁴⁸ Özbek, "Tarih Yazıcılığında Güvenlik", s. 14.

⁴⁹ Özbek, "Tarih Yazıcılığında Güvenlik", s. 15.

⁵⁰ Özbek, "Tarih Yazıcılığında Güvenlik", s. 15.

⁵¹ Namık Paşa Layihası HAT.1245/48327.

⁵² Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma", s.177

⁵³ Asakir-i Zabtiye'den önce zabtiye işlerinin idaresi hakkında bilgi için bkz. Hikmet Tongur, *Kolluk Tarihimizden Vesikalar: Türkiye'de İlk Zabtiyeler*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1948.

Nizamnamesi yayımlandı. Yapılan bu düzenlemelerle paralel bir şekilde Anadolu ve Rumeli’de zabtiye birlikleri kurulmaya başlandı.⁵⁴

1844 yılında ise iç güvenliğin merkezileşmesi bağlamında devleti uzun zamandır uğraştıran timarlı sipahiler kaldırılarak⁵⁵, bunların istekli olanlarının zabtiye birliklerinde görevlendirilmelerine karar verildi. İstanbul’da polis adıyla bir kolluk oluşturulması gündeme geldi. Tanzimat’ın merkezi güvenlik anlayışının asıl yansıması ise Zabtiye Müşirliği’nin 1846 yılında kurulmasıyla tamamlandı. İmparatorluğun iç güvenliğe ait tüm işleri ve dolayısıyla Tanzimat sonrası kurulmaya başlayan zabtiye birlikleri müşirliğe bağlanarak tek merkezli bir kolluk sistemi için kurumsal kimlik oluşturuldu.⁵⁶

2.3.Zabtiye Teşkilatı

Jandarma adıyla bir daire oluşturulması esasında jandarmanın kuruluş tarihinin en açık göstergesidir, fakat zabtiye gibi bir kuvvetin doğrudan jandarma adı almış olmaması onun jandarma olmadığı anlamına gelmez. 1839 sonrasında birdenbire artan umur-ı zabtiye de yapılan düzenlemeleri jandarma teşkilinin temelleri kabul edebiliriz. Çünkü Fransız menşeli bu isim aynı örgütlenmeyi Fransız örneğiyle yapan İtalya ve Prusya Almanya gibi ülkelerde farklı kullanılmıştır. Mesela İtalyan jandarması “Carabinieri”, Prusya jandarması “Feldgandermie” olarak bu ismi kullanmıştır. Osmanlı Devleti de kendi jandarmasını oluştururken kendine özgü bir isim arayışına girmiştir. Tanzimat’ın ilanından sonraki süreçte zabtiye isminin kullanılmaya başlandığı ve uzun süre benimsendiği görülmektedir.

Osmanlı reform sürecine bakıldığı zaman merkezden uzaklaştıkça mevcut olanın verdiği rahatsızlıklara rağmen ortadan kaldırmak yerine ıslah veya yeni kurulacak teşkilata dâhil etme yolu seçilmiştir.Timarın kaldırılması sürecinde sipahiler zabtiye neferi olarak önemli bir kaynak olmuştur. Benzer işlevi topçu, humbaracı, lağımcı ve süvari alaylarının modern sisteme geçişinde asker kaynağı olmuşlardır. Bu bakımdan

⁵⁴ Ali Sönmez, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında İç Güvenlik Anlayışının Niteliği ve Uygulamaları Üzerine”, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Genel Kurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Sayı 7,Yıl 4, Şubat 2006, s.45.

⁵⁵Timarlı neferatın emekliye nasıl sevk edileceği ve zabtiyeye nasıl kabul olunacağına dair A. DVN. 21/14.

⁵⁶Sönmez, agt., s. 25.

mevcut kolluk kuvvetlerinin dönüşümünü ordudaki gelişmelerle paralel olarak düşünmek gereklidir.⁵⁷

İç güvenlikte neden jandarma tercih edildi? Muhlis Bey'in raporu Namık Paşa'nın layihası ile birlikte düşünüldüğünde Avrupa'da Napolyon savaşları sonrasında yaygınlaşmaya başlayan jandarmanın iç güvenlik meselelerinde merkezileşme yönünde adımlar atılmışken işlevsel bir organizasyon bulmayan ve çok başlı iç güvenlik sisteminin ıslahı için arayışlarda bulunan Osmanlı devleti için önüne koyulan en pratik çözüm yollarından biriydi. Bu durum radikal bir değişiklikmiş gibi görünse de iç güvenliğin askerler tarafından sağlanması yeni bir durum değildir. Jandarma tarzı askerlerin dikkat çekici özelliği iç güvenliğin ucuza mal edilmesi ve hem savaşa hem barışa göre ayarlanmış iki işlevinin olmasıdır.

Tanzimat Fermanıyla açıkça beyan edildiği üzere bütün Osmanlı tebaasından can, mal, ırz ve namus güvenliği temin edilecekti. Adil yargılanma sağlanacak, keyfi cezalandırmanın önüne geçilecek, askere alma, vergi konusunda adil davranılacaktı. Bütün bu taahhütlerin yerine getirebilmesi ancak iç güvenliğin denetimiyle mümkün olabilirdi. Yeni kolluk ihtiyacının oluşumunda bu durum etkili olmuştur. Tanzimat'a uygun kolluk kuvveti yenilikleri uygulayabilecek nitelikte olmalıydı. Jandarma tarzı asker bu anlamda cazip görünüyordu. Üstelik mevcut iç güvenlik unsurları nizam altına alınacağı gibi mali anlamda yük getirmeyeceği konusu Namık Paşa'nın daha öne adı geçen layihasında açıkça yazılmıştı. Mevcut kolluğun jandarma askerine dönüştürülmesiyle düzensiz ve başıbozuk halleri disiplin altına alınabilecek, çok sayıda başıbozuğun yaptığı iş az sayıda jandarma ile yapılabilecekti.⁵⁸ Tanzimat'ın uygulanması sırasında bazı bölgelerdeki tepkiler dikkate alındığında merkezi ve düzenli bir kolluğa duyulan ihtiyacın değeri daha iyi anlaşılmıştır.

Zabtiye, Tanzimat dönemi merkezi güvenlik anlayışının kurumsal yansımasının ilk görünümüdür. 1840 tarihinden itibaren Anadolu ve Rumeli'de zabtiye birlikleri görülmeye başlanmış. Büyük merkezleri içeren bu yapılanmada kolluk işlerinin yönetimi eyalet ve sancak yöneticileri tarafından tayin edilmiş, sistem onlara bağlı kalmıştır.⁵⁹

⁵⁷ Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma", s. 186.

⁵⁸ Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma", s. 190.

⁵⁹ Sönmez, "Tanzimat'ın İlanı Sırasında İç Güvenlik", s.45.

İlk zamanlarda Anadolu ve Rumeli’de oluşturulmaya çalışılan zabtiye birliklerinin nefer ihtiyacının giderilmesi, eyalet ve sancak yöneticilerine bırakılmıştı. Yeterli miktarda zabtiye bulunamaz ise redif askerlerinin umur-ı zabtiye ve tahsiliye işlerinde kullanılması düşünülmüştü. Bu durum uzun süreli olmamış, eyalet müşir ve ferikleri maiyetinden tayin uygun görülmüştür. Dersaadet ve Hassa ordusu rediflerinden zabtiyede istihdam için gelen talepler üzerine yalnız Rumeli ordusu redif askerlerinin zabtiyede istihdam edilebileceklerine karar verilmişti.⁶⁰ Ayrıca sekban, başıbozuk ve delil tabir edilen kişilerden de bu birliklerde kullanıma gidilmiştir. Arzu edilen nefer tipini bulmadaki güçlüklerle beraber, kısa sürede kurulması gereği bazı mahallerde başıbozuk ve sekbanların kullanılmasını devam ettirmiştir.⁶¹ Yöneticilere Meclis-i Vâlâ’dan beşte bir ölçüsünde sekban ve başıbozuk kullanma izni verilmiştir. Bunların görevlerini yapamaması üzerine her bölgede yerli halktan gönüllüler yazılma usulüne geçilmiştir. İçerideki eski unsurların temizlenmesi daha uzun sürmüştür. Eski sistemin parçası olan derbentçiler arasında işe yarayanlar Derbent Muhafızı olarak istihdam edilse de bunlarda bir süre sonra kaldırılmıştır.⁶²

Tanzimat Fermanı’yla başlayan sürecin başlarında kurulmaya başlayan zabtiye birliklerinin miktar ve bunlara komuta edecek subayların rütbe ve dereceleri hakkında İmparatorluk genelini kapsayacak bir planlama yoktu. Genel tercih birliklerin her yerin kendi duydukları ihtiyaca göre kurulmasına yönelikti. Nitekim 1841 yılında Kandiye’de 219 süvari, 118’de piyade olmak üzere toplam 337 zabtiye askeri görev yaparken, Hama’da 244, Saruhan’da ise 359 piyade ve 195 süvari olmak üzere 554 nefer zabtiye birliklerinde istihdam edilmişti⁶³. Vize kazasında 1843 yılındaki süvari ve piyade zabtiye askerinin sayısı ise 63 kişiydi⁶⁴. Eğer lüzumundan fazla asker istihdam edilirse fazla olan askerlerin görevine son verilirdi. Nitekim Tırhala’da zabtiye işlerinde kullanılan askerlerden 85 neferin bu sebeplerle terhisine karar verilmişti⁶⁵.

Zabtiye birlikleri maaş usulüne göre çalışacaklardı. Zabtiye zabıt ve neferlerinin aylıkları orduda uygulanan sisteme göre yapılacaktı. Aylıklı memur oldukları için

⁶⁰ Sönmez, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında İç Güvenlik”, s.46.

⁶¹ Sönmez, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında İç Güvenlik”, s.46.

⁶² Sönmez, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında İç Güvenlik”, s.47.

⁶³ Tongur, age. s. 137-139.

⁶⁴ Cevdet Zabtiye, 564, 26 Cemaziyelahir 1259/25 Haziran 1843.

⁶⁵ Cevdet Zabtiye, 1852, 21 Zilhicce 1259/12 Ocak 1844.

vergi muafiyetleri bulunmuyordu. Zabitlerin maaşı olduğu için halktan talepte bulunmayacaklardı. Bu türden talebi olanlar cezalandırılacaktı.⁶⁶ Ancak gündelik ihtiyaçların gideri her yerde aynı olmadığından ucuz köy ve kasabalar tercih ediliyordu. Bu durum işlerin bazı bölgelerde aksamasına yol açtı. Buna göre düzenlemeler yapıldı.⁶⁷ Genel olarak zabtiye birlikleri bazı problemlere rağmen iç güvenliğin merkezileşmesi anlamında etkili bir adım oldu. Zabtiye Müşirliğine alt yapı hazırlandı. Zaman içinde nizamnamelerle sistem yürütölmeye çalışıldı.⁶⁸

⁶⁶ Sönmez, agt. s. 30.

⁶⁷ Tongur, age. s. 141.

⁶⁸ Sönmez, agt. s. 31.

İKİNCİ BÖLÜM

TANZİMAT, BÜROKRATİK YENİLİKLER VE YENİ İÇGÜVENLİK ANLAYIŞI

1. TANZİMAT VE GÜVENLİK

Tanzimat Fermanı, Osmanlı devlet ve toplum sisteminde meydana gelecek değişikliklerin resmi olarak ilanı gibidir. Gelenek ile modernlik arasında bir dönüm noktası olarak görülen Tanzimat Fermanı modern Türkiye tarihini araştıranlar için adeta bir milat olarak ele alınır. Tarihçilerin dönem vurgusunda Tanzimat başlı başına bir yere sahiptir. Asayiş, iç güvenlik, kolluk gibi konu başlıkları üzerinden yapılan çalışmalar için de kurumsal ve zihniyetin dönüşümünü gösteren bir dönüm noktasıdır. Günümüzün kolluk hizmetlerini yürüten kurumları kuruluş tarihlerinde Tanzimat'ı dikkate alırlar.⁶⁹ Tanzimat Devri, Tanzimat Dönemi, Tanzimat vs gibi adlar taşıyan bu dönemin ilan öncesinde başlayan hazırlık devri bulunmaktadır ki bu Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığı dönemle Tanzimat'ın ilanı arasını kapsar.

Yeniçeri Ordusu Osmanlı devlet ve toplum yapısının ayrılmaz bir parçası olarak yüzyıllardır sürdürülen bir geleneğe sahipti. Üstlendiği vazifelerden biri de güvenlikti. Dolayısıyla ortadan kaldırılmasıyla doğan boşluktan biri de güvenlik kurumlarıyla ilgili olacaktı. Yeniçeri ordusunun yerine kurulan Asakir-i Mansure⁷⁰ ordusu bu boşluğu geçici olarak doldurdu, fakat arzu edilen yeni devlet sistemi Avrupa referanslı dönüşüm gerektiriyordu. Avrupa devletleri XIX. Yüzyılın başından itibaren kolluk kuvvetlerini ordudan ayrı bir yapılanmayla organize etmiştir. Osmanlı Devleti de Batı dünyasıyla uyum içinde bir kolluk gücü oluşturmak istiyordu. Tanzimat fermanına da yansıyan güvenlik meselesi kurumsal değişikliklerle hemen kendisini gösterecektir.

⁶⁹ Tanzimat dönemi ve reformlar hakkında bkz. Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, Eren Yayınları, İstanbul, 1993; Halil İncelik, Mehmet Seyidanlıoğlu, *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.

⁷⁰ Bkz. S. Mübahat Kütükoğlu, *Sultan II. Mahmut Devri Yedek Ordusu Redif-i Asakir-i Mansure*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1982.

Geçmiş dönemden Tanzimat dönemi güvenlik düşüncesini ve kurumsallaşmasını ayıran özelliklerin başında merkezileşme ve hizmet şekli geliyordu.⁷¹ Bu aynı zamanda bir zihniyetin modern devlete dönüşümünde yeniden formüle edilmesi idi. İmparatorluğun klasik sisteminde yerel yöneticiler, beyler, timar sahipleri gibi mahalli unsurlar asayiş ve emniyet hizmetlerinin sağlanmasında rol oynuyorlardı. Yeniçeriler⁷², Timarlı sipahiler ve yerel beylerin yanında bulunan farklı isimlerle anılabilecek kolluk güçlerinin yürüttüğü işler arzu edilen devlet ve toplum sistemiyle uyum sağlayabilecek kapasitede değildi.⁷³ Bu geleneksel yapılar güvenlik sistemini merkezin doğrudan müdahalesini yansıtan kurumlara bırakacaktı⁷⁴

Yeniçeri Ocağının 1826 yılında kaldırılması birçok asayişsizlik olayında parmakları olmasına rağmen özellikle taşrada bir boşluk doğurmuştu. Yeni ordu bu görevi üstlense de kurumsallaşması hemen olacak gibi değildi. Yeni ordunun bir parçası olarak oluşturulan redif teşkilatı iç güvenliğin sağlanmasında rol almıştır. Ordu ayaklanma türü olayların bastırılmasında günümüzde dahi katkıda bulunan bir kurum olarak o dönemde vazgeçilmezliğini koruyordu. Fakat iç güvenlik olaylarının artışı dış tehditlerin artışıyla paralellik gösteriyordu. Ordu bu durumdan dolayı sık sık esas vazifesinden uzaklaşıp iç güvenlik problemleriyle uğraşıyordu. Güvenlik kurumları geçmişte rastlanıldığı üzere bazen güvenlik meselesi haline gelmişti. Örneğin delil teşkilatı güvenlik meselesi haline gelmiştir. 1829 yılında delil teşkilatı mesele haline gelmesinden kaynaklı olarak kaldırıldı. Bu yıllarda imparatorluk geniş topraklarıyla doğru orantılı merkezi bir güvenlik sistemine sahip değildi.⁷⁵

Kurumsal zafiyetler zihniyet değişimiyle birlikte ele alındığında yeni kurumlara ihtiyacın meşru zemini hazırlanmıştır. Tanzimat fermanı can, ırz ve namus kavramlarına ve bunların üstünlüğüne belirgin bir şekilde vurgu yapıyordu. Bu korunması gereken değerler tehdit altında olduğunda insanlar istenmeyen yollara başvurabilirdi. Kişi güvenliğinden emin olduğu zaman doğruluk içinde işinde gücünde olacaktı. Güvenliğin olmaması endişe ve ıstırap içinde insanlar doğuracaktı.⁷⁶

⁷¹Musa Çadircı, 'Tanzimat'ın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 12, sayı 24, Ankara, 1980, s. 58.

⁷²Yeniçeriler hakkında bilgi için bkz. Kemal Beydilli, "Yeniçeri", *TDVİA*, c. XLIII, İstanbul, 2013, s. 450-462.

⁷³Sönmez, agt. s. 22.

⁷⁴Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.79.

⁷⁵Sönmez, agt. s. 22-23; Musa Çadircı, 'Tanzimat'ın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik", s. 58.

⁷⁶Sönmez, "Tanzimat'ın İlanı Sırasında İç Güvenlik, s.44.

Tanzimat Fermanı'nda mal, can ve namus konusunda şer'i hüküm gereğince bütün tebaaya emniyet sağlandığı yargı konusunda reform yapıldığı keyfiliğin kaldırıldığı belirtilmişti. Ancak gerek mal, can ve namus güvenliğinin sağlanabilmesi ve gerekse de merkez ve taşrada gerçekleştirilmeye başlanacak olan tüm düzenlemelerin uygulanabilmesi her şeyden önce merkezin kontrolünde hareket edecek yeni bir güvenlik ağına da ihtiyaç duymuştur.⁷⁷

Çağdaş Avrupa'da yüzyılın başında ortaya çıkan jandarma benzer ihtiyaçlardan kaynaklı olarak Osmanlı Devleti için meşru referans olacaktı. Jandarma teşkilatının ilk görünümü olarak zabtiye böyle bir zamanda ortaya çıktı aşağıda ele alınacak başlıklar altında zabtiye ve jandarmanın tarihsel temelleri üzerinde durulacak ve yüzyıllık kurumsal gelişim süreci anlatılacaktır.

2. ZABTİYE MÜŞİRLİĞİ (1846-1879)

Zabtiye birliklerinin çalışma esaslarına ait herhangi bir düzenleme yapılmadığından pek çok bölgede fazla veya eksik birliklerin olduğu görülmekteydi. Zabtiye birliklerinin önemli bir gücünü teşkil edeceği düşünülen timarlılar ayrı bir sorundu. Diğer bir sorun ise seraskerliğin durumu ile ilgiliydi. Zira birliklerde görev alanların özlük işleri ve atanmalarına ilişkin hususlar bir yandan seraskerliğin üstesinden gelmesi zor bir durum yaratırken güvenliğin genel hatlarıyla tek bir kurum olan “seraskerlik” tarafından yürütülmüştür. Tanzimat'ın getirdiği emniyet ve asayiş düzeni geleneksel olandan farklı bir bakış açısı getiriyordu. Her kurumda daha profesyonel yapılanmayı öngören Tanzimat dönemi yönetim anlayışı ordunun iç güvenlik işlerinden ayrılmasına dönük çaba gösterdi.⁷⁸ Hem iç hem de dış siyaset için güvenlik sisteminin değişmesi gerekiyordu. Böylece merkezde ve taşrada birbirinden farklı kurumların üstlendiği güvenlik hizmetleri 15 Şubat 1846 (18 Safer 1262) tarihinde Zabtiye Müşirliği adı altında birleştirildi.⁷⁹

⁷⁷ Sönmez, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında İç Güvenlik”, s.44.

⁷⁸ Sönmez, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında İç Güvenlik”, s.50.

⁷⁹ Sönmez, agt. s. 45.

Zabtiye müşirliğinin görevleri ülke genelinde dağınık halde bulunan güvenlik birimlerini merkezi bir idarenin altına almak ve tek tip olarak düzenlemektir. Askeri kurumlardan farklı bir iç güvenlik kurumu oluşturuldu. Müşirlik gerekli nizamname ve planlamayla işlerini yürütecekti. Müşirliğe ayrıca İstanbul'da kendisine bağlı olan mahallerde asayiş uygulaması yapmakla birlikte, ölüm ve hırsızlık gibi suçların görüldüğü davaları tahkik yetkisi verilmişti. Zabtiye Müşirliği yapılacak işleri Meclis-i Vala'ya sunacak⁸⁰ yeniden incelenip son şeklini aldıktan sonra sadrazama arz edilecekti. Çalışmalar padişah tarafından onaylanırsa yürürlüğe girecekti.⁸¹ Müşirliğe bağlı personelin özlük işleri ve vazifeleri sırasında kimlerden teşekkül edeceği müşirlik tarafından belirlenecekti. Başkent'in güvenliğini kendisi sağlarken taşradaki yetkiler oradaki yöneticilere bırakıldı.⁸²

Zabtiye Müşirliği'nin kurulduğu 1846 yılı ile lağvedildiği 1879 yılı arasında kalan sürece Tevhid-i Zabıta dönemi denilir. 1879 yılında kolluk hizmetlerinde yeni bir düzenleme yapıldı. Zabtiye birlikleri jandarma usulüyle yeniden teşkil edilip Seraskerliğe bağlandı. Müşirlik nezarete dönüştürüldü ve görevi sadece İstanbul ve civarının asayiş işlerini sağlamaya dönük olarak düzenlendi. Bu aynı zamanda polis teşkilatının merkezi olacaktı. Ülkenin genel durumuyla ilgili olarak iç güvenlik anlayışı ve kurumsallaşma faaliyeti de değişmiş oldu.⁸³ I. Meşrutiyet ilan edildiğinde müşirliğin yapısında değişiklikler olmuştu. 1864 vilayet nizamnamesi sonrasında idari anlamda büyük bir değişim yaşanıyordu.⁸⁴ Meşrutiyetin ilanı bir rahatlık yaratmıştı, fakat kısa süre sonra çıkan Osmanlı-Rus Harbi güvenlik meselesinin yeniden gözden geçirilmesi gereken bir süreci başlattı. Gündemde zabtiye birliklerinin yeniden düzenlenmesi vardı. Zabtiye imparatorluk genelinde büyük ölçüde örgütlenmişti, fakat zabtiye işlerinde hem personelin huzursuz olduğu hem de onların uygulamalarından kaynaklı rahatsızlıklar halk arasında yayılıyordu. Bunlara çoğalan isyanlar, isyanlar karşısında Avrupa Devletlerinin talepleri iç güvenlik organizasyonunun değişimini zorluyordu.⁸⁵ Jandarmanın kuruluşu bu şekilde olmuştur.

Tanzimat Fermanı'nın hemen ardından teşkilatlanmaya başlayan zabtiye teşkilatının jandarma adıyla yeniden yapılandığı 1879 yılına kadar güvenlik probleminin mahiyeti

⁸⁰BEO, A.MKT.NZD, 116/13, 19 Zilkade 1270/13 Ağustos 1854.

⁸¹ Sönmez, agt. s. 48.

⁸²Sönmez, "Tanzimat'ın İlanı Sırasında İç Güvenlik", s.53.

⁸³ Sönmez, agt. s. 75.

⁸⁴ Sönmez, agt. s. 76.

⁸⁵ Sönmez, agt. s. 79.

de değişme göstermiştir. XIX. Yüzyılın ikinci yarısından sonra asayiş hizmetlerinin ötesinde imparatorluğunun bekasıyla ilgili bir iç güvenlik ihtiyacına dönüşen problemler teşkilatın misyonu ve bağlılığını da değiştirmiştir. Seraskerliğe bağlanmış esasında iç güvenlik meselelerinin dış güvenlikle ilişkisini de göstermektedir.

1879 yılında, Said Paşa imzasıyla Seraskerliğe gönderilen tezkereyle asakir-i zabtiyenin jandarma usulünde tertip ve teşkili istenmiştir. Jandarma nizamnamesinin hazırlanacağıyla ilgili de bilgi veriliyordu.⁸⁶ Tebliğde Asâkir-i Zabtiyenin jandarma usulüne göre tertip ve teşkil edilmesi bununla beraber Vilâyât Jandarma Nizamnamesi'nin hazırlanması isteniyordu. Nizamname hazırlanana kadar Asâkir-i zabtiye işleri Zabtiye Nezareti'nden alınarak Seraskerliğe bağlanacak, nezaret bünyesindeki Meclis-i Fırka-i Zabtiyenin seraskerliğe nakledilecekti. Zabtiye nezareti bundan sonra sadece İstanbul ve bağlısı yerlere bakacaktı. Jandarma meclisleri ve birliklerinde yabancı istihdamı isteniyordu.⁸⁷ Seraskerlik bünyesinde jandarma dairesi teşkil edildi.

Bu süreçte Gayr-i Müslimlerin jandarma birliklerinde yerel düzeyde temsili Batı müdahalesiyle ilişkilendirilmektedir. Özellikle Berlin anlaşmasıyla 13 Temmuz 1878 uluslararası sorun haline gelen Ermeni meselesi için Anadolu ıslahatı talebi jandarma birliklerinin kumandasının Batılı subaylara verilmesini içeriyordu. Jandarmada yapılması istenen ıslahat konusunda Baker Paşa layiha sundu.⁸⁸ İç güvenliğe ilişkin yapılan baskıları ortadan kaldırmak için, Said Paşa'nın gayretleriyle, 1879 tarihinde bir Jandarma Heyeti kuruldu Baker Paşanın başkanlığında ve toplam on sekiz kişiden oluşan heyet, Zabtiye Müşirliği'ne bağlı olarak çalışacaktı⁸⁹.

3. JANDARMA DAİRESİ

Önce seraskerlik ardından zabtiye müşirliği ve yeniden seraskerliğe bağlanan zabtiye, jandarma adıyla yeniden organize edilirken jandarmanın orduya

⁸⁶ Sönmez, agt. s. 80

⁸⁷ Ali Sönmez, "Jandarma Teşkilatının Kuruluşu Sürecinde Baker Paşa'nın Rolü", T.C. İstanbul Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl 6, Sayı 11, s. 172; Tongur, age., s. 220; Alyot, age., s. 113

⁸⁸ Sönmez, agt., s. 172.

⁸⁹ Sönmez, agt., s. 172.

bağlanmasının Avrupa devletleriyle uyumlu olacağı belirtilmişti. Jandarma dairesi seraskerlikte bir şube olarak kurulmuştur. Kuruluşu aşağıdaki şekilde olmuştur.

Jandarma meclisi

Meclis kalemi

Muhasebe kalemi

Yoklama kalemi

Jurnal kalemi

Evrak kalemi

Vezne

Bütün bu düzenleme ve gayretlere rağmen istenilen fayda sağlanamamıştır. Yenilik çabası durmuş, jandarma, zabtiye, asakir-i zabtiye gibi birimler halinde devam etmiştir. Bu kargaşa adeta bir bocalama devri gibidir.⁹⁰ 1886 yılında süvari ve piyade tahsil birlikleri kurulmuş, bunlara Fırka-yı Tahsildaran denilmiştir. Bunlar ihtiyaca göre kazalara dağılmış ve kontrollerini sürdürmüşlerdir. Bu bölükler asakir-i zabtiyeden kabul edilmişlerdir. Aynı dönemde zabtiye ve jandarma adıyla alaylar bulunmaktadır.. Bazı vilayetler için de özel nizamnameler çıkarılmıştır.⁹¹

1888 yılında jandarma dairesine bağlı olarak 33 jandarma alayı ve altı müstakil jandarma taburu bulunuyordu. Bu alay ve taburlarda toplam 386 piyade jandarma bölüğü ve 258 süvari jandarma birliği mevcuttu. Jandarma dairesine bağlı birliklerde 2.194 subay ile 40.733 erbaş ve er olmak üzere 42.927 personel istihdam ediliyordu.⁹²

4. RUMELİ TENSİKATI (1903)

Modern jandarma teşkilatının yenileşme ve teşkilatlanma bakımından öne çıkan safhası tensikat dönemidir. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşından sonra imzalanan

⁹⁰ “Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi: Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı”, *Jandarma Genel Komutanlığı Yayını*, c.I, Ankara, 2002, s.151

⁹¹ “Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi”, s.152.

⁹² “Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi”, s.152.

Berlin Antlaşması'yla Balkanlardaki Osmanlı nüfuzu zafiyet göstermeye başlamıştır. Bu anlaşmanın en önemli sonucu bir Bulgar Prenslığı kurulacak olmasıydı. Doğu Rumeli, Osmanlı Devleti'nin kontrolünden çıkıyordu. Zayıflayan Osmanlı gücünün ardından bölgede yeterli ve nitelikli jandarma askerinin bulunamaması ve asayişin sağlanamaması nedeniyle iç karışıklılar hızla çoğalmıştı. Özellikle 1903 yılında Makedonya'da Bulgar, Rum ve Sırp çeteleri tarafından yapılan eşkıyalığa çözüm bulması için Umumi Müfettiş unvanıyla Hilmi Paşa görevlendirilmişti. Bozulan asayiş bahane eden Rusya, Avusturya gibi bazı devletler Osmanlı Devletinin ıslahat yapması için baskı uygulamayı sürdürüyorlardı. Esasında kayda değer bir ıslahata ihtiyaç vardı ama Rusya ve Avusturya Balkanlarda kendilerini esas aktör olarak görüyorlar ve ıslahatı yönlendirmek istiyorlardı. Osmanlı Devleti hoşnut olmamasına rağmen yabancı baskısına kabul etmek zorunda kalmıştı. Bunun üzerine İtalyan Ferik de Georgies başkanlığında Türk ve yabancı subaylardan oluşan bir düzenleme heyeti kuruldu.⁹³ Makedonya'da durumun gittikçe kötüleştiğini gören ve Osmanlı ıslahatlarını kontrol altına almayı amaçlayan Rusya ve Avusturya Dışişleri Bakanları Münştreg'te toplanarak bir program hazırlamış ve bunu Babiali'ye sunmuşlardır. 1903'te hazırlanan bu program jandarma tarihinde önemli yere sahiptir. İçeriği şöyledir:⁹⁴

1. Hilmi Paşa'nın yanında Avusturya ve Rusya'dan gönderilen sivil ajanlar bulunacak ve bunlar Hristiyan halkın ihtiyaçlarını ileteceklerdi. Bu ajanların emrine katip ve tercüman verilecek, bunlar da köyleri gezerek halkın durumunu inceleyeceklerdir. Ajanlar iki yıl görevde kalacaktır.
2. Jandarmanın ıslahı görevi, Osmanlı devletinin hizmetine girecek Avrupalı bir generale ve subaya verilecektir. Bu subaylar kendi aralarında görev dağılımı yaparak müfettişlik ve öğretmenlik görevine başlayacaklardır. Askeri kitaların halka ilişkilerini de kontrol edecektir.
3. İsyan bastırılıp düzen sağlanınca memleket, milliyet ilkesine göre idare edilecektir.
4. İdare ve adliye kadrolarına Hristiyan memurlar da alınacaktır.
5. Bazı merkezlerde karışıklık çıkarsa, suçluların araştırılması için Müslüman ve Hristiyanlardan oluşan bir komisyon kurulacak ve bu komisyonda Avusturya ve Rusya'nın mahalli konsolosları da bulunacaktır.

⁹³Tongur, age., s. 224.

⁹⁴"Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi", s.155.

Hükümdar başlangıçta bu programı egemenlik hakkına müdahale olarak görmüş kabul etmemiştir. Fakat Selanik körfezine farklı ülkelerinin donanmalarının gelişi ve bu görüntünün Çanakkale boğazında da görülmesi üzerine tensik faaliyeti kabul edilmiştir. Bunun üzerine Avusturya Müller'i, Rusya Dömerik'i Hilmi Paşa'ya ajan tayin etmişlerdir. Jandarmanın iyileştirilmesi görevi de İtalyan generali De Georgies'e verilmiştir. Osmanlı hükümeti, bu heyet ve daha önce görev yapmış olan dört Belçikalı, iki İsveçli subayla jandarmanın ıslahı için uğraşmışsa da başarısız olmuş ve başka subayların gelmesini kabul etmiştir. Gelecek bu subayların sayısı, rütbeleri ve üniformalarıyla ilgili birçok tartışma çıkmış ve sonunda anlaşmaya varılarak altmış subayın gelmesi kararlaştırılmıştır.⁹⁵ Gelecek olan subayların, ülkelerinde sahip oldukları rütbelerin bir üst rütbesi ile görev yapması, De Georgies'e de birinci feriklik rütbesi verilmesi kararlaştırılmıştır. İtalyan ve İngilizler fes giymeyi kabul etmelerine rağmen Rus, Fransız ve Avusturyalı subaylar bunu kabul etmeyerek siyah astragan kalpak giymişlerdir.⁹⁶ Bu subayların görev ve yetkileri 24 Mart 1904 tarihinde sefirlere gönderilen nota ile belirlenmiştir. Bu notaya göre Avrupalı subayların görevi, jandarmanın düzenlenmesi ve hizmeti ilgilendiren konularda nizamnamenin uygulanmasından ibaret olup emir-komuta tamamen Osmanlı subaylarına verilmiştir.

Hükümetin 24 Mart 1904 tarihli notasında yetkileri ve görevleri belirtilen yabancı subaylar İtalyan Ferik de Georgies Paşa'nın başkanlığında işe başlayarak Rumeli bölgesi tensikat dairelerine ayrılıp;

1. Selanik'e Rus Generali Sostok başkanlığındaki Rus subayları
2. Serez'e Fransız Generali Fulon başkanlığında Fransız subayları
3. Drama'ya İngiliz subayları
4. Manastır'a İtalyan subayları
5. Kosova vilayetine de Avusturya subayları memur edilmiştir.⁹⁷

Selanik, Kosova. Manastır vilayetleri ile Serez ve Drama sancaklarının bazı kazaları jandarmanın sorumluluğundaydı. Aynı sancak veya vilayet dâhilindeki jandarma, tensik gören ve görmeyen olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştı. Tensik edilen jandarma, başkentte Jandarma merkez dairesine bağlı olduğu gibi diğer yandan Selanik

⁹⁵ "Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi", s.156.

⁹⁶ "Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi", s.157.

⁹⁷Tongur, age., s. 225.

Jandarma Tensikat Dairesine de bağılı bulunuyordu. Bu iki çeşit jandarma arasında genel olarak işlerinin mahiyeti göz önünde tutularak bir görev ve iş bölümü yapılmıştır. Eski halini muhafaza eden jandarmalar postaya refakat, nöbetçilik, muhafızlık ve posta hizmetlerinden sorumluydu. Tensik gören jandarma ise özellikle köy ve muhabere devriyesi gibi konularda görevlendirilmiştir.⁹⁸

4.1.Tensik Görmüş Jandarmalar

Rumeli’de tensik sonrasında iki sınıf jandarmanın ortaya çıktığı yukarıda belirtilmişti. Bunlar tensik görmüş ve görmemiş olarak sınıflandırıldılar. Tensik görmemiş jandarmaların görevi, daha çok nöbetçilik, muhafızlık ve postaya refakat gibi işler olmuştur. Tensik görmüş jandarmalar ise köy devriyesi olarak görevlendirilmiştir. Bu yüzden diğer görevleri asgari seviyeye indirilmiştir. Posta neferliği, vezne muhafızlığı, hapishane muhafızlığı görevlerine tensik görmemiş jandarmalar, Osmanlı Bankası şubeleri için ise normal askerler görevlendirilmiştir. Böylece tensik görmüş jandarmaların ağırlıklı görevlerini köy devriyeleri ve muharebe devriyeleri oluşturmuştur. Anlaşılan halka muhataplık konusunda tensik görmüş jandarmanın eğitimi dikkate alınmıştır. Halkla doğrudan karşı karşıya gelen jandarmanın eğitilmiş olmasının modern devletin toplumla kurmaya çalıştığı sağlıklı diyalogu güçlendireceği düşünülmüş olmalıdır.

Tensik subaylarının üzerinde en fazla durdukları konu jandarma karakolları olmuştur. Karakol yerlerinin tespiti ve uygun yerlerde jandarma karakolu kurmak en önemli görevlerinden olmuştur. Bu şekilde kısa zamanda Selanik’te 20 bölük, 235 karakol, Manastır’da 13 bölük, 129 karakol, Üsküp’te 12 bölük 98 karakol açılmıştır. Toplam olarak 45 bölük ve 462 karakol oluşturulmuştur. Bu şekilde düzenleme faaliyetleri sonucunda karakollarla bir ağ kurulmuş ve jandarma kendisinden beklenen görevi arzu edildiği şekilde yerine getirmeye başlamıştır.⁹⁹ Jandarma karakollarının yer ve durumları çok iyi bir şekilde ayarlanmıştır. İki karakol arasındaki mesafe karakoldan muhabere için çıkan bir

⁹⁸ Tongur, age., s. 225.

⁹⁹“Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi”, s.158.

devriyenin akşama karakoluna dönebileceği şekilde planlanmıştır. Jandarmaların kendi karakollarından başka yerde kalmaları yasaklanmıştır.¹⁰⁰

Rumeli jandarmasının tensikinden alınan sonuçların kolluk tarihi açısından önemi inkâr edilemez. Rumeli jandarmasının tensikinden önce jandarmanın esas görevi olması gereken kır ve köylerdeki önleyici kolluk hizmeti hemen hemen yoktu. Yabancılar Osmanlı jandarmasını hükümet konaklarında, veznelerde, posta ve telgrafhanelerde, Osmanlı Bankası gibi müesseselerde, özel nöbetçilikte, kasaba civarındaki karakollarda, hapishanelerde, posta sürücüleri yanında görüyordu. Ayrıca teftişe çıkan memurlara refakatçilik ve itibarlı kişilere muhafızlık yapan unsur olarak buldular. Jandarma bunların dışında mülkiye ve adliye memurlarının emrinde evrak dağıtıcılığı, müzekkere tebliği, celp ve toplanması gereken kişilerin takibi ve aranması işleriyle görevliydi.¹⁰¹ Görüleceği üzere jandarma halkla olan ilişkilerden ziyade çoğunlukla muhafızlık hizmeti görüyordu.

Birbirinden farklı yerlerde bulunan jandarma kuvvetleri arasındaki bağılılığın zayıflığı ve karakollardaki disiplinin bozukluğu jandarmayı misyonundan uzaklaştırıyordu. Toplumsal hizmetlerinden uzak kalan jandarma kolluğun önleyici vazifesinin dışında kalmıştı. Rumeli tensikatiyle jandarma teşkilatında istenilen sonuçlara ulaşmaya başlanacaktı. Harbiye Nezaretine bağlı bulunan jandarmaya mensup subaylar, ordu subayları için uygulanan hiyerarşik düzenin güçlü olduğu askeri disiplin altında istenilen hizmetleri yerine getirebilirdi. Tensikat sonunda elde edilen olumlu sonuçlar aşağıdaki gibidir.

1. Jandarma modern kolluğun gerektirdiği önleyici hizmetlerde görevlendirilmiş, eski teşkilatın tasfiyesi üzerine tensikat görmeyen jandarma sınıfı muhafızlık hizmetleri verilmiştir.
2. Bütün jandarma subayları, istisnasız olarak atlı hale getirilmiştir. At gösterişli bir konumu sağlamlaştıracaktır.
3. Sevkiyat ve tebligat gibi işlerin eski jandarmaya bırakılmasıyla jandarmanın asli işi olmayan görevleri azalmış ve düzenlenmiştir.

¹⁰⁰“Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi”, s.159.

¹⁰¹Tongur, age.,s. 226.

4. Jandarmanın vergi memurları yanında görülmesi halk arasındaki itibarını ve sempatiyi azaltıyordu. Dolayısıyla bu görevden mümkün olduğu kadar uzaklaşması sağlandı.
5. Osmanlı Bankası şubelerinde ordu askerlerinin görevlendirilmiş olması jandarmanın özel müesseselerdeki görevini sona erdirmiş esas işlerine fırsat vermiştir.
6. Askerî birliklere ayrılan ve onlara rehberlik eden jandarmaların bu işleri bitinci asıl görevlerine dönmeleri sağlanmıştır.
7. Subay statüsünde komutan eksikliği jandarmanın sorunlarındandı. Subay ihtiyacı mevcut çavuşlar arasından gideriliyordu. Bunun yerine ordu subayları getirilmiştir. Jandarmada eskiden mevcut çavuşlardan yetişme subaylar yerine ordudan seçme subaylar görevlendirilmiştir.
8. Alay merkezlerinde ordudaki askeri mahkemeler yani Divan-ı Harpler kurulmuş jandarma mensuplarının disiplinsizleri mahallinde muhakeme edilmiş ve müeyyideleri uygulanmıştır.
9. Günümüzde de devam ettiği şekilde jandarma subaylarına ordu subaylarından fazla ücret verilmiş jandarma erlerinin aylıkları artırılmıştır.
10. Aylıklar bankalar tarafından ödenmeye başlamış Aylıkların bankalar tarafından ödenmesi sağlanmış, birikme ve karışıklığa yol açan nedenler ortadan kaldırılmıştır.
11. Çetelerin ellerindeki silahlardan daha iyi silahlar temin edilmiş böylelikle jandarmanın onlara ateş üstünlüğü sağlanmıştır.¹⁰²

Yukarıda maddeler halinde gösterilen yenilikler tensikatın önemi gösterecek faydalar sağlamıştır. Bunların dışında en çok şikâyet konularından olan köylülerden maddi kazanç alma eğilimleri düzenli maaşla önlenmiştir. Okullar vasıtasıyla jandarmanın eğitilmesi, okuma yazma öğrenmeleri, okuryazar azlığına rağmen her karakolda bir okuryazar jandarmanın bulunması şartı getirilmiştir. Özellikle eşkıyaların faaliyet gösterdiği yerlere karakol kurulmuştur. Köyler arasında haberleşmenin sağlanması, devriye uygulaması, görevlerinde uzman ve tecrübeli subayların jandarma teşkilatında görevlendirilmesi tensikatın getirdiği yeniliklerdendir. Jandarmanın

¹⁰²Tongur, age., s. 227.

üniforma ve teçhizatına askeri birliklerdeki gibi önem verilmesi, Rumeli ıslahatının başarılı olmasında önemli rol oynamıştır. Rumeli ıslahatının dikkat çeken yenilikleri arasında jandarmanın geleceğine de tesir edecek kurumlar olan okulların açılması öne çıkmıştır.

5. JANDARMA EĞİTİMİNİN GEREKLİLİĞİ

Jandarma tarihinin önemli safhalarından biri olan özellikle mektepli jandarmaya geçişle başlayan süreç II. Meşrutiyet döneminin gelişmelerine paralel bir hareketlilik getirmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan dinamizm ve gelişmeler eğitim kurumları, ders kitabı ve süreli yayınlar üzerinden açıkça görülebilir niteliktedir.

Jandarma kuruluşundan itibaren ülkede asayiş ve emniyeti sağladığı gibi devletin halkla olan diyalogunun önde gelen temsil makamı durumunda olmuştur. Bu temsilin aktörü olan jandarmanın mesleğini icra edebilecek niteliklere sahip olması gerekiyordu. Aksi takdirde ülke iç meselelerden kendisini kurtaramayacaktı. Yeni jandarma döneminde kullanılan söylem sık sık geçmiş iktidar döneminin zaaflarına köhneliğine vurgu yaparken, jandarmanın neden eğitilmiş olması gerektiğine sağlam bir zemin ve olgusal temel sağlanmış oluyordu. Meşrutiyet jandarması ıslah ve tensikatin ürünü olduğundan bunda başarı sağlanırsa memleketin genelinde huzur sağlanacaktı. Yapılan çalışmalara küçüğünden büyüğüne herkesin katılması durumunda kısa zamanda nitelikli bir kolluk oluşturulacaktı. Fakat sorun bununla bitmemektedir memleketin demografisi okuryazarlık bakımından istenildiği gibi değildi. Özellikle ahalinin cahiliyeti jandarmanın personel kaynaklarına da yansıyor. Jandarmaya personel olacak kişilerin kısa eğitim süresinde beden kuvvetlerinden ziyade düşünce dünyalarını da geliştirmeleri gerekmektedir. Bunun yapılabilmesi için gerekli olan jandarma mesleğine dönük kapsamlı ve faydalı bir kitap tensikat dönemine kadar henüz yayımlanmamıştı. Eğitim heyetinin gayretiyle bu boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Eğitim süresinin azlığı ve mesleki bir kitabın olmayışı jandarmaların hata yapmalarının nedenleri arasındaydı. İyi düşünemeyen görevini idrak edemeyen neferlerin jandarmalık yapması hükümetin başına iş açacak

sonuçlar doğuruyordu. Askerlik mükellef olan herkesin yapabildiği bir şeydi, fakat jandarma bir asker olsa da jandarma olarak askerlik yapmak ordu askerliği kadar kolay değildi. Eski devirde jandarma vurdu, kırdı ve yıkmağa memur olarak anlaşılmıştır. Eğer jandarmalar doğru yetiştirilmezse bunlar kötü davranışlarını vazifelerinin gereği sayabilirlerdi.¹⁰³

Jandarma için okuryazar nefer ihtiyacı sürekli bir arzu haline gelmişti. Genel kanaat okuryazar olmayan bir neferin hükümet emirlerini halka tebliğinde sıkıntı çekeceği şeklindedir. Okuryazar olmayan bir nefer hükümet emirlerini kime ileteceğini bilemez. Elindeki evrakı sahiplerine vermek için köylerden okutacak adam aramaya başlar. Bir haberi hükümete yazıyla bildiremediği için sözlü olarak ulaştırmaya çalışır. Bu durumda yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Okuryazar nefer istenilen mesajı ilgisine ulaştırmayı iki cümle yazarak gerçekleştirebilir. Okuma bilmeyen avcı tezkeresi yoklayamaz varakasında yazılanı bilmez anlamaz, hep bir noksanı vardır.

“...bunu karakola veya hükümete yazıyla bildiremez. Ağızdan gönderilen haber ve Malumât daima noksan veya keleş olur. Halbuki yazısı olan bir nefer iki satırlık bir jurnal ile vukuatı bildirebilir. Ve yine cahil bir nefere rast geldiği avcıların tezkerelerini yoklayamaz ve kendisine teslim edilen bir hapsin sevk varakasında neler yazılıdır teslim edilen habs o mudur değil midir anlayamaz. Ve daha birçok sebeplerden dolayı yazısı olmayan jandarmaların bir silahı noksan demektir ki ifa edeceği vazifelerde hep böyle noksan olur.”¹⁰⁴

Bir askerin yazı yazmayı bilmemesi onun vazifesini yaparken ne kadar eksik ve yanlış yapacağı açıklanmıştır. Daha önce jandarma askerinin manevi silahlarından bahsedildiğinde yazı yazmayı bilmek asker için ekstra bir silah hatta elindeki tüfeğinden daha kuvvetli bir silah olarak sayılmıştı. Şimdi tekrar görüyoruz ki yazı yazmayı bilmeyen bir asker vazifesini yaparken elinin kolunun bağlanmasına ve başkalarına muhtaç olmasına neden olacaktır.

Esasında jandarma nizamnamesinin 270. Maddesinde efrâdın vazifesi konusunda ders alması ve özen göstermesi konusunda yeterli uyarılar vardır. Efrâd yetkilerini bilmeyince vazifenin önemini anlayamaz. Görgü olarak yapsa da işin kanuni yönünü bilemez. Karakolda yol yürüyenler gibi bir iz takip eder, fakat yolun nereye çıkacağını takdir edemez. Cahil ve vazifesinin ne olduğunu bilmez ise tehlikeli mevkilerde kalır. Hem kendini sorumlu hem de hükümeti zor durumda bırakır bunun

¹⁰³ Ahmed Bahri, *Jandarma Neferiyle Müzakere*, Manastır, 1327, s. 3-5.

¹⁰⁴ Bahri, age., s. 31.

için jandarmaların eğitimi yoluyla kendi vazifeleri öğretilmelidir. Bunun için kitap yazılmıştır. Kitap efradın anlayabileceği tartışabileceği bir tarz ve ifade ile yazılmıştır. Jandarma neferine mahsus muhtıra adlı bu eserde¹⁰⁵ “Eski hükümet jandarmalardan çok zararlar gördü. Zavallı köylüler mahvoldu. Jandarmalar herkesin kalbini kırar ocağını söndürürdü. Çünkü tahsil ve terbiye görmemişlerdi. ”¹⁰⁶ şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Tahsil ve terbiyenin okullarda görüldüğü aşikârdır. Bu dönemde jandarma okulları ile jandarmaların eğitimi bir düzene girmiştir. Okulda maddi ve manevi her açıdan ders alan jandarmalar mesleklerinde daha fazla başarı göstermişlerdir. Demek ki asker için silah kullanmayı bilmek yeterli olmamış muhakkak bir okuldan terbiye ve düzeni öğrenmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır. Yukarıda verilen bilgilerden jandarmanın eğitiminin gerekliliği ve bunun da okullar vasıtasıyla olabileceği anlaşılmaktadır.

6. JANDARMA MEKTEPLERİ

Jandarma Teşkilatı Zabtiye adıyla polisten daha eski ve daha teşkilatlı surette kurulmuş ve idare edilmiş olsa da bir mektep kurma teşebbüsü ancak yirminci yüzyılın başlarında olmuştur. İlk örneği jandarma tensikatiyle ortaya çıkmış olan gelişmelerin bir parçası olarak Üsküp’te 1904 yılında bir jandarma mektebi açılmasıdır¹⁰⁷ Okulların yaygınlaşması ise II. Meşrutiyet’in ilan tarihi olan 1908 yılından itibaren başlamıştı. Üsküp Jandarma mektebi Jandarma teşkilatına ordudan alınan subaylar marifetiyle kurulmuş ve idare edilmişti. Makedonya’da yapılan düzenlemeler¹⁰⁸ ve 31 Mart ayaklanması bastırıldıktan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti askerlikte birçok yenilik yapmaya başlamıştır. Bunlardan biri de yeni askeri okulların açılmasıdır. Jandarma mektebi arzusu da bu zamanda doğdu.¹⁰⁹ Bu

¹⁰⁵ Ahmed Vefik, *Jandarma Efrâdına Mahsus Muhtıra*, Selanik, 1326, s. 7-8.

¹⁰⁶ Vefik, age., s. 11.

¹⁰⁷ Erol Karcı, “ Üsküp Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Jandarma*, Edt.: İsmail Hakkı Demircioğlu- Ahmet Özcan- Yücel Yiğit, Ankara, 2016, s.99.

¹⁰⁸ Makedonya hakkında bkz. Gül Tokay, *Makedonya Sorunu: Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)*, AFA Yayınları, İstanbul, 1996.

¹⁰⁹ Tongur, age., s. 226.

atmosferde kurulan Jandarma okulları zabitan karakol kumandanları, zabıt namzedi ve efrâd-ı cedide olmak üzere üç kısma ayrılmıştır.

Rumeli’nde tensikatla birlikte Rumeli tensikat daireleri tespit edilmiştir. Selanik Jandarma Zabıt Mektebi Komutanlığına Ferit Bey getirilmiş, Alman Von Altzen, bu mektebin müfettişliğine tayin ve İngiliz subayları da Selanik Efrâd-ı Cedide Mektebinin idaresinde memur edilmişlerdi. Yeni tesis edilen Üsküp ve Manastır Jandarma Mektepleri de Von Altzen’in sorumluluk bölgesine dâhildi. Bu dönemde Jandarma teşkilatına kabul edilen erlerin Efrâd-ı Cedide mekteplerinde dokuz aylık bir öğretime tabi tutulması kararlaştırılmıştır. Bu evrede erlere okuma yazma öğretildikten sonra meslek dersleri verilip tatbikatlar yaptırıldı.. Jandarma zabıt mektebi öğretimi ise dört aydan ibaretti. Bu sürede subayların ahlaki durumları özellikle göz önünde bulundurularak jandarma subayının bilgili olması kadar seciyeli ve olgun olmasına da önem verilmiştir.¹¹⁰

Jandarma mekteplerinde zabitan ve karakol kumandanları eğitimine katılacak ordu subayları, üç ay kadar Jandarmanın görevlerine dair eğitim alıyorlardı. Bunların arasından jandarmalığa elverişli olanlar seçiliyordu Okulda şu dersler okutuluyordu:Jandarma Nizamnamesi, Fenn-i Fûrusiyet, Malumât-ı adliye, Endaht, Malumât-ı Şahsiye ve Mahalliye, Adab-ı Muaşeret (süvariler için de) Piyade Terbiye-i Münferide Talimi. Öğretim sonrasında yapılan sınavda jandarmalığa bedenen uygunluğun yanında, davranış, karakteristik özellikler ve mesleki birikim ölçülmüştür.

Jandarma Mektebi olarak Yıldız’daki Yaverler ve Haremağaları daireleri düzenlenip tefriş edilmiştir. Burada bulunan sergi kısmı subaylar için eğitim salonu ve lokanta haline getirilmiştir. Bu salon gerektiğinde 200 kişilik ziyafet verilebilecek şekilde her türlü eşya ve donanımla birlikte kullanıma açılmıştır. Bu hazırlıklar yapıp bittikten sonra Mektep 6 Haziran 1325 (1909) da açılıp öğrenci kaydına başlanmıştır. 25 Mart 1325 (1909) tarihli Tanin gazetesinde ki bir haberde Rumeli tensikati haber konusu olmuştur. Rumeli bölgesinde bir ıslahat yapılmadan ve bütün vilayetlere yayılmadan önce Selanik’te üç, Üsküp’te biri de Manastırda olmak üzere ancak beş Jandarma mektebi bulunuyordu. Sonra bu mekteplerin sayısı 2 İzmir, 2 Beyrut, 2 Bağdat, 3 İstanbul, 2 Trabzon, 2 Adana’da olmak üzere artırılmıştır. Bu mekteplerin Selanik,

¹¹⁰Tongur, age., s. 226.

İstanbul ve İzmir’de bulunan üç tanesi zabıt mektebi olarak kurulmuştur. Diğerleri yalnız jandarma eğitimiyle ilgiliydiler.¹¹¹.

Daha önce bahsedildiği gibi II. Meşrutiyet döneminde jandarma mekteplerine büyük önem verilmiş, Umum Jandarma Kumandanlığı bazı tebliğlerle okulların bir düzene sokulmasını sağlamaya ve takip etmeye çalışmıştır.¹¹² Jandarma zabıt mekteplerinden başka alay merkezlerinde açılacak karakol kumandanları veya alay mekteplerinin kuruluş işlemleri önce Umum Jandarma Kumandanlığınca alaylarla doğrudan yazışmalarda bulunarak idare edilmekteydi. 1329 Şubat’ından itibaren bu işlerin takibi mıntika müfettişliklerine bırakılmıştır. Posta Kumandanları mekteplerinde öğretime hemen başlanmış, alay mektebi açılması kararlaştırılan yerlerde Efrâd-ı Cedide sınıfları kurulması düşünülmüştür.¹¹³ 1329 yılında Edirne, Hüdavendigâr, Kastamonu, Ankara, Konya, Adana, Erzurum, Bitlis, Van, Mamuretü’l- Aziz, Diyarbakır, Şam ve Musul’da yeniden açılan karakol kumandanı mektebiyle Halep’te mevcut posta kumandanları mektebinin alay mektebine çevrilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Aydın, Bağdat, Trabzon, Kastamonu ve İstanbul’da posta kumandanları mektebi açılmıştır.¹¹⁴ Bu dönemde atılan temeller sonraki yıllarda jandarma okullarına öncülük edecektir.

6.1.Jandarma Zabıt Mektebi

Jandarma mesleğinden gelen zabıt adayları için yayınlanan talimatnamede, bunların terfî, tayin ve daha yüksek görevlerde bulunabilmesinin şartı zabıt mektebinde bir öğretim devresindeki başarılarına bağlı kılınmıştır. Daha önce Rumeli tensikâtı sırasında jandarma subayları arasında birinci sınıfa geçenler bu şarttan hariç tutulmuştur. Zabıt mektebinde eğitim öğretim görecektir subaylarda aranılan başlıca vasıflar şunlardır:

¹¹¹ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, c. III -I V, s.1389-1393; Karcı, agm; Biray Çakmak, “İzmir Jandarma Mektebi”, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e...içinde, s.117; Mert Daban, “Selanik Jandarma Mektebi” Osmanlı’dan Cumhuriyet’e...içinde, s.139;Fatih Demirel; Osmanlı Devleti’nde Jandarma Eğitimi; Selanik Vilayeti Jandarma Mektepleri, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e...içinde, s.155.

¹¹²Tongur, age., s. 294.

¹¹³Tongur, age., s. 294.

¹¹⁴Tongur, age., s. 294.

1. Rapor düzenleyebilecek derecede okuryazarlığı olmak
2. Yaş haddine tabi olmamak.
3. Sağlık bozuklu olmamak, vücut durumunun eğitim ve öğretime engel olmaması, askeri ve mülki hizmetlere uygun olması
4. Bilgi ve ahlaki yönden yeterli olmak.¹¹⁵

Göründüğü üzere bu talimatta subaylarla ilgili istenilen özellikler günümüzde az çok değişmeden devam etmektedir. Heyet-i Fenniye-i Tensikiye tarafından hazırlanan bu talimatta önceki devrenin eğitimine katılıp başarılı olamayanlarla, okula gönderilecek subaylar hakkında yapılacak işlemlerin ayrıntıları verilmiştir.¹¹⁶

Dersaadet Jandarma Zabıt Mektebinin idari kadrosunda birer alay, tabur, bölük kumandanıyla idare müdürü, idare emini muavini, imam, tüfekçi, dahiliye müdürü, bölük kumandanı, tabur katip muavini, vekil harç kumandanı ve tabur katip muavini bulunuyordu. Öğretim heyeti kısmında, kısım subayları ve doktorların yanı sıra (1 tabur kumandanı, 7 bölük kumandanı, 20 takım kumandanı, 1 doktor ve 2 sivil öğretmen) vardı. Ayrıca silahlı piyade ve jandarmalar (2 başçavuş, 6çavuş, 10 onbaşı, 70 er) mevcutlar arasındaydı.¹¹⁷

Jandarma subaylarının yetiştiği zabıt mektebinin öğretim süresi dört aydı. Subayların güzel ahlaklı, bilgili olması, sağlam ve olgun karaktere sahip olması arzu edilen subay tipinin özelliklerind. Bu özellikler dört aylık bir sürede ortaya çıkmayacağına göre mektep bir öğretim yeri olmanın yanı sıra subay adaylarını gözetleyerek seçimin yapılacağı bir mekandı.¹¹⁸

1319 senesine kadar jandarma mensuplarının yetiştirilmesi için kayda değer bir kurum bulunmuyordu. 1319 senesinde Rumeli’de başlayan tensik ve ıslahat hareketlerinin ürünü olarak ilk defa olarak Selanik’te bir “Jandarma Zabıt Mektebi” açılmıştır. Bu okul Alman Von Altzen’in müdürlüğü ve İtalyan ve Türk subaylarından oluşan bir öğretim heyetinin gözetimi altında işe başlamıştır. Yukarıda bahsedildiği üzere okul iki kısım üzerine inşa edilmiştir:

¹¹⁵ *Efrad-ı Cedide, Karakol Kumandanları, Alay Mektepleri Talimnamesi*, Jandarma Matbaası, Dersaadet, 1334, s. 8

¹¹⁶“*Jandarma Evamir Mecmuası*”, sayı 34, s. 1; Tongur, age., s. 295.

¹¹⁷Tongur, age., s.295.

¹¹⁸Tongur, age., s. 226.

Birinci kısım ordu subaylarından jandarma mesleğine istekli, hevesli, olanlardan oluşuyordu. Talimatnamelere de yansıdığı şekliyle bilgi ve ahlakî durumları elverişli ve uygun olanlar seçilerek bu kısımda 3 ila 4 aylık bir kurs devresi gördükten sonra jandarma subaylığına geçirilirlerdi.

İkinci kısımda mevcut jandarma subay ve başçavuşlarından bilgili ve ahlakî düzgün olanlardan istekli bulunanlar seçilerek, bir yıl eğitim gördükten sonra başarı kazananlar mülazım-ı sâni (teğmen) rütbesine yükseltilerek mezun edilirdi. Bu suretle 1319'dan 1325 senesine kadar jandarma subayları Selanik Jandarma Subay Okulu'nun bu iki kısmında yetiştirilirlerdi.¹¹⁹

İkinci Meşrutiyetin ilanı ve Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelişinden sonra Selanik'te kurulan ilk "Jandarma Zabıt Mektebi" İstanbul'a nakledilerek Yıldız'da saray binalarından Sarıkışla ve Sergi Dairesine yerleştirildi. Burada mektep Selanik'teki teşkilat biçimiyle faaliyetine devam etti. 1327 senesinde Beylerbeyi "İhtiyat Zabıt Mektebi"nden mezun olan bazı yedek subaylar bu mektepte okutulularak jandarma subayı olarak yetiştirildi. Aşağıdaki tablo jandarma zabıt mektebinin kadro ve maaşlarını göstermektedir.

27 Haziran 1329 (10 Temmuz 1913) tarihine kadar Jandarma Subay Okulu kadrosu

Memuriyet	Adet	Maaş	Senelik Tahsisat
Miralay	1	3500	42,000
Binbaşı	2	2200	52,800
Yüzbaşı ve Tabip	8	1200	115,200
Tabur Katibi	2	1100	26,400
Mülazım-ı Evvel ve Eczacı	7	950	79,800
Hukuk Muallimi	1	1000	12,000
Aşçı	2	400	8400
Aşçı Yamağı ve Garson	4	200	9600
Efrâd Yazıcı ve Hademe	39	Muhtelif	91,320
Toplam	66		437,520

Kaynak:Alyot, age., s. 455

¹¹⁹Alyot, age., s. 454-455.

Balkan Harbinden sonra mesleğin ihtiyaç duyduğu unsurları daha geniş bir ölçüde yetiştirmek gayesiyle bu okulun teşkilatının genişletilmesi yoluna gidildi. 27 Haziran 1329 tarihinde yayınlanan “Jandarma Zabit Mektebi Nizamnamesi” ne göre Jandarma Subay Okulu’nu teşkilatı 5 kısıma çıkarıldı. Bu beş kısım öğrenci kaynaklarına göre ayrılmıştı. Bu nizamnameye göre birinci kısım: Ordunun muvazzaf ve yedek subayları arasından istekli, bilgi ve ahlaki durumları elverişli olanların sınavsız olarak alınmasıyla kurulmuştu. Eğitim süresi altı aydı. Bu sürenin sonunda yapılan sınavda başarılı olanlar jandarma subaylığına geçirilirdi. Okutulan dersler meslekî ve genel dersler olmak üzere iki bölümde toplanmıştı. Mesleki dersler şunlardı:

1. Jandarma Nizamnamesi
2. Devletin siyasi, idari ve adli teşkilatı
3. Hukuk ilmi (medeni, ceza ve hukuk muhakeme usulleri, ceza kanunlarıyla devletler hukuku)
4. Genel iktisat bilgisi
5. Polis nizamnamesi
6. Jandarmayla ilgili hizmet alanları ve bağlı kurumlar ve idaresi hakkında genel bilgi
7. Jandarmanın uygulamakla sorumlu olduğu kanunlar hakkında genel bilgi (gümrük, tütün ve reji, hudut, şimendiferler, yol, sağlık, kara ve deniz avcılığı zabıtası, matbuat, içtimaati umumiye kanunları vs.)
8. Askeri idare nizamnamesi, yazışmalar ve resmi muhabere.

Bu dersler jandarma subayının mesleki olgunluk ve bilgisini artıracak türdendi. Bazıları genel bir giriş niteliğinde olmuştur. Dersler jandarmanın görev ve bağlılıklarıyla ilgili olarak seçilmiştir. Askeri, idari, adli bağlılıkları ve benzer bir görev yapan polisle ilişkisini içeren nitelikteki bu derslerin dışında verilen genel dersler aşağıdaki gibidir:

1. Hıfzıssıhha
2. Amelî tıp
3. Frosit, (hayvan bakımı Fransızca)

Jandarmaya süvari ve seyyar topçu sınıfından katılan subaylar atıcılık derslerini takip etmek zorunda değildiler. Bunlar piyade sınıfına mensup subayların eğitiminde

öğretmen olarak kullanıldıkları gibi, derslerini aksatmamaları kaydıyla diğer kısımlarda bulunan öğrencilere bu dersleri okutabilirlerdi.¹²⁰

Jandarma zabıt mektebinin ikinci kısmında rütbece küçük olan çavuş ve başçavuşlardan bilgili, ahlaki olgunluğa sahip, mesleki tecrübesi olan, liyakatli personelden sınavla seçilenler eğitim görüyordu. Eğitim öğretim süresi bir yıldır. Görülen eğitim sonrasında yapılan sınavdan başarılı olanlar mülazım-ı sâni olarak mezun oluyorlardı. Bu kısma alınan jandarma çavuş ve başçavuşlarının Dersaadet Jandarma Zabıt Mektebi ikinci kısmı subay adaylarının seçimi ve atamalarına dair talimatnameye tabiydiler. Bu talimatnamede ikinci kısım subay adaylarının aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekiyordu.

1. Jandarmaya giriş tarihinden sonra hizmet süresi dört seneyi geçmiş olan ve karakol komutanları mektebinde muvaffakiyetle tahsil etmiş bulunan başçavuşlarla aynı özelliklere sahip olan ve bu süre içinde en az bir sene çavuşluk etmiş olanlar.
2. Orduda çavuş ve başçavuş rütbesi almış olanlardan karakol komutanları mektebinde eğitim görmüş ve başarılı olmuş olanlarla, jandarmada başçavuş veya çavuşluk rütbesini kazanıp bu meslekte en az iki sene hizmet etmiş bulunanlar.
3. Her iki durumda bulunanlar ilk mecburi hizmet süresinden sonra jandarma da üç sene hizmet etmeyi taahhüt edenler.
4. Otuz iki yaşını geçmiş olanlar.
5. Ahlakî durumları uygun ve üst rütbeye ait görevleri hakkıyla yapabilecek olanlar.

Yukarıda sıralanan özellikleri taşıyan çavuş ve başçavuşlar bu eğitimi alabilecek yeteneğe sahip olup olmadıkları amacıyla jandarma zabıt mektebi'nde bir başkan ile iki üyeden oluşan bir komisyon tarafından sınava tabii tutuluyorlardı. Sözlü yapılan sınavda adaylar aşağıdaki konulardan sorumluydu:

1. Kıraat, imla ve inşa, hüsn-i hat
2. Hesap
3. Nişangâh tanzimi, silah kullanması, silahın kısımları
4. Askerî vaziyet, dönüşler, manga dâhilinde yürüyüş.

¹²⁰Alyot, age., s. 456.

5. Jandarma Nizamnamesi'nin efrâd ve küçük zabıtlere ait maddeleri,
6. Askerî terbiyeye ait ilk malumat.¹²¹

Bu kısımda okumaya hak kazanlara verilen dersler, askerî, meslekî ve genel olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Askeri dersler şunlardı:

1. Askerî nizamların kısaca tetkiki
2. Türk ordusunun teşkilatı
3. Tabya hakkında bilgi
4. Talimat ve tahkimat
5. Komşu ülkelerin askerî teşkilatı
6. Atış
7. Askerî Ceza Kanunu
8. Askeri İdare Nizamnamesi.

Mesleki dersler ise daha basitleştirilmiş olmak üzere birinci kısım zabıtlerinkiyle hemen hemen aynıydı. Genel dersler ise askeri dersler gibi yoğunluktaydı. Genel dersler arasında şunlar vardı:

1. Türkçe (lisan ve edebiyat),
2. Kitabet ve askerî muhabere
3. Tarih ve Coğrafya (Türkiye ve komşu ülkeler).
4. Hesap ve hendese hakkında kısa bilgi
5. Topoğrafya
6. Hıfzıssıhha
7. Amelî tıp
8. Atıcılık
9. Hayvan bakımı.

Fransızca verilen hayvan bakımı seçmeli ders olarak görünmektedir. Bu kısma alınanların daha önceki tecrübeleri gözetilmiş olmalı ki mesleki dersler zayıf tutulmuş. Genel kültür verme niteliğindeki ders ve askeri derslerdeki yoğunlukla hem teorik hem de pratik hedeflere ulaşma amaçlanmış olmalıdır. Üçüncü ve Dördüncü kısımlara 25 Nisan 1328 (8 Mayıs 1912) tarihli “Mekteb-i Aliye ve İdadiye Mezunlarından Yetiştirilecek Jandarma Zabitanı Hakkındaki Nizamname’ye göre

¹²¹Alyot, age., s. 457.

eleman alınmıştır. Sultaniye, yedi senelik İdadiye mektepleri veya bu mekteplerde öğrenim görmüş olmak şartıyla yüksekokullardan veyahut aynı derecede özel okullardan mezun olanlar jandarma subayı yetiştirilmek üzere müracaat edebilirlerdi. İdadî mekteplerinden çıkanlar için mezun oldukları tarihten itibaren iki sene geçmemiş olması gerekmektedir. Adayların yaşları 19 ile 25 arasında olmalıdır. Boyları 160 santimetreden aşağı olmamalı, sağlık durumu ve dış görünüşleri bedenleriyle uyumlu, ahlak ve davranışları iyi olmalıdır. Yukarıdaki özellikleri taşıyan adaylar, giriş sınavını başardıktan sonra bu kısma alınırlardı.¹²²

Jandarma Zabit Mektebinin beş kısım üzerine kurulmasından önce bu kaynaktan gelen jandarma subay adayları önce nefer tahsisatı ile İstanbul jandarma alayına kaydediliyorlardı. Acemi er eğitimi ve karakol komutanlarına ait görevleri öğrenmek üzere İstanbul Efrâd-ı Cedide Mektebi'nde teşkil edilen özel bir bölükte eğitilirlerdi. Burada eğitimleri beş ay sürerdi. Adaylar ilk üç ayın sonunda yapılan sınavda başarılı olanlar onbaşığa ve bu rütbede iki ay eğitim aldıktan sonra yeniden sınav yapılırdı. Bu sınavda başarı gösterenler çavuşluğa terfi ettirilerek, jandarma birliklerine verilirlerdi. Birliklerde, üç ay jandarma küçük zabiti olarak tecrübe kazandıktan sonra liyakatli olduğu görülenler Yıldız'daki okulun ikinci kısmına sevk olunurlardı. 27 Haziran 1329 (10 Temmuz 1913) tarihli Jandarma Zabit Mektebi Nizamnamesi yürürlüğe girip adı geçen mektebin teşkilatı genişletildikten sonra bunlar doğrudan doğruya bunlar mektebin dördüncü kısmına verildi. Bu kısmın eğitim müddeti de bir sene idi. Okutulan dersler diğerleri gibi askeri, mesleki ve genel olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Bu dersler şunlardı:

1. Ordunun genel teşkilatı hakkında kısa malumat
2. Askerlerin vazifeleri.
3. İç hizmet bilgisi.
4. Takım talimine kadar piyade talimi
5. Seferiye
6. Atış
7. Askerî Ceza Kanunu.

Mesleki dersler aşağıdakilerdir:

¹²²Alyot, age., s. 458.

1. Jandarma Nizamnamesi (jandarma ve küçük zabıtlere müteallik kısımlar)
2. Devletin mülkî ve adlî teşkilatı
3. Kısa hukuk bilgisi

Genel dersler ise şunlardı:

1. Kitabet ve Askerî muhabere usulü(zabıt varakaları, raporlar, hizmet varakaları)
2. Topoğrafya bilgisi
3. Harita mütalaaları (bir mevkiin veyahut bir vaziyetin krokisinin tanzimi hakkında malumât)
4. Hıfzıssıhha
5. Fransızca.

Mektebin bu dördüncü kısmının sonunda yapılan sınavda başarılı olanlar üçüncü kısma geçerlerdi. Bu kısmın eğitim süresi de bir sene idi.¹²³Buradaki dersler de askeri, mesleki ve genel dersler olmak üzere üç bölüme ayrılmıştı. Dersler şunlardı:

1. Türk ordusuyla komşu ülkeler ordularının askeri teşkilatı
2. Piyade nizamnamesiyle talimi (tabur talimine kadar)
3. Seferiye ve tabiye,
4. Teslimat ve tahkimat
5. Atış (amelî ve nazarî)
6. Askerî ceza kanunu
7. İdare-i askerîye nizamnamesi.

Mesleki dersler de aşağıdan anlaşılaçağı üzere şunlardı:

1. Jandarma Nizamnamesi(bilhassa subayların vazifelerine dair olan kısım),
2. Polis teşkilatı ve hizmetleri hakkında bilgi
3. Türkiye'nin siyasi, idari, adlî ve malî teşkilatı
4. Hukuk ilmi (medeni hukuk ve ceza muhakeme usulleri, ceza kanunları).
5. Komşu ülkelerin siyasi ve idari teşkilatı hakkında kısa bilgi
6. Devletler hukuku
7. Jandarmanın uygulamakla sorumlu olduğı kanun ve nizamlar hakkında genel bilgi. (orman, avcılık, tütün rejisi, gümrük, yol zabıtası vs.)

¹²³Alyot, age., s. 459.

8. Kitabet ve resmi muhabere
9. Topoğrafya
10. Fransızca
11. Hıfzıssıhha ve tıp hakkında uygulamalı bilgi
12. Atıcılık
13. Hayvan bakımı.

Bu kısmın sınavlarını başarıyla verenler mülazım-ı sâni yani teğmen olarak jandarma kadrosuna katılırlardı. Jandarma Zabıt Mektebi'nin eleman temin kaynaklarından olan lise ve yüksekokul mezunlarının aldığı derslerde diğerlerine benzeyen türdendir. Burada fark derslerin subay adaylarının geldiği kaynağa göre bir yoğunluktur. Mesela ordu subayı olanların bazı derslerde öğretmen olarak da kullanılmıştır. Lise ve yüksekokul kaynaklı üçüncü-dördüncü kısımların ilk devreleri arasına harbiye kaynaklı öğrenci de alınmıştı. Dördüncü kısma 1329 (1913) yılında bir defaya mahsus olmak üzere daha iyi eleman sağlamak amacıyla Harbiye okulunun birinci sınıfından istekli ve yetenekli öğrenci alımı yapıldı. Kıdemli ve kıdemsiz harbiye birinci sınıf öğrencisinden otuz altı kişi alınmış ve bu kısmın ikinci devresine katılmışlardır. 1331 yılı mezunu olarak mesleğe katılmışlardır. Diğer devreler için harp okulundan talebe alınmamıştır. Jandarma Zabıt Mektebi'nin adı geçen kısımları ilk mezunlarını 1330 yılına kadar vermiştir.¹²⁴ Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı'ndan dolayı orduya yedek subay olarak çağırılan lise ve yüksek mektep mezunları jandarma subaylığına bu kaynak yolunu kapatmıştır.. Bu kaynaklardan ancak dört devre (1330-1331-1332-1333) senelerinde jandarma subayı yetiştirebilmiştir.

Jandarma zabıt mektebinin beşinci kısmı ise daha çok yardımcı hizmet yapacak olan jandarma birliklerindeki taburlara katip muavini yetiştirmek amacıyla oluşturulmuştu. Jandarma çavuş, başçavuş ve bölük kâtiplerinden istekli olanlar arasından sınavları başarılı geçenler alınacaktı. Burada bir yıl eğitim gördükten sonra sınıfın ilk derecesinde olanlar jandarma tabur kâtibisi olarak mezun oluyor ve jandarma birliklerine tayin ediliyordu. Yine bu kısımda ayrıca jandarma birliklerinde görevli bulunan tabur kâtipleri ve idare eminleri, meslekî bilgilerini artırmak üzere üç aylık bir kurs döneminde eğitime çağırılıyordu. Beşinci kısımda okutulan dersler

¹²⁴Alyot, age., s. 460.

askeri, mesleki ve genel bilgi olmak üzere diğer kısımlarla aynı türden olsa da yapılacak işin mahiyetine uygun olarak dersler azaltılmış veya hafifletilmişti. Bundan dolayı askeri dersler daha çok idari konular ve mevzuatla ilgiliydi.

1. Türk ordusunun teşkilatı
2. Askerî Ceza Kanunu
3. İdare-i Askerîye Nizamnamesi.

Mesleki dersler büro işlerine uygun şekildeydi.

1. Jandarma Nizamnamesi
2. Muhasebe usulü
3. Kitabet
4. Resmi ve ticari muhabere
5. Bütçe ve umumi muhasebeye ait kanunlar
6. Türkiye'nin siyasi, idari ve adli teşkilatı
7. Hukuk usulü
8. Medeni ve ticaret kanunları
9. İktisat hakkında genel bilgi.

Genel dersler:

1. Ticari coğrafya
2. Hesap ve hendese
3. Türkçe (lisan ve edebiyat)
4. Fransızca (seçmeli)¹²⁵

6.1.1. Okullarda Öğretim Şekli

Askerî, mesleki ve genel bilgiyi içeren dersler, okul kadrosunda bulunan subay ve tabipler tarafından okutuluyordu. Kadroda bulunan hocaların veremeyeceği dersler dışarıdan sivil veya subay öğretmen temini yoluyla karşılanıyordu. Ancak bunlara verilecek olan ücret münhal öğretmen memuriyetlerinden tasarruf edilen miktarı

¹²⁵Alyot, age., s. 461.

geçemezdi. Hukuk, Türkiye'nin siyasi, idari ve adli teşkilatı, umumi kanunlar, iktisat, tarih, coğrafya, Türkçe lisan ve edebiyat, Fransızca dersleri sivil öğretmenler verirlerdi. Hıfzıssıhha ve uygulamalı tıp dersleri okul kadrosundaki hekim tarafından öğretiliyordu. Hayvan bakımı dersi ise bir süvari subayı tarafından verilmiştir. Diğer dersler ise mektep kadrosu dâhilinde bulunan subaylar tarafından okutulur. Her bir ders için ne kadar süre ayrılacağı ve bu sürenin nasıl bölüneceği olunacağı mektep müdürü tarafından kararlaştırılırdı. Sınavların nasıl yapılacağı yinemektep müdürü tarafından düzenlenirdi.. Her derslikte yüz öğrenciden fazlası bulunamazdı. Genel derslerin bazılarına öğrencinin vukûfiyeti varsa devam etmeme hakkı vardı, fakat bunlar da diğer öğrencilerin girdiği sınavlardan sorumluydular.

6.1.2. Eğitim Öğretim Heyetinin Tayini

Mektep kadrosu içindeki subaylar, sivil ve askeri memurlar, öğretmenler mektep müdürünün teklifi üzerine genel komutanlık tarafından atanıyordu.

6.1.3. Mektebin İdaresi

Mektep, İdari Askerîye Nizamnamesi kurallarına göre müdür tarafından düzenlenip Heyet-i Fenniye-i Tensikiye tarafından kabul edilen özel talimatname gereği bir alay gibi idare olunurdu.¹²⁶ Öğrencilerin yemek işleri devlet tarafından karşılanıyordu. Yemek bedeli İstanbul şehrinin hayat şartları göz önünde bulundurularak tespit edilmiştir. Dördüncü kısma mensup öğrenciler mektebe sivil okullardan gelenler, her ne kadar, her ne kadar jandarma neferi veyahut onbaşı durumunda iseler de zabıt adayları gibi iâşe olunuyorlardı.

6.1.4. Mektebin Bağlılığı ve Kadro Çizelgesi

¹²⁶Alyot, age., s. 462.

Jandarma Zabıt Mektebi doğrudan Umum Jandarma Kumandanlığının nezareti altında bulunmaktadır. 27 Haziran 1329’ dan sonra Zabıt Mektebinin öğretim heyeti kadrosu aşağıda gösterildiği gibi olmuştur.¹²⁷

Memuriyetler	Adet	Maaş	Senelik Tahsisat
Miralay	1	3500	
Mülhak Yüzbaşı	1	1200	
İdare Memuru İdare Emini	1	1609	
İdare Memuru Tabur Katibi	1	1100	
Tabip Kıdemli Yüzbaşı	1	1450	
Eczacı	1	950	
Vekilharç	1	950	
Başçavuş	1	240	
Çavuş-Yazıcı	2	220	
Onbaşı	4	210	
Serhademe	1	400	
Hademe	3	210	
Hademe	27	200	
Aşçıbaşı	1	400	
Aşçıbaşı Muavini	1	300	
Aşçıbaşı Yamağı	2	150	
Muallimler:			
Yüzbaşı	5	1200	
Mülazım-ı Evvel	8	950	
Hukuk Muallimi	1	1500	
Vezaif-i Adliye	1	1500	

6.2.Alay Mektepleri

Jandarmanın eğitim hamlesi sadece eğitimli subay yetiştirmekle kalmamış alaylarda da neferlerin eğitimi için birçok mektep kurulmuştur. Alay mektepleri 1334 yılına kadar Edirne, Hüdavendigar, Kastamonu, Ankara, Konya, Adana, Suriye, Halep, Elazığ, Diyarbakır, Sivas ve Musul’da açılmıştır. Alay mekteplerinde bir bölük kumandanı, dört takım kumandanı, bir bölük kâtibi, iki başçavuş, sekiz çavuş, on bir

¹²⁷ Alyot, age., s.463.

onbaşı, beş nefer bulunuyordu. Bu on iki alay mektebinin 1334 yılında on iki bölük katibi, yirmi dört başçavuş, doksan altı çavuş, yüz otuz iki on başı ve altmış erden oluşan bir kadrosu vardı.¹²⁸

6.3.Karakol Kumandanı Mektepleri

İkinci Meşrutiyette İstanbul, İzmir, Beyrut, Trabzon ve Bağdat'ta toplam beş karakol kumandanı mektebi açılmıştır. Bu okulda bir bölük kumandanı, iki takım kumandanı, bir bölük kâtibi, bir başçavuş, dört çavuş, iki nefer ve bir aşçı bulunurdu.¹²⁹Karakol Kumandanları Mektebinde okunulacak dersler şunlardı: Jandarma Nizamnamesi, Talim ve Terbiye-i Askerîye, Şahsi ve mahalli bilgi, Endaht, Adli bilgiler, Usulü Kitabet, İmla, Coğrafya, Hesap, Bayındırlık bilgisi.

Derslerden anlaşılacağı üzere zabıt mektepleriyle benzerliğin yanı sıra orada bulunmayan derslerde veriliyordu. Mektebin Karakol Kumandanları kısmından başka bir de Zabıt Namzedi kısmı vardır ki burada Başçavuşlar altı ay kadar tahsil ettikten sonra yapılan bir sınavla zabıt sınıfına nakloluylordı.¹³⁰

6.4. Efrâd-ı Cedide Mektepleri

Rumeli tensikatı sırasında ilk açılan okul Selanik'teki Efrâd-ı Cedide Mektebiydi. İngiliz subaylarının denetimi altında tutulan okul erler içindi. Jandarmalığa ilk adımın burada atılması ve erlere okuma yazmanın bu okulda öğretilmesi nedeniyle açılan en önemli okullardandır. Bu okullar vasıtasıyla eğitim teşkilatın tabanını oluşturan erlere kadar yayılabilmiştir. Bu okullarda jandarmalığın nasıl bir meslek olduğu maddi-manevi dersler ve talimle öğretilirdi. Jandarma olmaya hak kazanan erler dokuz aylık bir öğretim programı ile okuma-yazma öğrenir aynı zamanda

¹²⁸Tongur, age., s. 226.

¹²⁹Tongur, age., s. 226.

¹³⁰ Ergin, age., c. IV, s.1390.

mesleki ve ahlaki dersler görürlerdi.¹³¹Bu mekteplerde yetişenler çok az bir süre içinde jandarmanın arzu ettiği türden eğitimli er kadrosunu oluşturmuşlardır.¹³²

II.Meşrutiyet döneminde Selanik Efrâd-ı Cedide Mektebi örnek alınarak İzmir, Beyrut, Trabzon ve Bağdat gibi farklı ve problemlili bölgelerde benzer mektepler açılmıştır. 1914 yılında her jandarma alayına bir jandarma er okulu kurulmuştur. Her mektepte yüzbaşı rütbesinde bir müdür ve bir eğitim-öğretim heyeti vardı. Alay komutanları bu mekteplere en seçkin subay ve erbaşları öğretmen olarak ayırmak mecburiyetinde idi. Alayın mevcudu öğretmenlik yapacakların ayrılması durumunda sıkıntı çıkaracaksa alay komutanı durumu mıntika müfettişliğine veyahut genel komutanlığa bildirmek durumundaydı. Mektebin eğitim ve öğretim müddeti talim görmemiş erler için üç ay, talim görmüş erler içinse iki aydı.

Talim görmemiş erler şunlardı: Askerî hizmetleri yapmamış olan kur'a ve gönüllü erlerle, jandarmada olduğu halde henüz mektep görmemiş olanlar. Talim görmüş erler ise, orduda en az bir sene hizmet etmiş olanlarla değiştirilmiş erlerdir.¹³³ Talim görmüş erler kısmı, talim görmemiş erlerin talime başladıkları tarihten itibaren bir ay sonra eğitime başlıyordu. Bir aylık süre özellikle talim görmemiş erlerin ilk talim ve terbiyelerine ayrılmıştır. Bu mektepte okutulan dersler şunlardı: Talim ve silah kullanması (toplu ve dağınık olarak), Askerî, mesleki ve seferi malumât, Nişangah tanzimi, nazarî ve amelî atış, Jandarma nizamnamesi, Dini ve ahlaki dersler, Hıfzıssıhha, Askerî ceza kanunu.

Talim görmüş ve görmemiş olanlar, birlikte talim görecekler son iki ay müddet içinde her gün nazarî üç ve amelî iki ders olmak üzere toplam 300 saat ders göreceklidir. Bu derslerin 120si amelî ve 180 i nazarî olacaktır.¹³⁴ Zabit ve karakol kumandanı mekteplerinde müfredata dahil olmayan dini dersler bu mekteplere konulmuştur.

Her taburda, tabur komutanının başkanlığı altında merkez bölük komutanı ve bir tabipten oluşan bir kayıt ve kabul komisyonu bulunuyordu. Bu komisyon mektebe kabulü kararlaştırılan (kur'a ve yedek erleri gibi) erlerin veya mektebe kayıt ve kabulü olmuş (gönüllü vesair) erlerin kağıtlarının eksik olup olmadığını inceler ve

¹³¹Tongur, age., s. 226; DH, EUM, MTK, 17/28.

¹³²Alyot, age., s. 481.

¹³³Alyot, age., s. 481.

¹³⁴Alyot, age., s. 482.

sağlık durumlarını kontrol ederdi. Komisyon aynı zamanda kayıt ve kabul edilen erlerin hangi günde mektepte bulunmaları gerektiğini tayin eder.¹³⁵

Jandarma Efrâd-ı Cedide mektep ve sınıflarıyla karakol kumandanı mektep ve sınıflarında okutulacak dersler hakkında Heyet-i Fenniyece daha 1913 yılında birtakım programlar yapılmışsa da bunlar sonradan şu esaslar dairesinde yeniden düzenlenmiştir.¹³⁶ Jandarma Nizamnamesi (nazarî dört saat), Malumât-ı Hukukiye (nazarî dört saat), Endahte ait talim ve terbiye ve hakiki endaht (amelî bir saat, nazarî ve amelî her gün talim ile beraber)¹³⁷, Hıfzıssıhha (nazarî ve amelî bir saat), Akaid-i Diniye (nazarî bir saat), Malumât (nazarî bir saat), Hesap (nazarî iki saat), Coğrafya ve Osmanlı tarihi (nazarî iki saat), İmla ve Kitabet (yazılı dört saat), Talim ve jimnastik (amelî Cuma'dan başka en az her gün üç saat), Malumât ve terbiye-i askerîye (nazarî bir saat), Kroki almak ve harita okumak (nazarî ve amelî iki saat), Telefonculuk (amelî ve nazarî bir saat) hepsi yirmi dört saattir.¹³⁸

İstanbul'da ve Trabzon'da bulunan dört bölüklü efrâd-ı cedide mekteplerinin her birinde bir tabur komutanı, dört bölük komutanı, dokuz takım komutanı, bir tabur katibi, bir yüzbaşı doktor, bir eczacı mülazım-ı evvel, bir tüfekçi, bir imam, bş başçavuş, yirmi dokuz çavuş, elli beş onbaşı, on yedi er, bir aşçı ve bir aşçı yamağı bulunuyordu.

İzmir, Beyrut ve Bağdat'ta bulunan üç bölüklü her efrâd-ı cedide mektebinin kadrosunda şu personel bulunuyordu. Bir tabur komutanı, üç bölük komutanı, yedi takım komutanı, bir tabur katibi, bir yüzbaşı rütbesinde doktor, bir eczacı mülazım-ı evvel, bir tüfekçi, bir imam, yirmi dört başçavuş, on dokuz çavuş, otuz altı onbaşı, on dört er, bir aşçı ve bir aşçı yamağı.

5. Jandarma Kıtalarının Talim ve Terbiyesi

Mekteplerin eğitimini programlayan tensik heyeti ayrıca jandarma kıtalarının talim ve terbiyesi için de bir program hazırlamıştı. Bu programda dersler askeri terbiye ve

¹³⁵Alyot, age., s. 482.

¹³⁶Tongur, age., s.296.

¹³⁷Tongur, age., s. 296.

¹³⁸Tongur, age., s. 297.

bilgi, mesleki terbiye ve bilgi, okuyup-yazma, dini ve ahlaki terbiye olmak üzere dörde ayrılmıştır. Askeri terbiye ve bilgiler adı altında şu dersler veriliyordu:

1. Talim
2. Endaht
3. Askeri terbiye
4. Jandarmanın savaş durumundaki görevleri

Mesleki terbiye ve bilgi kısmında Jandarma Nizamnamesi ve adlî bilgi olarak bir jandarma neferinin bilmesi gereken konular vardı. Ayrıca bir kazada jandarmanın memuriyeti gereği tanınması lüzumlu olan memur ve mülkî teşkilat, meslekî ve fikrî terbiye dersleri verilmiştir.

Okuryazarlık problemi her devirde jandarmanın üstesinden gelmeye çalıştığı bir konu olmuştur. Okuma yazma derslerinde okuması olanların bunu geliştirmesi, sadece okuması olanlara yazı yazmanın öğretilmesi planlanmıştır. Bunun dışında bütün jandarmalara okuma, yazma ve hesap öğretilmesi programa dâhil edilmiştir. II. Meşrutiyet dönemi adeta jandarmanın yeniden kurulduğu bir devir olmuştur. Bu dönemde jandarma devrin söylemine uygun bir nitelik kazandırılmaya çalışılmış ve bulunan dönem sürekli vurgulanmıştır. Mesela dini ve ahlaki öğretimin eğitimin parçası olarak önemsendiği jandarma genel komutanlığının tebliğinde açıkça vurgulanmıştır. Komutanlığın Ş.1 K. 4 431-7541 sayılı ve Haziran 1330 tebliğinde Meşrutiyet jandarmasının öğretim ve eğitimi şu satırlarda ifade edilmiştir:

“Jandarmanın meslek ve vazifesi muayyen bir sınıf-ı askerî olması hasebiyle bu maksat dairesinde yetişmesi, takip olunacak hedefi teşkil eylemelidir. Programlar jandarmaların ifa mecburiyetinde kaldıkları vezaif ve hidemat-ı muhtelif nazar-ı itibara alınarak kabili tatbik olacak bir surette tertip edilmiştir, iş bu programlar bir karakol kumandanından talep olunacak Malumât-ı muhtevi değildir. Burada yalnız kıtada ve karakolda hizmet eden bir jandarma neferi düşünülmüştür. Mektepten yetişen karakol kumandanından yine mektepte gördüğü mevadd-ı tedrisiye mütelaik talep edilecektir. Jandarma askerlik nokta-i nazarından daima sefer ve harbe hazır bulunacaktır.

Harbiye Nezaret-i Celilesinden bu hususa dair evamir-i kat’iye vardır. Yanaşık nizamdaki talimlerden ziyade jandarmanın avcılık ve endahetezyid-i mumaresesimatlubtur. Nefer silahının istimalini, araziden istifadeyi, tahmini mesafeyi öğrenip kendi kendine karar vermek ve müstakilerden hareket etmek evsafını iktisap ve muhafaza etmelidir.”¹³⁹

¹³⁹ “Jandarma Evamir Mecmuası”, 1 Haziran 1330, sayı 50, s. 1.; Tongur, age., s.298.

“Umumiyetle mekteplerde hususîyle bizim mektepler gibi efrâd yetiştiren müesseselerde semere-i bahş Bir surette icrası ancak ait olduğu kitapların mevcudiyetiyle kabildir. Şimdiye kadar endahta, jandarmaya, akaide, hıfzıssıhhaya dair kitaplar vücuda getirildi. Ve bu suretle işbu derslerin tedrisi büyük kolaylığa mazhar oldu.

En büyük noksan “terbiye-i askeriye” kitabı idi. İşte bunu da mektebin gavur bölük kumandanlarından mülazım-ı evvel Emin Efendi’nin heyeti, faaliyeti ikmal etti. Mumaileyh tarafından tertib ve takrir edilen bu kitap mektepçe de tetkik edilerek icab eden bazı ta’diller ve tashihler icra edildi. Bu suretle mektepçe efrâda –tahsil devresi mahdud- jandarma efrâdına terbiye-i askeriyenin ihtiva ettiği en mühim kısımları kolay bir tarzda öğretecek bir eser vücuda getirildiğine kanaat hâsıl oldu. Zaten kitap bir seneden beri müsvedde halinde mektepte tedris olunmakta idi. Bu bir senelik tedrisneticesi bulan kitabın intişar sahasına çıkmasına sebep oldu.”¹⁴⁰

“Jandarmaların fena olduğunu vukuat sahiblerinin de tutulmadığını gördükçe korkuları büsbütün artar, serbest çalışamazlar. Böyle böyle efrâd-ı millet fakir düşer, vukuat çoğaldıkça, köyler askerin, jandarmanın baskınına uğraya uğraya mahv olur. Gitgide efrâd-ı millet tamamıyla zilir. Bu sebeble hükümet mahv-ı perişan olmak derecesinde gelir. İşte bu kadar fenalıklara, felaketlere ¹⁴¹ hep jandarmalar sebep olur demektir. İşte bunun için de kadar hükümet-i meşrutiyetimi jandarma sınıfının yeniden te’sis ve tensikine himmet edib her tarafdamekteblere aymaktadır. Yavaş yavaş eski zabıta alaylarını kaldırıp onların yerine mekteb ve terbiye görmüş, okuryazar, namuslu, adaletli jandarmalar yetiştirecektir. Şimdi böyle mektebdenyetişen ve jandarmalığın ne demek olduğunu hakkıyla anlayan efrâd, karakollara gider gitmez o karakol dairesindeki beş on köy ahalisi arasındaki fenaları kanuna çarpdırır. İyileri memnun eder, hükümete ısındırır ve o eski yaralarını, acılarını unuttururlarsa, o karakol efrâdı hükümete bire memleket feth edivermiş olurlar. Eğer umum jandarmalarımız böyle namuslu ve dirayetli olurlarsa bütün millet ve memleket hükümete ısınır. Hükümetin düşmanı kalmaz, vukuat olmaz.”¹⁴²

¹⁴⁰ *Jandarma Efrâdına Mahsus Askeri Malumât ve Terbiye*, Jandarma Efrâd-ı Cedide Kütüphanesi, Mithat Paşa Sanayi Mektebi Matbaası, Selanik, 1327, s.3.

¹⁴¹ Bahri, age., s. 13.

¹⁴² Bahri, age., s. 14.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDEAL JANDARMA NASIL OLMALIDIR?

1. MEKTEP DERS KİTAPLARINA GÖRE JANDARMA

İdeal jandarma arayışı mesleki niteliğin artırılması arzusunun karşılığı olarak her teşkilatın kuruluşundan günümüze kadar her dönemde canlılığını sürdürmüştür. Zabtiyenin kuruluş mevcut kolluktan şikâyetlere referansla meşruiyet aranmıştır. Aynı şekilde kurumsallaşma ve jandarma neferinin yetiştirilmesine referanslar uygulamada kaynaklanan sıkıntılardan doğmuştur. Fakat arzu edilen jandarma tipinin oluşmasında mektep son aşama olmuştur. Mektepli olmak yalnız jandarmaya has bir şey olarak düşünülemez. Aynı dönemde yükselişe geçen mekteplerin ve modernliğin sonucu olarak gelişen kitle eğitiminin bir parçası olarak jandarma eğitimi bir mecburiyete dönüşmüştür. Elbette bu eğitime ihtiyaç duyulmasında değişen birey ve toplumun ihtiyaçları da etkili olmuştur. 19. Yüzyılda layiha, rapor ve nizamnamelerle teorik çerçevesi oluşturulan jandarma tipinin mektepli ve kitaplı eğitimi mesleğin kurumsallık kazanmasında yazılı kültüre dönüşümün gösteren bir aşamadır.

Tezimizin bu bölümünde Efrâd-ı Cedide Mektepleri'nde ders olarak okutulmaya kabul görmüş kitaplar kaynak olarak kullanılacaktır. Bu ders kitaplarının içeriği 1904'te yayımlanan Jandarma Nizamname-i Hümayunu'nun şerhi niteliğindedir diyebiliriz. Bütün kitaplarda öğretim metodu olarak soru cevap yöntemi tercih edilmiştir. Kullanılan didaktik yöntem hem geleneksel öğretim biçiminde hem de modern öğretim biçimlerinde görülmektedir. Burada uygulamanın nasıl yapıldığına dair örnekler elimizde yoktur. Okuryazarlığın az olduğu hatta jandarmada özellikle arandığı bir zamanda kitaplar nazari bilginin yanı yine öğretmenler vasıtasıyla uygulamaya sokulmuş olmalıdır. Jandarma Zabıt Mektebi 1903 Rumeli tensikatıyla kurulmuştur. Ders kitaplarının yayın tarihlerine bakacak olursak mekteplerin açılışından sonra bu ihtiyaç doğmuştur. Kitapların basım tarihleri farklı zamanlardadır. Çalışmamıza kaynaklık eden kitapların künyeleri şu şekildedir:

1. Jandarma Efrâdına Mahsus Askerî Ma'lumât ve Terbiye, Selanik, 1911
2. Ispartalı Ahmed Bahri, Jandarma Neferiyle Müzâkere, Manastır, 1911
3. Doktor Kemal, Jandarmalıkta Hıfzıssıhha, 1911

4. Yüzbaşı Ahmed Vefik, Jandarma Efrâdına Mahsus Muhtıra, Selanik, 1910

Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde bu ders kitapları ışığında jandarmalık ne demektir ve Osmanlı jandarması nasıl olmalıdır sorularına yanıt aranarak bir inceleme yapılmıştır. Eğitimde hedeflenen bu soruların içinde bulunabilir. İdeal Osmanlı jandarması profilini detaylıca anlatan alıntılar üzerinden yola çıkarak tezin amacına esasen bu bölümde ulaşılabacaktır.

1.1. Jandarmanın Tanımı ve Kimliğinin Göstergesi Olarak Üniforma

“Jandarmalar hükümetin kolu, kanadı demektir. Ta’bir –i aherle: hükümetin kuvvet ve adaletinin birer numunesidirler. Mesela: bir kuş kanatsız uçamadığı gibi hükümet de jandarmasız hiçbir iş göremez, kendi namus ve haysiyetini, satvetini, adaletinin millete gösteremez. Bunun için her hükümetin namuskâr, adaletli, vicdanlı ve muntazam jandarmaları vardır. Bir milletin böyle muntazam jandarmaları olmazsa, o millet efrâdı da kendi hükümetini göremez, tanıyamaz ve hükümetin hak ve adaletini anlayamaz ve o hükümete de ısınmaz. Çünkü ahali ile hükümet arasındaki vasıta jandarma olduğunu evvelce müzakere etmişdik. Şu halde efrâd-ı millet: karşılarında hükümet ve hükümet memuru olarak ilk defa jandarmaları görmektedir. Şimdi jandarmalar ne kadar adaletli ve haysiyetli ne kadar terbiyeli ve becerikli olurlarsa ahali de bunları görerek devletin diğer memurlarının da bunlar gibi olduğunu olacağını anlar. Hükümet işlerinde artık hiçbir haksızlık yaşamadığına kâni’ olur ve hükümete de o nisbetde muhabbet ve itaat gösterir. Bunun aksine olarak: jandarmalar haksız, adaletsiz, merhametsiz, terbiyesiz olursa ne hükümet satvet ve adaletini ahaliye tanıtırabilir ve ne de ahali öyle bir hükümete ısınır bel bağlar! O halde memleketimizde de vukuatın ardı arası kesilmez.”¹⁴³

Jandarma neferiyle müzakere adlı ders kitabında mektepli jandarma isteğinin gerekçesi eski-yeni, alaylı-mektepli kavramlarıyla açıklanabilecek ifadelerde açıklanmıştır. Önce halka kötü muamele yapan jandarma örneği verilmiş ve kötü muamele gösteren jandarmanın memlekete millete vereceği zarar üzerinde durulmuştur. Ardından da iyi jandarmanın temsili ve bunun hükümete yapacağı katkılar anlatılmıştır. Kurgu aşağıdaki gibidir;

Karakol kumandanı ve efrat halka iyi muamele göstermezse o zaman köylerde yaşayan halk hükümetten gözünü, kulağını çevirir, muhabbet etmez ve bu türden kötü jandarmaları gördüğünde nefretle haydut görmüş gibi kaçarlar. Bu durumda doğru düzgün insanlar, karşılarında derdini anlatacak bir jandarma bulamayınca

¹⁴³Bahri, age.,s. 11-12.

perişan olurlar ve kimsenin haberi bile olmaz. Hükümette bu tür ahaliden yararlanamadığı gibi vergi alamaz. Memleketin genelinde jandarmanın böyle olduğu düşünülürse halk da hükümetten memnun olamaz. Hükümetini sevmeyen bir millet arasında ise olaylar bitmez. Olaylar artınca namus ehlinin rahatı kalmaz. Jandarmalar kötü davranır suç işleyenler gözaltına alınmazsa güvensizlik hissedeceklerinden halkın korkusu artar, çalışamaz hale gelirler. Bu durumda millet fakir duruma düşecektir. Olaylar arttıkça köyler askerin, jandarmanın baskınlarından bıkar hale gelecektir. Bu durumdan hükümet büyük zarar görecektir.

Jandarmanın yeterince bilinçli olmaması doğabilecek sorunların nedeni olacaktır.¹⁴⁴ Bu durumların ortaya çıkmaması için jandarma mektepleri bir kurtarıcı gibi görülmüştür. Jandarma mekteplerinden yetişip jandarmalığın ne olduğunu hakkıyla anlayan Efrâd karakolları dairesinde bulunan kötülere kanunun gerektirdiğini uygular. Böylece iyiler memnun olur, geçmişin yaraları sarılır, eski acılar unutulur ve halk hükümete ısındırılır. Bunu yapabilen jandarmalar hükümete birer memleket fethetmiş olurlar. Eğer bütün jandarmalar böyle namuslu ve dirayetli olursa bütün millet ve memleket hükümete ısınır ve hükümetin düşmanı kalmaz, vukuat olmaz.”¹⁴⁵

Yukarıdaki ifadeler iyi ve kötü jandarma tipini göstermiştir. İyi ideal jandarma “Mektep, terbiye görmüş, okur-yazar, namuslu adaletli” jandarmalar yetiştirmek arzusundaki Meşrutiyet hükümetinin açtığı mektepler ve buralarda okutulan ders kitapları vasıtasıyla olacaktır Mektepler ve okutulan ders kitapları jandarmanın eğitim yoluyla alaylı yapısını değiştirecek zemin olmuştur. Mektepli jandarma meşrutiyet üzerinden temsil edilirken bu aynı zamanda ideal jandarmaya işaret etmektedir. Alaylılığı ve eskiyi temsil eden jandarma ve zabtiye alayları Meşrutiyet öncesinin rahatsızlıklarından sorumlu olarak görünmektedir. Anlatımda bir fena davranışlarda bulunan jandarmanın zararları “devlet ve millet sevgisinin olmayışı, adaletsiz davranış biçimi, yanlış ve doğruyu ayırt edemeyen bir tip üzerinden anlatılmıştır. Çalışmamızın bu bölümü doğrudan jandarma mesleki eğitim kitaplarına dayalı olarak hazırlanmıştır. Jandarmanın meslek kitaplarında jandarmanın nasıl tanımlandığı, ideal olanın ne olduğu gibi soruların cevapları ders kitaplarının diliyle gösterilecektir. Ayrıca jandarmalığa kabul şartları, aynı zamanda bir asker olarak

¹⁴⁴ Bahri, age.,s. 13.

¹⁴⁵ Bahri, age.,s. 14, s.11-12.

jandarmanın ne olduğu, nasıl olması gerektiği, halkla ilişkisi gibi konular ders kitaplarının verileriyle yazılmıştır.

Jandarma aynı zamanda görev ve bağlılıklarını da gösteren üç kavram üzerinden tanımlanmıştır. Bu kavramlar adli, mülki ve askeri vazifelerini gösterir. Fakat jandarma her halükarda bir tür asker olarak tanımlanmıştır. Mesela jandarma memleketin rahat ve huzurunu sağlamak, korumak ve kanunları ahaliye tanıtmak için kurulmuş bir askeri sınıftır.¹⁴⁶ Memleketin emniyetinden sorumlu olması onun koruyucu vasıflarındandır. Jandarmanın sağlamakla yükümlü olduğu asayiş, huzur ve güven demektir. Emniyet ise benzer şekilde güvenlilik haline işaret etmektedir. Umumî asayiş ve emniyetin sağlanması kamu düzen ve güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu sorumluluğu üzerine alan jandarma her şeyden önce kendisinin güvenli olması gerekir. Jandarma askeri bu güveni sağlayabilmesi için ileride söz edileceği gibi asker kimliği ve sivil hayatı itibarıyla bir birey olarak güven duyulan bir insan olmak zorundadır.

“Jandarma bir askerdir. Asker demek kılığı kıyafeti yerinde terbiyeli adam demektir. Bir asker nasıl giyecek. Elbisesini nasıl tutacak bunun nizamları vardır. Bunun dışarısında hareket içinde kılıksız olur.”¹⁴⁷

Askerin kıyafetiyle, silahıyla, hal ve tavrıyla Osmanlı jandarmasına yaraşır şekilde olması gerekir. Jandarmaların vazifesi sadece karakol gibi bir mekânda sınırlı değildir, her zaman her yerde karakoldaki ciddiyet muhafaza edilmelidir. Jandarmanın fes veya kalpağı düzgün bir şekilde başına konmuş olmalı, elbisesinde sökülük, yırtık gibi şeyler olmamalıdır.¹⁴⁸ Tüfeği muntazam şekilde silinmiş olmalıdır. Düğmeleri ilikli olmalı yani her bir tarafının bir Osmanlı jandarmasına layık halde olması demektir.¹⁴⁹

Yukarıda geçen asker tanımının kıyafetle açıklanması ilginçtir. Askeri kimliğin simgesi olan üniforma ve üniformanın bir disiplin çerçevesinde görünümü gerekmektedir. Basit gibi görünen bu ifadede aslında askeri asker olmayanlardan ayıranın ilk görünüşte üniforması olduğu açıktır. Ders kitaplarında bir asker olduğu sürekli hatırlatılan jandarma askerinin kamuda nizamı sağlayabilmesi için önce kendi

¹⁴⁶ *Jandarma Efrâdına Mahsus Askeri Malumât ve Terbiye*, s. 6., Vefik, age., s. 7.

¹⁴⁷ Vefik, age., s. 29.

¹⁴⁸ Soru: Sen yukarıda kalpak ve elbisesi karakoldaki gibi olur dedin. Şimdi hatırıma geldi acaba bu nasıldır? Cevap: Fes veya kalpak muntazam başına konmuş olmalı, elbisesinde sökülük, yırtık, çamur gibi şeyler olmalıdır”. Vefik, age., s. 60.

¹⁴⁹ Vefik, age., s. 61.

kılığına kıyafetine özen göstermesi gerektiği belirtilmiştir. Kılık kıyafeti dış görüntüsü yerinde olmayan bir asker muhatap olduğu halkın gözünde saygınlığını ve ciddiyetini kaybedecektir. Aynı zamanda kılık kıyafeti ve üniforması ona görevinin kıymetini hatırlatır, bir otokontrol sağlar.

“Jandarma devletin gözü gibi büyük bir kuvvetidir. Ordunun da ehemmiyetli bir parçasıdır. O fena halde gezer pis kılıksız olursa ordunun namusuna leke getirir bu ise bizim için büyük ayıbdır.”¹⁵⁰

Bu ifadede yine kılık kıyafet vurgusu bulunmaktadır. Kılık kıyafeti yani üniforması onu halk nazarında itibarlı kılan bir görüntüyü yansıtır. O modern devletin gözetleme pratikleriyle uyum sağlar şekilde devletin gözü olarak tanımlanmıştır. O pis ve kılıksız olması durumunda ordunun namusuna leke getirir. Burada namus kavramı oldukça dikkat çekicidir. Namus kelimesine sözlükte birinci olarak kanun ve nizam, ikinci anlam olarak edep ve ırz anlamları verilmiştir.¹⁵¹ Bu durumda namusun bugünkü anlamından farklı anlamlar da içerdiği görünmektedir. Bu anlamı ırz ve edep anlamından ziyade kanun ve nizamın göstergesi olarak düşünersek, jandarma bir bakıma kanunların vücut bulmuş halidir denilebilir. Özellikle Osmanlı coğrafyası dikkate alınarak bakıldığında halkın gözünde uzak duran, fakat devleti halka yakınlaştıran bir penceredir. Devletin gözü gibi büyük bir kuvvet olma tabiri ise jandarmanın asayiş sağlama görevi yanında, bir jurnalcı gibi görev yaptığı bölgede olup bitenden devleti haberdar eden bir istihbarı niteliğinden söz edilebilir.¹⁵²

¹⁵⁰Vefik, age., s.29.

¹⁵¹Devellioğlu, age., s. 805.

¹⁵² “Soru: Elbisesine karşı vazifesi nedir? Cevap: Bir jandarma daima temiz gözükecektir üstünü başını pek güzel tutacaktır.

Soru: Buna sebep nedir? Cevap: Jandarma pis, kıyafetsiz olursa vazife yapamaz.

Soru: Niçün? Cevap: Ahalinin namus ve hayatını saklamak için nöbet bekleyecek çarşılarda toplaşacak pis kılıksız bir jandarmaya kimse ehemmiyet vermez onu kimse saymaz.

Soru: Bu saydığın fenalıklardan başka fenalığı var mıdır? Cevap: Vardır efendim.

Soru: Nedir onları söyle bakalım? Cevap: Jandarma devletin gözü gibi büyük bir kuvvetidir. Ordunun da ehemmiyetli bir parçasıdır. O fena halde gezer pis kılıksız olursa ordunun namusuna leke getirir bu ise bizim için büyük ayıbdır.

Soru: Kılıksız diyorsun bunu bana anlatır mısın? Cevap: Evet efendim anlatırım: jandarma bir askerdir. Asker demek kılığı kıyafeti yerinde terbiyeli adam demektir. Bir asker nasıl giyecek. Elbisesini nasıl tutacak bunun nizamları vardır. Bunun dışarısında hareket içinde kılıksız olur.

Soru: O nizamlardan bir az bana anlat bakayım biliyor musun? Cevap: Evet efendim devlet millet sayesinde gördüm söylerim.

Soru: Söyle bakalım? Cevap: Bir jandarma neferi bir kere elbisesini suretine göre uyduracaktır. Yakasının kopçalarını daima ilikli tutacaktır. Düğmesini çözmayacaktır. Üstünü kirli tutmayacaktır palaskasını doğru bağlayacaktır. Bir tarafa sarmayacaktır. Çizmelerini güzel giyecek her zaman boyayacaktır. İşte bu suretle temiz be kılık kıyafeti yerinde olarak gezecektir.

Soru: Kıyafeti böyle temiz ve düzgün bir jandarma karakoldan gezmeye çıkınca sokakda nasıl gidecektir? Cevap: Öyle alık gibi sağa, sola bakmaz. Tuhaf bir şey görünce dikilmez.

1.2. Jandarma İçin Kabul Şartları

Jandarma askeri kura yoluyla ve kuraya dâhil olmayıp on dokuz yaşını dolduranlar ve mecburi askerliğini yapıp tezkeresini alanlardan jandarma askerliği yapmaya gönüllü olanlardan seçildiği görülmektedir.¹⁵³Kura sistemi yeniçeriliğin kaldırılışı sonrasında modern devletlerde olduğu gibi mecburi askerlik sistemiyle doğmuştur.¹⁵⁴ Aşağıda verilecek bilgiden anlaşılacağı üzere jandarma olabilmek için de hem maddi hem manevi olarak bazı şartlar söz konusudur. Fiziksel olarak sağlık sorununun olmaması ilk şartlardandır. Boyu 166 santimetreden aşağıda olanlar jandarmalığa kabul edilmeyecektir. Jandarmaların evli olmaması istenmektedir. Buna gerekçe olarak jandarmaların kolluk gücü olmanın yanı sıra askeri bir kuvvet olmasından dolayı çalışma şartlarının ağır ve görev sürelerinin uzun olması gösterilmiştir. Çünkü aynı zamanda hem görevli hem evli olan bir asker beden ve ruhen ikiye bölünecektir. Bu durumda aklının bir kısmı vazifede bir kısmı ailesinde kalacağından vazifesini eksik yapacağı düşünüldükten evli olması istenmemektedir. Jandarmalığa bu şartları yerine getirerek kabul edilenlerden beş yıl istifa etmeksizin hizmet etmeleri beklenmektedir. Jandarma adayı nereye gönderilirse gönderilsin gideceğine dair senet verecektir. Ayrıca günümüzdeki güvenlik soruşturmalarına benzeyen bir sistemin varlığı görülmektedir. Mesela jandarmaya kabul edilecek bir askerin babası kardeşleri ve yakın akrabası arasında cinayet işlemiş biri olmamalıdır. Bunun yanı sıra ahlak ve terbiyeye aykırı davranışları olanlar jandarma olamayacaktır.¹⁵⁵

O devirdeki Osmanlı coğrafyası göz önüne alındığında oldukça geniş ve kargaşa içinde bir ülke görünmektedir. Uzun süren askerlik savaşlar ve iç ayaklanmalar coğrafyanın birçoğunu problemli hale getirmiştir. Buna ek olarak jandarma sadece sıradan kolluk olaylarıyla ilgilenen bir unsur olarak görünse bile görev yaptığı yerlerin kırsal alanlar olması mesleği zorlaştıran faktörlerdendir. Bu durumda jandarma olmak isteyen bir kimsenin ülkenin uzak, yakın fark etmeden her yanına

Bir galebelik görünce o da anlara karışıp yolundan kalmaz dükkanların camları önünde dikilip durmaz. Bunların ayıb olduğunu bilecektir.

Soru: Jandarma devletin verdiği elbiseden başkasını giyebilir mi? Cevap: Hayır giyemez. Giyerse kanunen ağır ceza görür.”

¹⁵³“ Soru: Hükümet jandarmaları nasıl ve ne suretle tedarik eder? Cevap: Kur’aya dahil olan efrâd arasından seçer alır. b- Henüz kur’aya dahil olmamış, ancak on dokuz yaşını doldurmuş olanlar kıtaat-ı askeriyyeden ve tezkere alanların işe yarayanlarından gönüllü olarak kabul eder, Bahri, age., s. 19.

¹⁵⁴Bkz. Gültekin Yıldız, *Neferin Adı Yok, Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti’nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*, Kitabevi Yay., 2009.

¹⁵⁵ Bahri, age., s. 20; Vefik, age., s. 16-17.

tereddüt etmeden gidebilmesinin kolay olmadığı anlaşılmaktadır. O dönemde jandarmalığa yazılan askerlerden bir kısmı jandarmalığı bilinçli seçmekten öte bir maaş karşılığında çalışacağı iş olarak görmekteydi. Oysa devlet jandarmalardan bilinçli bir hizmet bekliyordu.

Jandarma olmanın şartlarından biri de Türkçe bilmektir. Bilindiği gibi Osmanlı ülkesinde birbirinden farklı dili konuşan birçok halk vardı. Türkçe ise çok erken dönemlerden beri Osmanlı resmi görevlilerinin bilmesi gereken bir zorunluluk olarak görülüyordu. Mesela devşirme sistemiyle alınan çocuklar Türkçe öğrenmesi için Türk ailelerin yanına gönderilmiştir. Bugünkü gibi resmi dil kavramı olmasa da fiili olarak Türkçe resmi dil olmuştur. Modern devleti geleneksel devletten ayıran en dikkat çekici özellik bürokrasinin artışı ve buna göre büroların oluşmasıdır. Bürokratik yazışma dili Osmanlı arşivinden anlaşılacağı üzere hemen hemen tamamıyla Türkçe olmuştur. Dolayısıyla modern devlet kurumu olan jandarma teşkilatının personelinde Türkçe bilme zorunluluğu mecburi bir seçenek olmuştur.

Bugünkü manada resmi dil uygulamasına geçişin ilk örneği Kanun-i esaside yer almıştır. Buradaki resmi dilden kasıt memurların ortak bir dil bilmeleridir. Ortak dilin Türkçe olduğu açıkça bellidir. Devlet işlerinin kolaylıkla yürütülmesi için diğer dillerin kullanımı yasaklanmadan Türkçe ortak bir dil olarak kullanılmıştır. Memurlar arasında Türkçe bilmeyenlerde bulunmaktaydı. Mesela sadrazam Hayreddin Paşa (1878-1879), Çerkez asıllı bir Tunuslu idi. Türkçe bilmez; tercüman vasıtasıyla işini yapardı. İttihat ve Terakki dönemine gelindiğinde dil meselesi gündeme gelmiş ve 1910'da mecliste yapılan bir toplantıda kanunların ilan şekli tartışılırken, resmî dil konusunda birçok konuşma olmuştur. Türk olmayan mebuslar kanunların halka kendi dillerinde anlatılması gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir. Fakat Mesela Hakkari Mebusu Seyyid Taha Efendi, “Anadilim olduğu halde, Kürtçenin resmî lisan ilânını teklif etmem. Fakat devlet, lâzım gelen her şekil ve vesile ile kanunları ahaliye anlatmalıdır” demiştir.¹⁵⁶ Farklılıklara rağmen Türkçe üzerinde bir uzlaşma olduğu anlaşılmaktadır.

Türkçe bilmenin yanında okuryazar olma şartının da önemli bir özellik olmasına rağmen 1910 ve 1911 yıllarında hazırlanan bu kitaplarda okuryazarlık konusu vurgulanmamıştır. Buna rağmen okuryazar eleman ihtiyacını karşılayabilmek için

¹⁵⁶<http://www.ekrembugraekinci.com/makale.asp?id=487>

ordudan ayrılan okuryazar olan çavuşlar yaşı geçse bile 29 yaşına kadar jandarmalığa kabul edilir şartı getirilmiştir.¹⁵⁷

1.3. Jandarmayı Mektepte Yetiştirmek

Türk modernleşmesinin sembolik alanlarından biri de eğitimidir. Eğitimde modern sistem arayışlarının köklerini 19.Yüzyıl öncesine götürebilsek de esas olarak modern eğitimin bir devlet politikası haline gelmesi II. Mahmut ve daha belirgin bir şekilde Tanzimat Fermanı ile birliktedir. Kurumsallaşmanın askeri alandan çıkıp sivil alanı da kapsayacak şekilde dönüşümü bu dönemdedir. Bundan öncesinde mühendishanede yapılan eğitim Batıdaki benzerlerinin taklidiyle yapılmıştır. Harp okulunun kuruluşu aynı şekilde modern eğitim sisteminin bir parçası olarak düşünülmelidir. Yurtdışına öğrenci gönderilmesi de bu dönemlerde ilk örneklerini vermiştir. Avrupa’da meydana gelen değişiklikler izlenmiş ve bunun yansıması öncelikle askeri alanda eğitilmiş insan ihtiyacını doğurmuştur. 1775 yılında kurulan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun modern okulların ilki sayılır.¹⁵⁸ Eğitimin temel göstergelerinden biri olan derse kitabı basımı atıl durumda olan matbaacılığı yeniden harekete geçirmiştir. İkinci olarak açılan modern okul Mühendishane-i Bahr-i Hümayundur.(1795) Türkiye’deki mühendisliğin temelleri de olacak bu askeri kurumlar ileride yapılacak sivil ve askeri eğitim reformunun da hazırlayıcısı olmuşlardır. Nizam-ı ceditle yapılmak istenen reformların kesintiye uğramasından sonra II. Mahmut reformlara daha kalıcı olarak şekilde devam etmiştir.Modernleşmenin esas görünümü Mahmut dönemindedir. II.Mahmut reformları artık devletin yeni bir insan ve toplumsal yapı tercih ettiğini göstermiştir. Bu tercih ancak Avrupa’da olduğu gibi kitleye yansıyacak olan bir eğitimle başarıya ulaşabilirdi. Modern bürokratik devlet, devlet-toplum ilişkisine yeni insan tipine göre değiştirebilmek için eğitim zihniyetinin dönüşümüne ve kurumlara ihtiyaç duyuyordu. ¹⁵⁹ Bütün 19.yüzyıl hem askeri hem sivil alanda bu dönüşümü gerçekleştirecek gelişmelere örneklerle doludur. Eğitim bir problem olarak ülkenin

¹⁵⁷Vefik, age., s. 17.

¹⁵⁸ Mühendishane-i Bahr-i Hümayun için bkz. Kemal Beydilli, “Mühendishane-i Bahr-i Hümayun”, *TDVİA*, c.XXXI, s.514.

¹⁵⁹ Mustafa Gündüz, Giriş, *Osmanlı Eğitim Mirası*, Doğubatı Yayınları, Ankara 2013, s.64.

gündemine girmiştir. Bu gelişmeler ışığında ele aldığımızda eğitilmiş memur veya kolluk gücü esasında genel eğitim politikalarıyla paralel bir gelişme göstermiştir. Fakat subaylık için ordu modern bir kurum oluştururken jandarma için henüz okul ihtiyacı 19. Yüzyılda doğmamıştır. Kışlalar, alayla, taburlar, bölükler ve karakollar kolluğun alaylı eğitim alanları olmuştur. 20.yüzyılın başında okullu jandarma ihtiyacı genel kanaatlere göre dışarıdaki müdahaleyle ortaya çıkmış gibidir. Bu durumu kabullenmek yerine alaylı yerine mektepliye tercih eden ordunun tercih nedenlerini veya her alanda açılan eğitim kurumlarını da dikkate alarak, bu durumu doğal bir süreç olarak kabul etmek gerekir.

Jandarma Efrâd-ı Cedide Mektebi, jandarma askeri olmaya kabul edilenlerin talim ve terbiye görmek için gönderildikleri er statüsündeki jandarmaların okuluydu. Burada askerî eğitimin yanı sıra ahlaki eğitim ve jandarma askerinin nasıl olması gerektiği hususunda özellikle durulduğunu okulda okutulan ders kitaplarına bakarak anlayabiliriz. Bu okulların amacı tam anlamıyla askere jandarmalık ruhunu aşılaktır. Ahlakî olarak olumsuz davranışları olan erler jandarmalıktan atılma durumunda kalıyorlardı. Ahlakî olarak bozuk olan jandarma mesleki bakımdan iyi olsa da mesleği sürdürmek için yetersiz sayılırdı. İfadelerden anlaşıldığı üzere jandarma olabilmek için güzel ahlaklı olmak, en az silah kullanmak kadar önemli bir meseleydi.¹⁶⁰

Jandarma mektebini tamamlayıp jandarmalığa nasb edilenlere yemin ettiriliyordu. Yemin aşağıdaki şekildedir:

“Sevgili padişahımıza amirlerimize itaat ve sadakat edeceğimize ve elimize verilen vazifelerde hileye sapmayacağımıza, namussuzluğa kalmayacağımıza ve Kanun-ı Esasiye’ ye ölünceye kadar sadık kalacağımıza dair “vallahı” suretiyle yemin edilir.”¹⁶¹

Efrâd-ı Cedide Mektebinde eğitimini tamamlayan erler jandarma olduktan sonra ettikleri yemine bakıldığında erlerin okulda geçirdikleri süre içinde nasıl bir anlayışla eğitildikleri ve jandarma olduktan sonra onlardan ne beklendiği açıkça anlaşılmaktadır. Öncelikle devlete bağlılık vurgulanmış, padişaha sonra da amirlere itaat eden ve sadık bir jandarma olacağına dair yemin edeceklerdir. Jandarmalar daha önce belirtildiği gibi devletin elini temsil ederler, bu konumlarını fırsat bilip hileye başvurma ihtimalleri yeminle engellenmeye çalışılmıştır. Kanun-ı Esasiye’ye sadık

¹⁶⁰Bahri, age.,s. 21.

¹⁶¹Vefik, age., s. 14-15.

kalmak ifadesi dönemin otoritesi olarak padişahın yanı sıra kanunlarında varlığını göstermektedir. Bu kontrol mekanizması unutulmadan vazifenin yerli yerinde yerine getirilmesi beklentiler arasındadır. Tüm bu olması istenilen güzel davranışlar için Allah'ın adı şahit tutularak askere manevi bir sorumluluk yüklenmiştir.

1.4. Ordudan Farklı Asker Olmak

Jandarma bir askerdir fakat savunmadan sorumlu ordudan üstlendikleri görevler itibarıyla ayrılan bir asker türüdür. Jandarma askerleri bu farkı bilmelidirler. Jandarmalar mülkiye ve adliye memuru olmakla beraber aynı zamanda askerdirler. Bu cevap “jandarmalar askerlik yapar mı?” sorusuna cevap olarak verilmiştir. Burada nasıl bir asker olduğunu bilmesi istenen jandarmaların asayişin sağlanması, mülki ve adli işlerin çabuklaşması konusunda yapmaları gereken hizmete vurgu yapılmıştır. Bu kitaptaki diyalog modern kolluğun esas meşruiyetini gösterecek şekilde devam eder. Jandarma kanunların tatbiki konusunda bir vasıtaadır. Bu bakımdan muhatabı halktır. Jandarmayı kanun ordusu olarak ifade eden anlayışın kökenleri buradadır. Benzer şekilde Fransız jandarmasından bir süvari bölüğü komutanı göreve geldiği zaman yaptığı konuşmasında şöyle söylüyordu: “ Her koşulda kanunlara saygı duyulmasını sağlamakla görevli olduğunuzu unutmayın; üstelik zorbalık uygulayan kanundansa koruyan kanuna saygı duyulmasını sağlamalıyız.” Fransız devrimi sonrası ortaya çıkan jandarma kanunların icrasından sorumlu ulusal egemenliğin hizmetinde bir kurumdu. Jandarma üniforma düğmelerinde ve ilk sancaklarında “kanuna kuvvet” ve “kanuna disiplin ve itaat” ibareleri yer alıyordu. Jandarma Teşkilat ve Vezâif Nizamnamesi'nde Osmanlı jandarmasının kuruluşu şöyle ifade edilmiştir “*Devlet-i Osmaniye jandarma kuvveti emniyet ve asayiş-i memleketi ve kavanin ve nizamat mevzuunun temini için tesis olunmuş bir heyet-i askeriye-i inzibatiyedir.*”¹⁶²

Ders kitaplarında jandarmanın vazifesi kanunları halka tanıtmak, hükümetin emirlerini dinletmek, itaat ettirmek ve hükümet işlerinin süratle görülmesini sağlamak olarak gösterilmiştir. Otoriterliği çağrıştıran bu vazifelerin sıralanmasının

¹⁶² *Jandarma Teşkilat ve Vezâif Nizamnamesi*, Jandarma Matbaası, 1338, s.6.

ardından jandarmaya, halk ile arasında sempati oluşturabilecek farklı bir misyon daha yüklenmiştir. Jandarma ahalinin dert, şikayet ve isteklerini dinlemelidir. Burada jandarma adeta halkın dert ortağı olarak tanımlanmaktadır. Dert ortağı olan jandarmanın vazifesi halka yakın olduğu mesafeli bir görünümdeydir. Jandarma halkın işlediği vukuatları hükümete bildirmek, ahali arasındaki iyi kötüleri öğrenmek, tanımak vazifesini de üstlenmiştir. Bu vazifesi onu merkezi hükümetin kontrol mekanizması haline getirmektedir. Önleyici kolluk olarak sorumluluğu ise küçük olsun büyük olsun vukuat çıkmasını önlemek, halkın rahat uyku uyuması ve işlerini yapmasını sağlamaktır.

Peki devletin ordusu varken jandarma teşkilatı neden kurulmuştur? Ordu savaş çıkması durumunda düşmana yönelmekle memur kılınmıştır. Eğitim ve derslerini her an savaş çıkacakmış gibi hazırlanarak yaparlar. Jandarmalar asker gibi savaş eğitimi, askeri dersler alıp askeri terbiye görseler de hükümet katında başka vazifeleride bulunmaktadır. Bu vazifeleri askerler göremez. Görmeleri durumunda ahali arasına girecek olan asker hükümet işlerine de karışabilir. Bu tür şeylerle uğraşırsa esas vazifelerinden uzak kalırlar. Hükümet bundan dolayı ahalinin işlerine karışmaları ve icra etmeleri için jandarma sınıfını oluşturmuştur.”¹⁶³

Bir asker olarak jandarmanın ordudan ayrı bir sınıf olduğunun belirtildiği eserde ordu askerinden ayrı bir jandarma sınıfının oluşturulmasının nedenleri de açıklanmıştır. Burada ordu sadece askeri eğitim ve savaşa hazırlık yapmakla yükümlü olarak görülmüştür. Ordu askeri bundan dolayı jandarma sınıfına nazaran daha sınırlı bir eğitim sisteminden geçmektedir. Ordu askeri olası savaş koşullarına, muhafaza ve savunma işine odaklanmışken jandarma askeri bir ordu mensubu gibi eğitim görür hem de kolluk hizmetlerini yerine getirir. Buradan hareketle anlaşılabileceği üzere jandarma hem asker gibi savaşa hem de barış zamanlarında vazife almaya hazır şekilde yetiştirilir. Jandarma askerinin halk ile muhatap olması oldukça önemlidir. Halk için jandarma askeri devletin kanlı canlı sureti olarak görülür Devlet içinde kontrol ve güvenliğin sağlanması dışarıdan gelebilecek tehdit veya saldırılara karşı bir duvar niteliğindedir. İşte bu duvarı inşa etme görevi jandarmanınır.

Daha önceki kısımlarda bahsedildiği üzere modern dünyada kolluk hizmetleri ordudan ayrılarak yapılandırılmıştır. Çünkü ordunun jandarma görevini üstlenmesi

¹⁶³Bahri, age.,s. 7.

halinde esas görevi olan vatan savunmasını aksatacağı düşünülmüştür. İncelediğimiz ders kitaplarında birçok konuyla beraber jandarmanın ahaliyle münasebeti göz önüne alındığında her fırsatta manevi terbiye adında jandarmalara güzel ahlaklı, dürüst, yardımsever ve çalışkan olmak ve bireysel değil toplumsal düşünüp hareket etmeleri gerektiği öğütlenmiştir. Ayrıca 1922 tarihli Jandarma Teşkilat ve Vezâif Nizamnamesi Şerhi'nde Anadolu halkı “memleketine, ailesine toprağına, dini ve geleneksel bir rabıtaıyla bağılı olarak görölürken esasında jandarmanın bu halkın bir mensubu olarak özellikleri de belirtilmiştir.¹⁶⁴ Bu şerh geç tarihli olsa da erken dönemler içinde Anadolu halkı ve jandarma hakkındaki düşüncelerin aynı olduğı düşünülebilir.

1.5. Jandarma Askerinin Sınıfları

Jandarma bir asker olarak ne tür askere karşılık gelir bu anlatıldıktan sonra jandarmanın kendi içindeki farklılıklar soru cevap şeklinde açıklanır. Verilen cevaplara göre jandarma birinci ve ikinci sınıf olarak ikiye ayrılmıştır. Bunların elbiseleri ve maaşlarında fark vardır. Bununla beraber süvari ve piyade olarak ayrılmışlardır. Jandarmanın ikinci sınıfı eski zabtiyeye karşılık gelir. Elbiseleri siyahtır. Bu tür jandarmalar yaşlı başlı çoluk çocuk sahibi kimselerdir. Hükümet yeni jandarmalar yetiştirdikçe eski zabtiyelerin namuslu, doğru, dürüst olanlarını zor durumda kalmamaları için ikinci sınıf adıyla iç hizmetlerde istihdam etmiştir. Bunlardan süvari sınıfına alınmaz. Dâhili karakollarda, kasabalarda emir neferliği, hapisane nöbetçiliğı, şahısların celbi gibi hizmetlerde kullanılırlar. Aralarından emekliliğı hak edenler emekli edilir vücutları sağlam ve genç olanlar ise birinci sınıfa ayrılırlar. İkinci sınıfa ayrılanların mecburi hizmetleri bir senedir. Bundan önce istifa edemezler. Birinci sınıfta hizmet göremeyecekleri muayeneyle tespit edilenler ikinci sınıfa ayrılabilirler. İkinci sınıfların maaşları birinci sınıfa göre daha azdır. Harici karakollarda birinci sınıf jandarmalar görevlendirilir. Karakolların mevki ve önemine göre ya piyade ya süvari veya karışık halde bulunurlar.¹⁶⁵

¹⁶⁴ *Jandarma Teşkilat ve Vezâif Nizamnamesi*, s.29.

¹⁶⁵ Bahri, age., s. 25-26.

1.6. Askeri Teşkilat ve Meslek Bilgilerinin Öğretimi

Jandarma asker olmasından kaynaklı olarak askerlik mesleğine dair temel bilgileri de edinmek zorunda görülmüştür. Ona ilk öğretilen daimi ordunun ne olduğudur. Ordu nizamiye kolorduları ile bağımsız nizamiye fırkalarından oluşan birliğe denilir şeklinde bir tanım yapılmıştır. Ordu müfettişliği ise birkaç kolordu ve bağımsız fırkalarla, bir alay, iki redif müfettişliğinin bağlı olduğu makama denilir. Ordu müfettişliklerinin nerelerde bulunduğu, ordunun ne olduğu, kolordunun ne olduğu açıklanır. Verilen bilgiye göre İstanbul, Selanik, Erzincan, Bağdat'ta olmak üzere dört ordu müfettişliği bulunmaktadır. Kolordu üç piyade fırkasından oluşmaktadır. Piyade fırkası ise üç piyade alayından oluşur. Alay tabur bölüklerin teşkilleri ayrı ayrı verilir. Bir alay üç taburdan, tabur dört bölükten ve bölük üç takımdan oluşmaktadır. Sorular bazen anlat bakalım şeklinde yeni bir sınama şekline dönüşür. Mesela ordunun sınıflarının anlatılmasının istendiği soru şu şekildedir:

“Ordunun piyade kısmının teşkilini anladık. Orduda daha ne bulunduğunu anlat bakalım?”

Bu sorunun cevabında orduda süvari, topçu, istihkâm, telefon, telgraf, nakliye, sanayi, şimendifer, baloncu sınıf ve kıt'alar olduğu açıklanır. Bu açıklamaya göre ordu yeniden tasnif edilir yardımcı sınıf, muharip sınıf ayrımı yapılır. Ardından gelen sorunun cevabı sınıfın ne olduğunun açıklamasıdır. Sınıf işaretler, silah ve teçhizatı bir cinsten olan askerlerin toplamına denir şeklinde bir ifade vardır. Jandarmanın ordunun bir sınıfı olup olmadığı sorusu karşısında cevap oldukça emin bir ifadeyi barındır. Jandarma ordunun yardımcı sınıflarına dâhil edilir. Topçu, piyade, süvari dışında kalanlar yardımcı sınıflardandır. Jandarma memleketin rahatını sağlamaya, asayiş işlerini düzenlemeye, devletin kanunlarına uymayanları uydurma işine bakmasının yanı sıra asker olarak savaş esnasında orduların yanında menzil hatlarında görevini yapmak zorundadır. Çoğunlukla harp ordusunun gerisinde görevini ifa eder. Harp, huzur, sefer vakti, seferberlik, sıra, dizi gibi birçok kavram sorulara verilen cevapla açıklanır. Mesleki bilgiler uzun sorularla devam eder. Yanaşık düzen bilgileri verilir. Kol, cenah, cephe, yan, hiza, saff-ı harp, istikamet gibi askeri terimler öğretim içindedir. Rütbelere ayrıntılı olarak açıklanır. Neferlerin üstü olarak kara, deniz ve sıhhiye subayları ile küçük zabitan gösterilir. Küçük zabitan orduda bölük emini çavuş ve başçavuş, jandarmada ise çavuş ve başçavuştan oluşur. Zabitan ise erkan, umera ve zabitan olarak üçe ayrılır. Bunların rütbe bilgileri

ayrıntılı olarak verilir bir rütbesiz üstler vardır ki hizmet boyunca üst olarak devam ederler. ¹⁶⁶ Bu bilgi eğitimin yanı sıra silahlı silahsız ve gece gündüz olmak üzere askeri eğitim verilir. Fiziki olarak yapılan bu eğitim yanaşık düzen eğitimidir. Selam verme, diz üstü nişan alma, silah omuza, ayakta dolduruş, esas duruş, yere yatarak nişan alma vb gibi eğitim buna dâhildir. ¹⁶⁷

Jandarmanın diğer askerlere karşı nasıl davranması gerektiği öğretimin bir parçasıdır. Asker olmasından dolayı üstü olan rütbelilere selam vermek zorundadır. Selam vermeyenler vazifelerini tanımamış olurlar. ¹⁶⁸ Burada vazife tanımının karşılığı ilginç bir cevapla verilmiştir. Vazife “namus” olarak görülmüştür. Selam da aynı şekilde namusla ilişkilendirilmiştir. ¹⁶⁹

Jandarmada disiplini öğretmeye çalışan diyaloglarda düzen, tertibin yanı sıra üniformanın temizliği yine vurgulanmıştır. ¹⁷⁰

Temizlik de jandarmanın hem asker hem kamu hizmeti yapmasından dolayı dikkat etmesi gereken bir görünüm olarak sürekli gündeme getirilmiştir. ¹⁷¹

¹⁶⁶ *Jandarma Efrâdına Mahsus Askeri Malumât ve Terbiye*, s. 40-43.

¹⁶⁷ Askerin gündüz talimleri gece dersleri ve disiplin cezaları, BOA. TFRI.I.AS,11/1052.

¹⁶⁸ Soru: Jandarmanın askerlere karşı vazifesi nedir?

Cevap: Jandarma askerdir. Mâfevki olan her askere selam vermeğe mecburdur.

Soru: Selam vermeyenler ne yaparlar?

Cevap: Vazifelerini tanımamış olurlar. Vefik, age., s.21.

¹⁶⁹ Soru: Vazife nedir?

Cevap: Namus demektir.

Soru: Öyle ise vazifesini yapmayan ne yapmış olur?

Cevap: Namusunu ayakları altına almış olur.

Soru: Resm-i selam neye delalet eder?

Cevap: Jandarmanın itaatli, terbiyeli, namuslu olduğunu gösterir. Vefik age., s. 21.

¹⁷⁰ Soru: Jandarma karakolda daha neye dikkat edecektir?

Cevap: İntizama dikkat edecektir.

Soru: İntizama dikkat ne ile olur?

Cevap: Her şeyin yerli yerinde olması pis murdar şeylerin ortada bırakılmaması mesela çizmelerin sıra ile dizilmesi, her çizmenin üzerine isimler yazılmalı elbiseler güzel devşirilmiş konmalı nefer böyle yapmağa alışmalıdır.

Vefik, age., s. 31

¹⁷¹ Soru: Taharet-i nizamata dikkat nasıl olmalıdır?

Cevap: Temizlik her şeyden evvel lazımdır. Bir karakolda temizlik yapılmazsa başka işler de görülmez hastalık olur. Görenler de ayıplar onun için karakolların ve yatakların ve her tarafın temizlenmesine çok dikkat etmelidir.

Soru: Vücudun nezafetine karşı vazifesi nedir?

Cevap: Daima elini, yüzünü ve ayaklarını temiz bulundurmaktır. Mümkün ise haftada iki defa hamama gitmek pek lazımdır. Vefik, age., s. 32,

Soru: Jandarmanın karakol binasına karşı vazifesi nedir?

Cevap: Karakol binasını harabiyetten sakınmalıdır. O karakol bu güz bizim ise yarın bir vazifedaşın geleceğini düşünmelidir. Karakolun milletin parasıyla yapıldığını hatırdan çıkarmamalıdır. Karakolda mesela duvarlara kalemle yazı yazmak kirletmek başka suretle harab etmek fena bir harekettir, Vefik, age., s. 33.

1.7. İdeal Osmanlı Jandarması Nasıl Olmalıdır?

Nüfusunun çoğunluğu taşrada bulunan halkın zihninde soyut bir şekilde var olan devletin bir surete bürünmüş hali jandarma askeridir. Jandarmalar halk nazarında devleti temsil eden birer temsilcidir. Bu temsilciler görev esnasında ne kadar adil davranırlarsa halk devletini o kadar adil bilir. Yine ne kadar umursamaz ve kötü davranırsa devlet de halkından öyle habersiz öyle kötü bir yönetim içindedir. Jandarmaların haksızlık ve terbiyesizlik yapmasının hesabı hükümete kesileceği gibi ülkede bir kaos ortamına fırsat verilmiş olacağı ön görülmüştür.¹⁷²

Jandarmanın meslekî olarak yetkinliği, iyi silah kullanması, görev esaslarını bilmesi gibi özelliklerinin asayiş sağlama bakımından yeterli olmayacağı anlaşılmaktadır. Yapılan alıntının üslubuna dikkat edilecek olursa adil, terbiyeli ve namuslu olmak gibi güzel hasletleri dıştan bir baskı yoluyla zaruri bir görev meselesi olarak görmek yerine içten içten özümseyerek davranışa dökmek gerektiği anlatılmaktadır. Jandarmanın ahlaki olarak iyi veya kötü olarak sergileyeceği bu davranışlar ülkede asayiş sağlama yolunda kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı etkisi olacaktır.

Devlete bağlılık yerine hükümete bağlılık ifadesi dikkat çekmektedir. Hükümet kelimesi defalarca kullanılmıştır. *“Hükümet işlerinde artık hiçbir haksızlık yaşamadığına kâni’ olur ve hükümete de o nisbetde muhabbet ve itaat gösterir.”* 1327 tarihli olan bu kitapta yazar Abdülhamit döneminin hükümet işlerinin adaletsizlikle yapıldığını iddia etmiş ve artık yeni hükümet ile bu adaletsizliğin bertaraf edildiğini halka gösterme ve yeni hükümete bağlılığı sağlama, sevgi duyma ve itaat etme hususunda jandarmaların da payının olduğu vurgulanmıştır.

“Şu halde bir devletin jandarmaları namuslu adaletli ve muktedir olurlarsa, hükümete nasıl hizmet etmiş ve ne yapmış olurlar?

Öyle jandarmalar, kendi hükümetine, devletine birer memleket feth edivermiş olurlar. Mesela: her bir jandarma karakolunun idaresine en az beş, on karye teslim ve emanet ediliyor. Yani bu beş on köyün halkı o karakoldaki dört beş

¹⁷² “Şu halde efrâd-ı millet: karşılarında hükümet ve hükümet memuru olarak ilk defa jandarmaları görmektedir. Şimdi jandarmalar ne kadar adaletli ve haysiyetli ne kadar terbiyeli ve becerikli olurlarsa ahali de bunları görerek devletin diğer memurlarının da bunlar gibi olduğunu olacağını anlar. Hükümet işlerinde artık hiçbir haksızlık yaşamadığına kâni’ olur ve hükümete de o nisbetde muhabbet ve itaat gösterir. Bunun aksine olarak: jandarmalar haksız, adaletsiz, merhametsiz, terbiyesiz olursa ne hükümet satvet ve adaletini ahaliye tanıtırabilir ve ne de ahali öyle bir hükümete ısınıp bel bağlar! O halde memleketimizde de vukuatın ardı arası kesilmez.

jandarmaların ellerine emanet olarak teslim ediliyor demektir. Bu beş köyün ahalişi hükümet de nalacağı haberleri, tenbihatı, yine o karakol jandarmalarından alacak ve her ne derdi ve şikayeti varsa yine onlara söyleyecek, onlardan istimdadedecektir.”¹⁷³

Olması istenen bu güzel özellikler jandarmada bulunduğu zaman ne olur, devlet ve hükümet bundan nasıl fayda sağlar diye bakıldığında görülüyor ki jandarmalar bir memleket fethetmek gibi büyük ve kutsal bir başarı elde etmiş olurlar.

Jandarma karakollarından biraz bahsedelim. Öncelikle jandarmaların taşrada görev yaptığı bilinmektedir. Bu taşrada kurulan karakollarda dört veya beş jandarma görev almaktadır. Karakollara en az beş en fazla on köy emanet edilmekte ve görev yapan her bir jandarmanın o köylerden mesul tutulduğu anlaşılmaktadır. Jandarmalar hükümet ile o bölge halkı arasında bir vasıta niteliğindedir. İstimdat kelimesine bakacak olursak sözlükte medet, yardım isteme¹⁷⁴ anlamına geldiği görmekteyiz. Sadece bu kelimenin anlamına bakıldığında bile jandarmanın halka karşı sorumluluğu anlaşılmaktadır.

“Şimdi: o karakolun kumandanıyla efrâdı, devletini milletini sevmez, adaletini gözetmez, doğruyu eğriyi birbirinden ayırmaz. Hakkaniyetle iş görmez. Ahaliye hüsn-i muamele eyleyemezlerse o zaman umum köylerin ahalişi de hükümetden gözünü, kulağını çevirir, muhabbet etmez ve o gibi jandarmaları da gördükçe nefret eder ve haydut görmüş gibi kaçarlar. Bu sebeble ahalinin namusluları da karşılarında derdini anlatacak iyi bir jandarma görmeyince kendi kendilerine mahv-ı perişan olub gider de kimsenin haberi bile olmaz. Hükümet de o gibi ahalişten istifade edemez vergi alamaz, bir hayır göremez şimdi: umum memleketlerimizdeki jandarmaların böyle fena olduklarını farz edersek memleketimiz ahalişinin umumu da hükümetten memnun olmaz. Hükümetini sevmeyen bir millet arasında ise: vukuat eksik olmaz. Vukuat artınca erbab-ı namusun rahatı kalmaz.”¹⁷⁵

Jandarma karakollarının halkı hükümete ısındırabilmesi için öncelikle karakoldaki kumandan ve erlerin vatan millet sevgisi ile dolu olması gerekmektedir. İçinde bu sevgiyi beslemeyen, adaleti sağlamayan, hakkı gözetmeyen jandarmaları gören halk hükümetten soğur ve nefret etmeye başlar. Onları gördüklerinde kendilerini güvende hissetmek yerine tıpkı bir haydut görmüş gibi kaçmaya çalışırlar. Hal bu şekilde olunca tabiri caizse kendine hayrı olmayan bir jandarmanın ahaliye faydadan çok zararı dokunur. Halkı korumak, onların sorunlarını hükümete arz etmek için görevlendirilmiş jandarmayı karşısında göremeyen halk perişan olur büyük zarar görür ve en mühimi de bundan hükümetin de haberi olmaz. Böylece yöneticisine kin tutan bir halk ortaya çıkar haliyle vergi vermek istemez. Hükümetten memnun

¹⁷³ Bahri, age., s. 12

¹⁷⁴ Devellioğlu, age., s. 501

¹⁷⁵ Bahri, age., s. 13

olmayan ve asayişî sağlayacak koruyucu bir güç olan jandarmayı da karşılarında bulamayanlara taşkınlık çıkarmak için gün doğmuş olur. Böyle sorunların ortaya çıkması ise kanun ve nizam seven edep sahibi kimseler olan namuslu kimselerin huzurunu bozar.

“Jandarmaların fena olduğunu vukuat sahiblerinin de tutulmadığını gördükçe korkuları büsbütün artar, serbest çalışamazlar. Böyle böyle efrâd-ı millet fakir düşer, vukuat çoğaldıkça, köyler askerin, jandarmanın baskınına uğraya uğraya mahv olur. Gitgide efrâd-ı millet tamamıyla zilir. Bu sebeble hükümet de mahv-ı perişan olmak derecesinde gelir. İşte bu kadar fenalıklara, felaketlere¹⁷⁶ hep jandarmalar sebep olur demektir. İşte bunun için de hükümet-i meşrutiyeti jandarma sınıfının yeniden te’sis ve tensikine himmet edib her tarafda mektebler açmakdadır. Yavaş yavaş eski zabıta alaylarını kaldırıp onların yerine mekteb ve terbiye görmüş, okur yazar, namuslu, adaletli jandarmalar yetiştirecektir. Şimdi böyle mektebden yetişen ve jandarmalığın ne demek olduğunu hakkıyla anlayan efrâd, karakollara gider gitmez o karakol dairesindeki beş on köy ahalisi arasındaki fenaları kanuna çarpdırır. İyileri memnun eder, hükümete ısındırır ve o eski yaralarını, acılarını unuttururlarsa, o karakol efrâdı hükümete bire memleket feth edivermiş olurlar. Eğer umum jandarmalarımız böyle namuslu ve dirayetli olurlarsa bütün millet ve memleket hükümete ısınır. Hükümetin düşmanı kalmaz, vukuat olmaz.”¹⁷⁷

Görevini hakkıyla yapmayan jandarmalar huzuru bozan kişilere müdahale etmeyince kaos ortamı artar, halk korku içinde yaşamaya başlar, serbest bir şekilde ve güven içinde çalışamazlar. Sonuç olarak çalışamayan ahali fakirleşir. Bu kötü durum büyür ve hükümet de bundan nasiplenir. Bu perişanlığın sebebinin jandarmanın görevini güzelce yerine getirmemesi vurdumduymazlığı ve kötü ahlaklılığıdır. Önceki hükümetin jandarmasının bir düzenlemeyle oluşturulması gerektiği açıklanmıştır. İdeal Osmanlı jandarmasının inşası için okullar açıldığı bu okullarda terbiye görmüş, okuma yazmayı öğrenmiş, namuslu ve adaletli jandarmalar yetiştirileceği anlatılmıştır. Bu mekteplerden yetişenlerin jandarmalığın ne demek olduğunu anlayacak ve görev yaptığı karakolda fenalık yapan veya yapmaya teşebbüs edenleri cezalandıracaktır. Önceki jandarmaların verdiği zararı telafi edip, halkı hükümete ısındırıp, kötülük yapacaklara meydan vermeyecek ayrıca o ahalinin içindeki devlete bağlılık çiçeğini yeniden filizlendirecektir. İşte açılan mekteplerde eğitilen jandarmaların ideal bir hal alacağı ve yeni bir sayfa açacağı ön görülmüştür.

“Jandarmalar söylediğin gibi hareket etmezlerse daha ne gibi fenalılar zuhur edebilir?

Vukuatın çoğalmasından ahali işten, ticaretden kalır. Ahali fakir olur. Millet fakir olursa hükümet vergi alamaz, o da fakir düşer. Hükümet parasız kalınca

¹⁷⁶ Bahri, age., s. 13

¹⁷⁷ Bahri, age., s. 14

memurlarını askerlerini besleyemez. Harbiçün lazım olan top ve tûfengi alamaz, harbe hazır bulunamaz.

İşte buna da hep fena jandarmalar sebep olur demektir. Bilakis bir devletin jandarmaları mükemmel ve muntazam olursa o devletin ahalisi de sükun ve istirahat içinde yaşar, ticaretten geri kalmaz, zengin olur. Bir millet zengin olursa hükümet zengin olur. Zengin bir hükümet ise her zaman kuvvetli ve harbe amade bulunur. Kuvvetli hükümetin vatani, milleti ve dini de tehlike içinde değil daima selametde bulunur.”¹⁷⁸ İşte buna da namuslu, vatanperver ve muntazam jandarmalar sebep olur demektir. Bunun için biz de vatanımıza böyle sadakatle hizmet etmeğe çalışacağız.”¹⁷⁹

Jandarma askeri görevini yerine getirirse ne olacağı getirmese ne olacağı varsayımlar üzerinden bir karşılaştırma yapılarak anlatılmıştır. Asayişsizliğin hüküm sürdüğü bölgede ahali işine gidip gelemmez, ticaret aksar. Ekonomik sorunlar baş gösterir bunun sonucunda halk fakirleşir, vergi ödemekte güçlük çeker bu da hükümeti büyük zarara uğratar. Vergileri toplayamayan hükümet askeri teçhizatı tedarik edemez savaşa hazırlık yapamaz. Jandarmalar iyi olmazsa böyle kötü olaylar peş peşe sıralanır. Fakat jandarmalar görevini tam bir nizam içinde yerine getirirse halk huzur bulur, rahat içinde yaşar, ticaretini yapar vergisini öder devlete zorluk çıkarmaz. Milletin zengin olması hükümete de yansır devlet de zengin olur. Zengin bir devlet güçlü kuvvetli devlet demektir ki savaşa her zaman hazırlıklı bulunur. Jandarmalar görevine bağlı ve devlete sadık olurlarsa hiçbir sorun çıkmaz. Son olarak jandarma ağzından “*Bunun için biz de vatanımıza böyle sadakatle hizmet etmeğe çalışacağız*”¹⁸⁰ diye bir cümle kurulmuş yazar jandarma ağzından bir üslupla yazmış. “Ben” zamiri yerine “biz” zamiri kullanılması da ayrıca dikkat çekmektedir.

“Evvelce müzakere ettiğimizvechle İslam ve Hıristiyan umum efrâd-ı millete nazar-ı şefkat ve merhametle bakıp onların emniyetlerini kazanmak lazımdır.”¹⁸¹

Bir jandarma askerinin Osmanlı milletinden olan her ferde Müslüman veya gayrimüslim diye ayrı muamele göstermeden toplayıcı, bütünleştirici bir tutumla yaklaşmalıdır. Yukarıdaki ifadede Osmanlılık düşüncesinin esintilerini hissediyoruz “umum-ı efrâd-ı millet” ifadesi Osmanlı topraklarında yaşayan bütün fertleri işaret etmektedir. Millete şefkat ve merhametle yaklaşmak onların sevgi duymasını sağlayacak dolayısıyla da devlete karşı güvenlerini kazanılacaktır.

¹⁷⁸Bahri, age., s. 15.

¹⁷⁹Bahri, age., s. 16.

¹⁸⁰Bahri, age., s. 16.

¹⁸¹Bahri, age., s. 17.

İncelenen kitaplarda genel olarak sevgi ile güven inşası vurgulanmış halkın devlete korku ile itaat etmesi yerine seve seve bağlanmasını sağlamak için çabalanmış, jandarmalara da bu açıdan öğütler verilerek yol gösterilmiştir.

“Ahalinin hürmet ve riayetini celb etmek ister. Bunun için de jandarmaların ha'iz oldukları şeref ve haysiyeti ayakaltına almamaları ve kendi kendilerini küçük düşürmemeleri elzemdir. Mesela: çarşılarında âdi ve pis kahve ve lokantalarda, dükkan köşelerinde oturmak, fena, sefil insanlarla görüşmek, terbiye-i askeriyeyi muhafaza etmemek, verilen numuneye göre elbise veya kundura giymemek. Hâsılı her türlü tavır ve hareketlerinde, ve söz ve sohbetlerinde adilik, sefillik, perişanlık göstermek jandarmaların şeref ve itibarlarını kayb eder. Şerefsiz, itibarsız bir jandarmadan da hiçbir hizmet beklenemez. Eğer jandarmalar, sokakda merdane bir tavırla yürürlerse, amirlerine ve dostlarına selam verirlerse, temizliği intizamı, ciddiyeti elden bırakmazlarsa, ahali bu gibi jandarmalara meftun olur. İtimad eder, onlara rast geldiğinde yüz çevirmeyip bilakis kendilerine fenalık yapmak isteyenleri, korku verenleri kasabanın, köyün haydudlarını, hırsızlarını yankesicilerini haber verirler. Hâsılı öyle jandarmalara herkes yüreğini açar. En gizli derdini döker, her şeyi ihbar eder. İşte bu suretle de jandarmalar vukuat çıkmazdan evvel vukuat yapacakları haber alıp tutar asayışı muhafaza edebilirler. Bilakis ahaliye zalim ve işkenceye başlar, yahudserhoşluğa, kumarbazlığa, sefilliğe yüz tutarlarsa, efrâd-ı millet bu gibi jandarmalara ihbaratda bulunmak şöyle dursun, kendilerini gördüklerinde birer haydudgörmüş gibi kaçarlar. Ve icabında yardım da etmezler. Hatta bir şikayetleri bile olsa öyle jandarmalara gidip de derdlerinin dökmeğe cesaret edemezler. O zaman deminki saydığımız fenalıklar baş gösterir ki: buna sebep olan jandarmalar kanunen ceza görecekları gibi, vatana ve millete de hainlik etmiş sayılabilir.”¹⁸²

Jandarmalara ahaliyle iyi geçinmeleri, onlarla aralarında bir güven ve sevgi köprüsü oluşturmaları öğütlenirken ahaliye karşı ölçülü davranmaları gerektiği hatırlatılmıştır. Ahalinin sevgi ve saygısını kazanmak uğruna kendi şeref ve haysiyetlerini hiçe saymamalarına kendilerini küçük düşürmemeye dikkat etmeleri vurgulanmıştır. Jandarma askerinin dışarıdan nasıl görüldüğüne, kılık kıyafetinin temiz olmasına, girip çıktıkları mekânlara, oturup kalktıkları insanlara ve konuştuklarında doğru sözlü olmalarına çok dikkat etmeleri gerektiği konusunda uyarılmıştır. Kötü insanlarla oturup kalkmaları, tekinsiz mekânlarda bulunmaları pis ve dağınık kıyafetlerle dolaşmaları jandarmaların itibarını kaybetmesine sebep olacağı gibi eğer hal ve tavırları bir jandarma askerine yakışır biçimde olursa ahalinin bu askerlere sevgi ve saygı duyacağı ve jandarmanın vazifesini gerçekleştirmesi hususunda onlara yardımcı olacağı söylenmiştir. Olması beklenilenin aksine kötü özelliklere sahip jandarmalar huzurun bozulmasına neden olacağından kanunen ceza görür. Aynı zamanda hainlikle suçlanır.¹⁸³

¹⁸²Bahri, age., s .17-18.

¹⁸³“Soru: Süvariler hayvanlarını nasıl beslerler ve köylerde ne yaparlar?”

1903 Rumeli Tensikâtı öncesinde jandarmaların maaşlarının düzenli ödenmediği dolayısıyla da maddi sıkıntı çektikleri bilinmektedir. Maaşları yetmediği zamanlarda ahaliden erzak veya hayvan isteyen bazı zamanlarda bu konuda taşkınlık çıkaran jandarmalar da mevcuttur. Tensikât sonrasında jandarmalar daha özenle seçilmiş, teşkilat düzene girmiş, maaşları zamanında ödenmeye gayret edilmiştir. Jandarmaların ahaliyi bu konuda rahatsız etmemeleri konusunda ikaz edilmiştir. Eğer ahalinin malı kullanılır ve parası ödenmezse rüşvet almakla suçlanacağı açıkça ifade edilmiştir.

Jandarmaların hizmetleri içinde en büyüğü koruyucu kolluk görevidir. Şöyle ki bir olay olduktan sonra ona müdahale etmek yerine olay henüz gerçekleşmeden onu engellemeye çalışmak en mühim vazifesidir. Onun bu şekilde davranması kötü olaylar sonucu doğabilecek büyük zararlardan devleti korumasını sağlar. Bu yüzden jandarmalar açıkgozlü, etrafta olan biten her şeyden ve herkesten haberdar, işten kaçıp tembellik etmeyen ve asla görevinden bıkmayan bir tavırda olmalıdır.¹⁸⁴

1.8. Uhuvvet-ı Askeriye

“Efrâd hep birlikte yemek yerlerse ne faidesi olur?

Cevap: Hükümet onlara yem bedeli olarak maaşlarına fazla para verir. Onunla hayvanlarını beslerler köylerde de aldıkları arpa ve samanın parasını vermeğe mecburdurlar. Vermeyenler adeta ahaliden rüşvet almışcasına ceza görür. Soru: Karakol efrâdı yemeklerini ne suretle tedarik eder?

Cevap: Jandarmalar aldıkları maaşlarla geçinmeğe ve idare etmeğe mecburdurlar. Her nefer maaşını ona göre sarf edip kimseye borç etmemeğe ve ahaliden ve bir yumurta olsun parasız almamağa mecburdur.” Bahri, age., s. 28.

¹⁸⁴“Soru: Jandarmanın en büyük hizmeti nedir? Cevap: Bir fenalık olmadan onu öğrenip önünü almakdır. Soru: Bir fenalık olmadan önünü almazsa ne olur? Cevap: Vatanımıza büyük zararlar getirir. Soru: Böyle fenalıkların önünü almak için jandarma nasıl hareket etmelidir? Cevap: Gayet açık gozlü, dikkatli, işden kaçmayan ve yılmaz bir halde hareket etmelidir.” “Soru:..... o halde jandarma neferi nasıl olmalıdır? Cevap: Jandarma neferi güzel huylu, çok terbiyeli, ziyade bilgiç, gözü açık olmalıdır. Soru: Jandarma neferi böyle olmazsa ne olur? Cevap: Bu büyük işleri yapamazsa kanunun ağır cezasına uğrar. Soru: Bu işleri iyi yapabilmek için jandarma ne yapmalıdır? Cevap:Daima çalışm alı, vazifesini öğrenmeli, Osmanlı Devletinin namuslu jandarması olduğunu herkese tanıtmalıdır. Soru: Jandarma neferi için en ziyade lazım olan nedir? Cevap:Büyük bir itaat, güzel bir ahlak. Soru: Öyle ise biz nasıl jandarma olalım? Cevap: Gayet merhametli, vazifemizi tanır jandarma olalım. Soru: Böyle jandarma olmazsak hükümet bize ne yapar? Cevap: Hamdolsun hükümetimiz şimdi adildir. Böyle jandarmaları tutmaz hemen cezasını verir.” Vefik, age., s. 22.

¹⁸⁴Soru: Jandarmalar vazifelerinin icrasında neye dikkat edeceklerdir? Cevap: Son derece doğruluğa herkes hakkında aynı muameleyi yapmağa dikkat edeceklerdir.Soru: Jandarmanın gözünde ahalice bir fark var mıdır? Cevap: Hayır efendim İslam olsun, Hristiyan olsun, Musevi olsun her kim olursa olsun jandarma hep bir muamele yapar. Onun nazarı bir insan görür ve onun vazifesi halka muavenet ve onların ırz ve canını muhafaza eder başka şey düşünmez. Soru: Demek jandarmalar aynı zamanda insaniyete büyük bir hizmet ediyor öyle mi? Cevap: Evet efendim hem vazife görürler hem de herkese insaniyet gösterirler, Vefik, age., s. 12.

Bir kere masraf daha az olur. Bundan başka bir masa başında yemek yiyenefrâd arasında uhuvvet-i askeriye artar, birbirine olan emniyet ve muhabbetleri ziyadeleşir. Eğer her nefer ayrı yemek pişirmeğe kalkarsa, karakolda temizlik olmaz, hizmetler görülmez bunun için sıra ile bir nefer yemek pişirir, diğerleri vezaife görür akşam da beraberce tatlı tatlı yemek yiyip muhabbet ederler.”¹⁸⁵

“Uhuvvet-i askeriye” kavramı üzerine yapılacak inceleme onu gazilik, şövalyelik ruhuna kadar götürebilir. Günümüzde kullanılan silah arkadaşlığı bu kavramın karşılığı olabilir. Bu kavram daha çok muvazzaflar tarafından mesleki dayanışmayı göstermek için kullanılmaktadır. Kavram askerlerin dostluğu, kardeşliği anlamına gelmektedir. Bir karakol jandarmaların evi olarak nitelendirilecekse aynı sofrada oturup yemek yemek o jandarmaların tıpkı bir aileymiş gibi hissetmelerine yardımcı olur. Aralarındaki dostluk, sevgi bağı güçlü olursa vazifelerini daha kolay yerine getirirler. Jandarma bir nizam adamıdır. Yemek yerken dahi başıboş takılmaktan uzak olmalı, planlı ve görev arkadaşları ile uyum içerisinde hareket etmelidir. Bu ifadeler aynı zamanda bireysellikten uzak olmayı ve dayanışma içinde bulunmayı tavsiye etmektedir. Jandarmalarda karakol da dâhil olmak üzere her alanda dayanışma bilinci verilmeye çalışılmaktadır. Askerlerin topluca bulunduğu yemekhanelerde bu dayanışmanın sağlanacağı yerlerdir. Jandarmalardan bu tür yerlerde toplu hareket etmeleri beklenmektedir.

1.9. Jandarmanın Silah Kullanma Yetkisi ve Gözle Görülmeyen Silahları

İdeal jandarmanın özelliklerinden birisi de her zaman korkusuz ve cesaretli olmasıdır. Asker deyince akla ilk olarak silah kullanma kabiliyeti gelmektedir. Fakat bir asker korkak olursa silahını muhafaza edemeyecek dolayısıyla görevini yerine getiremeyecektir. Burada jandarma silahını ancak öldükten sonra verir gibi çok çarpıcı bir ifadeye yer verilmiştir. Silah görev süresince askerin hep yanında

¹⁸⁵Bahri, age., s. 28.

gezdirdiği en yakın arkadaşıdır. Bu arkadaşını görevinin sonuna kadar hiçbir şekilde elden düşürmemelidir.¹⁸⁶

Silah jandarmanın üzerine zimmetli eşyaları arasındadır. Bu silah bildiğimiz manada tüfek, tabanca vb gibi teçhizattır. Jandarmanın bir de göze görünmeyen üç silahı daha vardır. Birçok durumda halkın karşısında kullanmaları gereken silahlar bunlardır. Kullanımları diğer silahlara daha güçlü ve tesirlidir. Onların karşısında hiçbir düşman bulunamaz ve duramaz. Manevi silahlar olarak öğretilen bu silahlar, okuryazarlık, akıl ve anlama yeteneği, nezaket ve tatlı dilden olarak tanımlanmıştır. Jandarma askerinin manevi silahları ideal jandarma tipini inşa yetiştirme arzusundaki jandarma eğitimcilerinin çizdiği görüntü oldukça sempatik bir jandarmayı göstermektedir. Silah bir asker için vazgeçilmez araçtır, fakat asker her durumda silahına sarılmamalıdır. Silah kullanmaktan başka başvuracak çare kalmadığı zaman onu kanuna uygun şekilde kullanmalıdır. Gözle görülmeyen manevi silahlar karşısında gerçek silah dördüncü derecede kalır.

Manevi silah olarak görülen okuryazarlığın devlet ve halk arasında kurulacak diyalogun en ücra köşelerdeki temsilcisi olan jandarmalarda bulunmaması büyük bir zaaf olarak nitelendirilebilir. Okuma yazma bilen asker kendini diğerlerine göre daha iyi ifade eder. Olaylara daha iyi ve doğru müdahalede bulunur. En basit ifadeyle muhatap olduğu kişinin adı soyadını bilir ve başına gelen olayı rapor edebilmek gibi önemli bir gücü elinde bulundurmuş olur. Yine devletin gönderdiği yazılı bir haberi ahaliye iletmesi için okuma yazma bilmesi önemlidir. Okuma yazma bilmesi onun kanuna aykırı hareket etmesini engeller ve görevini yerine getirmesinde ona ışık olur sonuç olarak asker daha başarılı olur hem ahaliye hem de devlete güven verir ayrıca kendinden de emin olur.

İkinci manevi silah akıl ve izandır. İzan kelimesinin sözlüklerde ilk anlamı, anlayış, kavrayış, akıl; ikinci anlamı itaat söz dinleme, boyun eğme; üçüncü anlamı ise terbiye, edep olarak verilmiştir. İlk anlamına göre jandarmayı düşündüğümüzde jandarmanın anlayışlı olması, olayları kavrama kabiliyeti, yerinde ve doğru karar verebilmesi açısından önemlidir. Örneğin; bir hırsızlık, kavga veya kaza durumunda

¹⁸⁶“Soru: Korkak bir jandarma ne olur?

Cevap: Elinden silahını verir namus-u hükümeti lekeler.

Soru: Jandarma silahını ne vakt verir?

Cevap: Öldükden sonra verir.”Vefik, age., s. 125.

olay yerine çağrılan jandarma askerinin olayı akıl süzgecinden geçirip, görünenin aksine daha farklı bir durum olabileceğini de düşünmesi gerekir. Böyle durumlarda uyanık davranılmalı, yalancı şahitlik yapabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

Son olarak jandarmalar her ne kadar dış görünüşleriyle ciddi olmak zorunda ise de konuşurken tatlı dil kullanmayı tercih etmelidir. Kibar ve tatlı dilli olmak hem diğer neferlerle hem de ahali ile münasebette yapıcı bir etki bırakır, görevin yapılmasını kolaylaştırır. Bir suçlu yaptığı kötü işten tatlı dille döndürülebilir. Halka güven vermek açısından da güzel konuşmak onları memnun eder, endişelerini yatıştırır.

Jandarmaların silahını yerli yersiz kullanması kanuna aykırı gelmesi demektir ki bu da hükümetin itibarına leke sürmek olur. Bu durumda asayiş sağlamaya bozmaya sebebiyet verir. Jandarmalar gerçek silahlarını ve manevi silahlarını hangi zamanda kullanacağına çok iyi karar vermelidir. Zaten manevi silahlar konusunda eğitim almış olan jandarma olaylar karşısında nasıl tavır alacağını hangi silahını kullanacağını bilir.¹⁸⁷ Akıl ve izan sahibi bir jandarma gözü açık, çevik ve dirayetli olmayı becerir. Olay çıkaracakları simasından anlar ve onların vukuatına fırsat vermeden derdest etmeyi bilir. Aynı şekilde olay mahalline vardığında küçük bir iz ve işaretten failleri bulabilir. Bir jandarma idraki düşük, sersem ve ahmak olursa ne eşkıya takibi, ne celp yapabilir, ne de vukuat çıkaranları bulabilir. Elindeki tüfeği kullanmayı dahi beceremez.¹⁸⁸ Dilini iyi kullanan jandarma ahaliyi memnun edeceği

¹⁸⁷ “Mecburiyet halinde kanunun müsaade ettiği ahvalde ahaliye de silahını kullanır. Fakat jandarmaların göze görünmeyen diğer üç silahı daha vardır. Birçok ahvalde memleket ahalisine kullanacakları silahlar bunlardır. O silahlar hakiki silahtan daha kuvvetli ve daha meüesserdur. Onlara karşı hiçbir düşman bulunamaz ve duramaz. Onlara da jandarmanın silah-ı manevisi namı verilir.

Öyle ise bir neferin silah-ı manevilerini sayınız.

a-Jandarmanın kuvve-i kalemiyesi, yani okuyup yazması.

b-Jandarmanın kafasındaki akıl ve iz’ânı.

c-Jandarmanın nazik ve tatlı lisanı. İşte bunlar manevi birer silahtır ki: bunlara malikolan bir nefer, kendisini her bir tehlikeye karşı müdafaa eder ve vazifelerini de hüsn-i ifâya muvaffak olur. Elindeki mavzerin ehemmiyeti ise: dördüncü derecede kalır. Çünkü jandarma neferi elindeki silahını her zaman ve her yerde isti’mal edemez.”

“Kanunun emr ve müsaade ettiği yerde silahını isti’mal edemeyen Bir adam namus-u hükümeti lekedâr eder. Çünkü memleket içinde hükümetin jandarmadan başka bu vazifelerini görecektir diğer bir kolu yoktur. Eğer jandarmalar kanunu bilmez ve sırasında silahını isti’mâl edemezse fenaların da hükümetten korkuları kalmaz ve memleketin asayiş muhtal olur. Bunun için jandarmalar ne zamanlar silah-ı manevilerini ve ne vakitlerde hakikî silahlarını kullanabileceklerini iyice öğrenerek hükümetin şeref ve şanını payimâl etmemeye mecburdurlar.”Bahri, age., s. 34.

¹⁸⁸“Soru: Bir jandarmanın akıl ve iz’ânı ne için silah yerini tutar?

Cevap: Çünkü: akıllı, gözü açık, çevik ve dirayetli bir jandarma, fena adamları vukuat yapacakları yüzünden, gözünden, tavır ve halinden anlar ve kendilerini derdest eder fenalığa meydan vermez.Bahri, age., s.31.

gibi aksi davranış gösteren olmadık sorunlar çıkarabilir. Bu tür jandarmalar okuryazar olsa dahi işlerinde başarılı olamazlar.¹⁸⁹

Bu durumda jandarma neferi nasıl olmalıdır? Jandarma neferi güzel, huylu,terbiyeli, bilgili, gözü açık olmalıdır. Böyle olmaz ise vazifesini yapamazsa cezaya çarptırılır. Bunun için jandarmanın daima çalışması Osmanlı devletinin namuslu jandarması olduğunu herkese göstermelidir.

1.10 . Afetler ve Darda Kalanlara Yardım İçin Jandarma

Jandarmalar bir felaket anında zor durumda kalmış kişilerin yardımına koşmayı kendine vazife bilmeli aynı zamanda bunun insana yaraşır hareket olduğu unutmamalıdır.O insanları ailesinin bir ferdi gibi görmeli,onlar için endişelenmeli öylece kurtarmaya çalışmalıdır. Bu ifadeler jandarmaları merhameti hiçbir zaman elden bırakmaması gerektiği konusunda ikaz etmektedir. ¹⁹⁰ Daha önce bahsedildiği gibi darda kalmış birisine yardım etmek hem vazife gereği hem de insanlık görevidir. Jandarmanın böyle kimselere yardım etmemesi kanuna aykırı hareket etmesi demektir.¹⁹¹

¹⁸⁹ Ve yine dirayetli, iz'anlı bir jandarma, vukuat mahaline gitdiğinde en küçük bir emareden, alametden, işaretden ve izden o vukuatın faillerini meydana çıkarabilir. Halbuki bir jandarma idraksiz, sersem ve ahmak olursa, ne eşkıyayı ta'kib edebilir, ne vukuat sahiblerini bulabilir ve ne de kimseyi celbe muktedir olur. Ve elindeki mavzerden de istifade edemez. Şu halde jandarmaların ikinci bir silahının da "akıl ve iz'an" olduğunu kabul etmek zaruridir.

Soru: Jandarmaların nazik ve tatlı dilli olmaları neden lazımdır?

Cevap: Evet! Jandarmaların üçüncü silah-ı manevileri de onların "terbiye-i lisaniye" leridir. Ağzı dili bozuk terbiyesiz bir jandarma okuyup yazsa ve dirayetli de olsa yine herkesi dil-gîr eder. ahaliyi memnun edemeyen, muhabbetlerini hürmetlerini kazanamayan jandarmaların, ifa-yı vazife sırasında dûçar-ı müşkülât olacaklarını da evvelce müzakere etdik."Bahri, *age.*, s. 32.

¹⁹⁰ Soru: Jandarma böyle bir su baskınında ne düşünmelidir?

Cevap: Hem bu hidmetlerin vazifesi olduğunu düşünmeli hem de bu hidmetlerin insaniyet icabı olduğunu hatırdan çıkarmamalıdır.

Soru: Jandarma böyle bir su baskınında ne his etmelidir?

Cevap:Büyük bir keder his etmelidir ha evindeki kardeşi bu felakete uğramış ha mıntikasındaki insanlar ikisini de bir tutarak çalışmalıdır."Vefik, *age.*, s. 49.

¹⁹¹ Soru: Aferin! Mademki köylülere karşı böyle hareket ediyorsun. Ya yolda muhtac muavenet bir adama rast gelsen ne yaparsın?

Cevap: Onun hemen imdadına yetişirim. Haline göre doktor mu lazım yiyecek mi lazım bulmaya çalışırım. Onu her halde bu felaketden kurtarırım.

Soru: Bu hidmeti ona hatır için mü yaparsın?

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü gibi jandarmalara görevinin ehemmiyeti hatırlatılmıştır. Vazifesinin ne olduğu tekrarlanırken nasıl vazifeyi ifâ usulü de öğretildiği göze çarpmaktadır. Can-ı gönülden yapmak ifadesini gönülden yani kalpten askerin içinden gelerek, seve seve yapması; görevini bir zorunluluk olarak görmemesi gerektiğini anlıyoruz. Bu şekilde hareket etmesi onun işlerini daha kolay yapmasını sağlamakla birlikte psikolojik açıdan ele alırsak askeri fiziksel ve zihinsel olarak da ekstra güçlü, dayanıklı kılacaktır diyebiliriz.

Namus kavramının sık sık geçtiğini görmekteyiz. Namusun kelime anlamını daha önce açıklamıştık. Namuslu olmak bu kitaplarda anlam olarak akla ilk gelen edepli olmanın yanında kelimenin birinci anlamı olan kanuna uygun hareket etmek şeklinde ele alınmıştır yorumu yanlış sayılmaz. Neticede jandarmalar hali ve hareketiyle halk nezdinde teoride olarak kalan kanunun uygulayıcısı, kanunun pratiğe girmiş halidir

Son olarak burada sayılanların aksine hareket eden jandarmaların devlete ve milletine hainlik ederek hem dünya hem de ahrette kötü duruma düşeceği söylenmiştir. Ahret ifadesiyle jandarmaya devlet, hükümet, amir gibi kontrol mekanizmaları dışında Allah’a hesap vereceği hatırlatılarak ayrıca bir sorumluluk içinde olduğu hatırlatılmıştır.¹⁹²

“S Jandarma esasen daima her yerde ne düşünür?

C Eline verilen vazife her ne olursa olsun o vazifenin namusu demek olduğunu ve vazifede ufak bir tenbellik veya hıyanetlik ederse namusunu ayakları altına almış demek olacağını her dakika düşünecektir.”¹⁹³

“S Jandarma nasıl sorar?

C Açıkça sorar ve işi anlamaya çalışır.

S Böyle zamanlarda tahkikatdan bir şey çıkaramazsa canı sıkılır mı?

C Hayır efendim, sıkılmaz, gayet sabırlı hareket eder.

Cevap: Hayır efendim, böyle yapmak benim vazife-i asliyemdir. Yapmazsam kanun nazarında mes’ul olurum.”

¹⁹²“Soru: Demek jandarmalara devlet büyük bir vazife veriyor; bu vazifeyi nasıl yapmalı?

Cevap: Can-ı gönülden yapmalı, son derece namuslu hareket etmeli bütün dünyaya büyük Osmanlı Hükümetinin namuslu jandarması olduğunu göstermelidir.

Soru: Can-ı gönülden yapmalı diyorsun. Ben pek anlamadım ne demek istiyorsun?

Cevap: Efendim devriyeye çıktık mı öyle hemen işi bitirelim de yatalım fikriyle değil devletin verdiği bu işi hakkıyla yapmak fikriyle ve gönül arzusuyla yapmalı demek istiyorum.

Soru: Jandarma bu senin söylediğin gibi yapmazsa ne yapıyor demektir?

Cevap: Devletine, milletine, vatanına karşı ihanet ediyor demektir.

Soru: Böyle hareket eden jandarma ne olur?

Cevap: Dünya ve ahirette perişan olur.

Soru: Son derece namuslu hareket etmeli diyorsun ne demektir?

Cevap: Devriyeye çıktık mı amirimiz yok halbuki amirimiz olsun olmasın vazifemiz de namusumuzu sakınmaktır serbestiz deyü halimizde, hareketimizde en ufak hata yapmamaktır.”Vefik, age., s. 59.

¹⁹³Vefik, age.,s. 69.

S Böyle zamanlarda hiddet ve şiddet yarar mı?
C Hayır efendim yaramaz ve jandarmaya yakışmaz.”¹⁹⁴

Bir olay sırasında birisinin ifadesi alınırken veya olayın nasıl olduğu araştırılırken soruları açıkça sormak gerektiği öğretilmektedir. Bu soruşturma sonucunda sağlam veriler elde edilememesinin muhtemel olacağı bu konuda askerin kendinde bir eksiklik veya hata aramamakla birlikte olay karşısında şiddete başvurmayıp sabırlı hareket etmesinin fayda sağlayacağı öğütlenir.

“S Siz jandarmasınız, fakat daima ne düşünmelisiniz?
C Bir köylünün halini ve bizim de evvelce bir köylü olduğumuzu ve askerden çıkınca yine köye gideceğimizi düşünmeliyiz.
S Bunu düşünmekten maksadınız nedir?
C Jandarma olduk, bize devlet bu kuvveti verdi diye rast geline eve girmemeğe, bu hakkı bozmamağa dikkat içündür.
S Siz köyde iken bir jandarma haksız yere sizin evinize girse siz razı olur musunuz?
C Olmayız. İşte bunun için kimsenin haksız yere evine girmeyiz.”¹⁹⁵

Daha önce jandarmanın kendini büyük görmemesi konusunda bir uyarıda bulunulmuştu. Şimdi de askerin kendisini köylünün yerine koyarak empati yapması istenmiş ve vazife almadan önce nasıl sıradan bir köylüyse vazifesini bitirince de yine eski haline geri döneceği hatırlatılmıştır. Hane taharrisi adı verilen evde arama yapmak yetkisini istediği vakit kullanamayacağı gibi eğer kullanırsa kanuna aykırı hareket etmiş olacağı da ifade edilmiştir.

Jandarmalara verilen bu yetki ve gücün kendilerinden olmadığı aksine devletin gücünün bir yansıması olduğu hatırlatılmıştır. Bir eve izinsiz girmenin ne kadar rahatsız edici olduğu empati yoluyla anlatılmış bu konuda daha bilinçli hareket etmek gerektiği gösterilmiştir.

“C Her yerde olduğu gibi trenlerin ve ?????bir vaziyet-i mahsusa ile durmalı orada kendisi için bir vazife olduğunu bilerek ciddiyet ve sükunetten ayrılmalı ve rast gelenlerle görüşmeyib ve öteye beriye dayanmayib herkese terbiyesini göstermelidir.
S Kıyafeti nasıl olacaktı?
C Kıyafeti son derecede düzgün ve silahını muntazam bir vaziyette bulundurmaya dikkat vazife-i esasiyesidir.”¹⁹⁶
“S Jandarmalar istasyonlarda ne göstermelidirler?
C Osmanlı Hükümetinin ciddi, terbiyeli, vazifesini bilir jandarması olduğunu göstermelidir.”¹⁹⁷

Jandarmaların sadece karakol talimgâh gibi yerlerde değil, her yerde her zaman bir askere yakışır özel bir vaziyette durması gerekir. Konuşmadan dahi duruşuyla onu gören herkese bir Osmanlı jandarmasının nasıl olduğu en güzel biçimde

¹⁹⁴Vefik, age., s. 107-108.

¹⁹⁵Vefik, age., s. 108.

¹⁹⁶Vefik, age., s. 154.

¹⁹⁷Vefik age., s. 156.

göstermelidir. Kıyafetleri ve silahına özen göstermesi, tertipli bir biçimde bulundurması da vazifelerinden sayılmıştır. Onu bu şekilde görenler görevini önemseydiğine kanaat getirirler, suçlular korku köylüler ise güven duyar.

“Tehlikede gördüğü insanları kurtarmaya ve yolculardan muhtac muavenet ve dalalet olanları himayeye büyük bir gayret sarf eder.

S Jandarma böyle yaparsa ne anlaşılır?

C Hükümetin icraatının büyüklüğü ve Osmanlı Jandarmalarının terbiye ve insaniyeti anlaşılır.”¹⁹⁸

Yardım bekleyen insanların imdadına yetişmek de jandarmanın görevleri arasında sayılmıştır. Jandarmalar ahaliyi sadece kötü insanlardan, suçlulardan değil, kötü olaylardan da korumalıdır çünkü asayiş sağlamayı gerektirir. Darda olan insanları koruyup kollaması hem jandarmaların iyiliğini hem de hükümetin büyüklüğünü gösterir. Jandarma olmadan devlet milletinin durumundan haberdar olamaz olsa da hepsine birden yetişemez. Bu hususta jandarma askerinin önemi bir kere daha anlaşılmaktadır.

“Su basınca jandarma neferi ne yapar?

Hemen oraya gider dışarıda ise hemen mâfevkuna haber yollar karakolda ise o haberi karakol kumandanı lazım gelenlere yazar.

Jandarmanın burada vazifesi nedir?

Canıyla başıyla çalışmaktır ederse canını bile feda etmektedir.¹⁹⁹

Başka neye çalışacaktır?

Orada insanları sudan kurtarmağa onları rahat ettirmeğe ve ekmek ve yiyecek bulmağa çalışacaktır.

Mallarına karşı ne yapacaktır?

Onların malını dahi kurtarmağa ve fena adamların ellerinden saklamağa gayret edecektir.

Jandarma ahaliye ne teklif edecektir?

Kudreti onların yardım etmesini söyleyecek ve etmeyenleri amirine sonradan haber verecektir.

Böyle yerlerde jandarma nasıl hareket eder?

Gayet çabuk ve işgüzar olmak şartıyla hareket eder herkese hüsn-i muamele eder herkesin kendini hafifletmeğe, hükümetin ve jandarmaların ahaliye karşı bir peder demek olduğunu göstermeğe çabalar.”²⁰⁰

Su baskını örneği verilerek bir felaket anında jandarmanın görevi ve nasıl davranması gerektiği öğretilmiştir. Felaketten zarar görmüş kişileri kurtarmak için kendini hiçe saymak gerekirse canını feda etmekten çekinmemek jandarmadan beklenen bir tutumdur. Böylece bir askerden cesaretli olması beklendiğini anlıyoruz. O insanları kurtarmakla da askerin görevi bitmez, ahalinin temel ihtiyaçlarını sağlamak için de seferber olmalıdır.

¹⁹⁸Vefik, age., s. 158.

¹⁹⁹Vefik, age., s. 47.

²⁰⁰Vefik, age., s. 48.

Darda kalan insanların bu halini fırsat bilip onların mallarına el uzatmayıp başkalarının el uzatmasına da izin vermemesi konusunda hatırlatmada bulunulması dikkat çekmektedir. Ayrıca böyle felaket anlarında işini çabuk yapma, görevden kaçmama, yardım etmek için çabalamanın yanında ahalیه psikolojik olarak destek olması gerektiği de görülmektedir. Nasıl ki bir baba evladının derdiyle dertlenirse jandarma da ahalinin babası gibi onlara destek olmalı, koruyup kollamalı ve varlığını hissettirmelidir. Askerin ahalinin babası şeklinde benzetilmesi yerinde bir benzetme olmuştur.

1.11. Vatan Sevgisi

Son olarak içinde vatan sevgisinin nelere kaynak olacağı ele alınmıştır. Vatan sevgisini hissetmek millete olan sevgiyi de artırır. Devletine sadık olmaya çalışan bir asker görevini hakkıyla yerine getirmeye çalışır. Kendinden önce vatanını düşünür onu muhafaza etmeye çalışır. Hem milletin her ferdi hem görev arkadaşlarını kardeşi bilir böylece aralarındaki sevgi bağı kuvvetlenir. Bu duygular askerin vazife bilincini geliştirdiği için her daim savaşa hazırlıklı olur.

Bu ifadelerden yola çıkarak jandarma askerinin sadece mesleki olarak eğitim almadığını her açıdan donanımlı bir şekilde yetiştirildiğini anlıyoruz. Askeri anlamda eğitilip dört dörtlük bir Osmanlı jandarması yetiştirilmeye çalışılırken aynı zamanda askerin içindeki insani duygular da geliştirilerek duyarlı bir Osmanlı ferdi yetiştirilmektedir. Bu açıdan jandarma askeri her haliyle muhatap olduğu kişilere bir örnek olmaktadır.

- “S- Ne askerisin?
- C- Osmanlı askeriyim.
- S- Yüreğinde ne olmalıdır?
- C- Allah korkusu, namus gayreti, vatan muhabbeti.
- S- Allah korkusundan ne doğar?
- C- İnsanca bütün iyilikler doğar.
- S- Namus gayretinden ne doğar?
- C- Askerce cesaret, sebat doğar.
- S- Vatan muhabbetinden ne doğar?

C- Sadakat, fedakârlık, kardeşlik, muhabereye hazırlık.

S- Aklında ne olmalıdır?

C- Arkadaşlarla iyi geçinmek, verilen her vazifeyi noksansız yapmak ve her yerde her işte amirim başımda imiş gibi ciddiyetten, doğruluktan ayrılmamak olmalıdır.²⁰¹

Jandarmaya bir Osmanlı askeri olduğu hatırlatılmıştır. Daha önce gördüğümüz örneklerde askerin hali ve tavrının nasıl olması gerektiği ele alınırken burada daha soyut ifadeler söz konusudur. Askere manevi değerler üzerinden bir otokontrol mekanizması sağlanmaya çalışılmıştır diyebiliriz. Askerin fiziksel olarak nasıl görünmesi gerektiği daha önce defalarca anlatılmıştı. Şimdi ise ruhen nasıl olması ve vazifesini hangi hislerle desteklemesi gerektiğini görüyoruz. İlk olarak bir jandarmanın yüreğinde her şeyden önce Allah korkusu olmalı denmiştir. Allah korkusundan kastedilen askerin amirleri onu görmediğinde bile Allah'ın her zaman gördüğünü unutmaması gerektiğidir. Amirleri onu görmese dahi eninde sonunda esas hesap vereceği merciinin Allah'ın huzuru olduğu hatırlatılmıştır. Böylece içinde Allah korkusu olan bir kişi kötülükten, tembellikten uzaklaşacak ve iyilik yapmaya daha meyilli olacaktır.

İkinci olarak yine namus kavramını görüyoruz. Namus gayretinden kasıt, hem kanuna uymaya çalışmak hem de hareketlerinde edepten ödün vermemektir diyebiliriz. Demek ki bu konuda titiz olmak olası bir tehdit veya tehlike anında cesareti artırır, asker o esnada korku duymanın aksine soğukkanlı olur ve vazifesini yerine getirmekten kaçınmaz. Anlaşıyor ki vazifeli bir askerin namus gayreti benlik duygusunu ortadan kaldırır.

1.12. Jandarma Vazifesine ve Askeri Disipline Aykırı Davranışlar

“S Devriyede ciddiyetini muhafaza etmeli dedik bu ne demektir?

C Amir karşısında, talim meydanında bir jandarma nasıl terbiyeli, mutî' duruyorsa balkan, kır, çiftlik, ormanda da aynı suretle hareket etmelidir demek istiyorum.”²⁰²

“...Şimdi gerek harb zamanında ve gerek hal-i hazırda jandarmalar itaatsizlik eder intizam ve terbiye-i askeriye rağbet etmezlerse askerler gibi harbe giderler. Bundan başka bir jandarma ?????eşyasını satar veya dikkatsizlikle bozarsa veya çaldırırsa eslihayı temiz tutmazsa, amirlere itaat etmez veya selam vermezse usret eder veya kumar oynarsa yine askeri ceza kanununa göre tecziye ederler.

S Jandarmalar başka tarafından da ceza görür mü?

C Evet! Görürler. Mesela sırf kendi vazife ve memuriyetlerine aid bir cürm işlediklerinde mülkiye mahkemesinde yani meclis-i idare de muhakeme olurlar.

²⁰¹ *Jandarma Efrâdına Mahsus Askeri Malumât ve Terbiye*, s. 7-8.

²⁰² Vefik, age., s. 61.

Mesela bir jandarma habs sevk ederken habsden rüşvet alıp salıverirse veyahud dikkatsizlik edip habs kaçarsa veyahud kendisine bir adamı çağırması emr olunduğu halde o jandarma gidip o şahsı hilaf-ı salahiyet habs etse veyahud ellerine demir ursa ve daha bunun gibi hep jandarmalık vazifesine teallik eden işlerde kendi keyfine iş görürse o jandarma mülkiye mahkemesinde muhakeme edilir ve buna : vazife ve memuriyeti, nüfuz ve salahiyetini su-i isti'maletmek yerine kullanamamak denir.²⁰³Bundan başka: jandarmalar ne askerliğe ve ne de jandarmalığa aid olmayıp sırf şahsi bir meseleden dolayı başıbozukları darp etmek veyahudharicde hırsızlık temek veyahud ahalinin ırz ve namusuna taarruz eylemek ve cinayet işlemek gibi hususatda yani hukuk-u umumiye meselesinde de muhakeme-i nizamiyeye yani ceht-i adliyeye teslim olunur.”²⁰⁴

Bu aşamaya kadar jandarmanın nasıl olması gerektiği sorusuna detaylıca cevap verilmiş ve jandarmadan beklenen özellikler açıklanmaya çalışılmıştır. Burada ise jandarma askerinde bulunması istenmeyen kötü özellikler hangileridir bunları görüp yorumlamaya çalışacağız.

Hem savaş hem de barış zamanda jandarma askeri asla amirlerine karşı gelmemeli ve amirlerinin emirlerini yerine getirmekten vazgeçmemelidir. Ona öğretildiği gibi düzen ve uyum içinde hareket etmeyi bırakmamalıdır. Asker eğer terbiye ve edepten yoksun bir biçimde davranırsa cezalandırılır. Eşyasını satmak gibi bir hakkı yoktur çünkü askere verilen her eşya ona devletin emanetidir. Bu emanete sahip çıkmalı, onu temiz kullanmalıdır. Selam vermemek de büyük bir kusur sayılmıştır ki selam bir askerin itaat ve terbiyesinin göstergesidir. Kumar oynamak ise her Osmanlı ferdi için suç sayıldığı gibi Osmanlı jandarması için de elbette suç sayılmıştır.

“Bir devleti jandarması kötü huylu olursa ne zarar gelir?
Millet hiçbir zaman rahat yaşamaz, her zaman korku içinde kalır.
Devlet bir zaman kötü huylu jandarmalardan zarar gördü mü?
Evet efendim. Eski hükümet jandarmalardan çok zararlar gördü. Zavallı köylüler mahvoldu. Jandarmalar herkesin kalbini kırar ocağını söndürürdü. Çünkü tahsil ve terbiye görmemişlerdi.”²⁰⁵

Jandarmanın görevi asayiş yani huzuru sağlamaktır. Bu görevi yerine getirebilmek için öncelikle kendisinin hal ve tavırları tutarlı olmalıdır ki ahalinin yüreğine güven ve kötülerin kalbine de korku verebilsin. Kötü huylu jandarmadan kastedilen adaleti sağlamaktan uzak, görev bilinci olmayan, vazifesini kötüye kullanıp köylüye zulmeden bir tiptir. Abdülhamit döneminde bu anlatılan kötü özellikli jandarmalarla asayişin sağlanmaya çalışıldığı ve pek başarılı olunamadığını yukarıdaki ifadelerden anlayabiliriz. Bu başarısızlığın sebebi ise jandarmaların eğitimsiz ve terbiyeden yoksun kişiler olmasıdır.

²⁰³Bahri, age., s. 36.

²⁰⁴Bahri, age., s. 37.

²⁰⁵Vefik, age., s. 10-11.

1903 tarihinden itibaren açılmaya başlayan jandarma okullarının ikinci meşrutiyet döneminde daha verimli hale geldiğini söyleyebiliriz. Tarihte her sonuç bir süreç içerisinde gelişmektedir. Jandarmaların eğitim organizasyonu da aşamalı bir biçimde gelişerek süregelmiştir. Okulların açılması ve aktif bir biçimde ders vermeye başlamasıyla hedeflenen jandarma tipine ulaşmak daha kolay olmuştur.

Jandarma okullarının açılması ve jandarmaların burada eğitim görmeye başlamasıyla mevcut kolluğun tarihi açısından yeni bir dönem başladığı çıkarımı yapılabilir. İdeal jandarma tipine ulaşma yolunda okulların açılmasından önceki jandarmalara eski ve düzensiz jandarma; okulda terbiye almış, eğitim görmüş jandarmalara ise yeni ve muntazam jandarma diyebiliriz. O dönemde jandarma teşkilatının diğer ülkelerin jandarması gibi esaslı bir hale gelmesi okulların açılmasıyla mümkün olabilecektir.

Yine ders kitaplarının içeriğine bakıldığı zaman askeri malumât ve teçhizat hakimiyetine nazaran askeri terbiyenin üzerinde bilhassa durulmuştur. Hemen her fırsatta askere maddi manevi terbiye noktasında uyarı ve önerilerde bulunulmuştur.

“Şanlı Osmanlı ordusunun kıymetli bir cüz’i [parçası] olduğunu kıyafetiyle, hareketiyle, sözüyle terbiyesiyle göstermek her jandarmanın en büyük vazifesidir. Kalbinde böyle bir hiss-i âlî taşımayan bir jandarma vazifesini bilemez ve yapamaz. Böyle yapmazsa neticesi ne olur?
Ahalinin jandarmalara emniyeti kalmaz gözlerinde küçük kalır.
Kalırsa ne olur?
Böyle kalırsa jandarma emniyet ve asayiş muhafaza edecek değil mi edemez çünkü ondan kimse korkmaz.”²⁰⁶

Daha önce birçok kez söylendiği gibi yine jandarmanın kılık kıyafetinde hareketinde, sözlerinde terbiyeyi elden bırakmaması en büyük vazifesi sayılmıştır. Osmanlı ordusunun önemli bir parçası olduğu da hatırlatılarak haline her zaman özen göstermesi konusunda uyarılmıştır. Sözlü ve fiili olarak terbiyeye dikkat etmekle birlikte kalbi olarak da vazifesinin büyüklüğünü hissedebilmesi onu tam anlamıyla bir asker kılar. Anlıyoruz ki jandarma askeri sözlü, fiili ve kalbi olarak vazifesinin yüceliğini hissetmeli ve belli etmelidir. Hali tavrı böyle vazifinin yüceliği şuuruyla dolmuş askeri gören ahali de ona güven duyar. Asayiş ve emniyeti sağlayabilmesi için herkesten önce vazifesinin önemine askerin kendisi inanmalıdır.

“C Efendim devriyeye çıktık mı öyle hemen işi bitirelim de yatalım fikriyle değil devletin verdiği bu işi hakkıyla yapmak fikriyle ve gönül arzusıyla yapmalı demek istiyorum.
S Jandarma bu senin söylediğin gibi yapmazsa ne yapıyor demektir?
C Devletine, milletine, vatanına karşı ihanet ediyor demektir.

²⁰⁶Vefik, age., s. 31.

S Böyle hareket eden jandarma ne olur?²⁰⁷

C Dünya ve ahirette perişan olur.

S Son derece namuslu hareket etmeli diyorsun ne demektir?

C Devriyeye çıktık mı amirimiz yok halbuki amirimiz olsun olmasın vazifemiz de namusumuzu sakınmaktır serbestiz deyü halimizde, hareketimizde en ufak hata yapmamaktır.”²⁰⁸

Devriyeye çıkmak sorumlu olunan bölgeyi teftiş etmek için çıkılan bir gezintidir. Bu gezinti esnasında aceleci ve boş vermiş davranmak, bir an önce işi bitirip karakola dönme fikriyle dolaşmak vazifeye aykırı hareket etmektir. Her görevde olduğu gibi devriye sırasında da işi usulünce yapmak gerektiği bildirilir. Gönülsüzce yapılan işten bir fayda gelmeyeceği herkes tarafından bilinir. Hele ki bir jandarma askeri güvenliği sağlamakla yükümlü iken sorumsuzca davranırsa vatanına ihanet etmek gibi ağır bir şekilde itham olunur. Devriye gezmek esasında olası bir kötülüğe engel olmak, ahalinin sıkıntısı dinlemek, onlara yardımcı olmak demektir. Her işinde tertipli düzenli olmayı öğrenen jandarmalar devriyeyi de hakkıyla yerine getirirse kendi işini de kolaylaştırır, her mahalleden haberdar olur. Aksi halde davranan asker hem dünyada hem ahrette cezalandırılacağı hususunda ince ince uyarılmıştır. Yine namus vurgusu yapılmış ve görevi kurallarına uygun yapmak, edep çerçevesi içinde olmak askerin (amiri yanında olsun olmasın) vazifesidir. Bu yüzden vazifesini hatasız yapması istenmektedir.

“Öyle alık gibi sağa, sola bakmaz. Tuhaf bir şey görünce dikilmez. Bir galebelik görünce o da anlara karışıp yolundan kalmaz dükkanların camları önünde dikilip durmaz. Bunların ayıb olduğunu bilecektir.”²⁰⁹

Anlaşıldığı üzere jandarma görev esnasında uyanık olmalıdır. Boş işlerle, boş kişilerle, boş laflarla zamanını boşa harcamamalıdır. Bir kalabalık görürse o kalabalığa katılıp vazifesini unutmamalıdır. Esnaf dükkanlarının önünde kalıp boş gezen imajı vermemeli aynı zamanda kimseyi rahatsız etmemelidir. Tün bu hareketlerin ayıp olduğunu unutmaması gerektiği vurgulanmıştır çünkü onun bu başıboş tavrı ahali içindeki saygınlığını azaltır aynı zamanda vazifesini yapmasına da engel olur.

“Acaba bir jandarmanın yolsuzluğu sırf kendisine mi aid kalır?

Hayır efendim jandarmanın fenalığı bütün mesleğimize leke getirir. Bütün Osmanlı Jandarmalarının şerefine dokunur, halk arasında itibar ve kıymetini bitirir.”²¹⁰

²⁰⁷Vefik, age., s. 58.

²⁰⁸Vefik, age., s. 59.

²⁰⁹Vefik, age., s. 30.

²¹⁰Vefik, age., s. 69-70.

Burada yine çok önemli bir hususa değinilmiştir. Herhangi bir jandarmanın yolsuzluk yapması sadece onun ayıbı olsa dahi bu mesleğe mensup bütün askerilerin bu kusurla yaftalanacağı dile getirilmiştir. Jandarma adını taşımanın kişisel bir mesele olmadığını bir başarı veya bir kusurun şahsi olarak değil toplu olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz. O üniformayı giymiş bir jandarmanın ahali gözünde bütün meslektaşlarını temsil ettiğini görüyoruz.

“S Jandarma bir adamın evine girer mi, girerse ne ceza görür?

C Giremez, girerse altı aydan üç seneye kadar habs olunur.

S Birini haksız habs edebilir mi?

C Hayır efendim edemez.

S Ederse ne ceza görür?

C Altı aydan üç seneye kadar ceza görür.

S Kendisine teslim olunan mahbusları kaçıranlara ne ceza verirler?

C Bir seneden üç seneye kadar habs ederler.”²¹¹

Görevini ona verilen yetkiler dışında kullanan bir asker muhakkak ki cezalandırılacaktır. Birisinin evine izinsiz girmenin sonucu hapse girmektir. Jandarmalar kendi başına haksızlık ederek birisini hapse atamazlar. Tutuklu olan bir suçluyu elinden kaçırın bir askerin ise ağır hapis cezasına çarptırılacağı ifade edilmiştir.

Askerin vazifesini kullanarak kafasına göre hareket etme hakkının olmadığı vurgulanmaktadır. Yemek yemek için bir eve girmek, bir suçluyu bulmaya çalışırken izin belgesi bulunmadan evi aramak, yatacak yer bulamadığı için, erzak veya hayvan almak için kısacası her ne sebeple olursa olsun izinsizce birisinin evine girmenin cezasının hapis olması bunun hiçbir şekilde affedilemeyecek bir suç olduğunu göstermektedir. İzinsizce bir eve girmek asayiş sağlamaz aksine asayişsizliğe yol açar. Haksız yere bir adamı hapse atmak da ağır ceza almakla sonuçlanır mesela askerin hoşuna gitmeyen birisini hapse atması onun kanuna aykırı bir şekilde keyfi davrandığını gösterir. Ayrıca suçluları elinden kaçırmanın cezasının da hapis olmasını askerin görevini pür dikkat yapması gerektiği noktasında bir uyarı olarak algılayabiliriz. Suçludan rüşvet alarak onu serbest bırakan askerlerin de var olabileceği düşünülürse askerin hapis cezasıyla tehdit edilmesi daha kolay anlaşılabacaktır.

“S- İtaatsizlik ne demektir?

C- Cenab-ı Hakk’a isyan etmek, vatana hıyanetlik etmek demektir.

S- İtaatsiz asker neye benzer?

C- Başboş bir sürü hayduda benzer.

S- Sadakat ne ile bozulur?

²¹¹Vefik, age.,s. 174.

C- Muharebede yağmacılık, firarilik, hizmetten savuşmak, yalandan hasta olmak, işten ayıncılık edip kaçınmak, başka birinin hıyanet ve kabahatini görüp de onunla birlik olmak ve yanına saklamak sadakati bozar.”²¹²

İtaatsizlik deyince akla ilk gelen amirin emrine karşı gelmek olmasına rağmen burada bu kavramın tanımı farklı yorumlanmıştır. İtaatsizliğe öncelikle Allah’a isyan etmek daha sonra vatana ihanet etmek manası verilmiştir. Asayişî sağlayıp kötülüğe engel olmak askerin görevi iken bunu yerine getirmeyip itaatsizlik yapması dolaylı olarak Allah’a da isyan etmek olarak düşünülebilir. İtaat etmek asker için bir rota, bir plan niteliğindedir. İtaatsizlik etmek yolunu kaybetmek gibi bocalamaya sebep olur. İtaatsiz askerin başıboş hayduda benzetilmesi dikkat çekicidir. Demek ki asker görevini hakkıyla yapıp vatana ve millete fayda sağlarken itaat etmediği zaman hem devletine hem mesleğine hem de ahaliye ciddi zarar verir, bir hain olarak görülür.

Savaş sırasında yağma yapmak, savaşmaktan ve hizmet etmekten kaçmak, hasta olmuş gibi yapmak, işten kaçmaya çalışmak, birisinin ihanetine ve suçuna şahit olup bunun üstünü örtmek, bu kişi ile birlikte olup onu saklamak sadakatsizlik demektir. Bunlar aynı zamanda bir askerde olması kesinlikle kabul edilemeyecek davranışlardır.

Savaşmak için yetiştirilen bir asker eğer savaştan kaçarsa onun için emek veren amirlerine, yetiştiren sağlayan ve başarı bekleyen devletine, onun korumasına muhtaç olan milletine sadakatsizlik etmiş olur. Birisinin suçunu görüp de gizlemek veya onunla birlikte hareket etmek bir jandarma için büyük utançtır. Sadakat, doğruluk demektir. Doğruluktan uzak yalan yanlış içinde olan bir jandarmanın başkalarına doğru yola yönlendirmesi mümkün değildir.

“S Ahlaksız bir jandarmadan devlet, millet hayır görür mü?

C Hayır görmez. O devletin başına daima fenalık getirir.

S Jandarmalara ne için herkesden ziyade ahlak lazımdır?

C Jandarma ahali ile beraber bulunacağından onların namusunu hayatını saklayacağından ve her zaman onların imdadına koşacağından dolayı her şeyden evvel güzel huylu olması lazım gelir.

S Bir devleti jandarması kötü huylu olursa ne zarar gelir?

C Millet bir zaman rahat yaşamaz, her zaman korku içinde kalır.

S Devlet bir zaman kötü huylu jandarmalardan zarar gördü mü?

C Evet efendim. Eski hükümet jandarmalardan çok zararlar gördü. Zavallı köylüler mahvoldu. Jandarmalar herkesin kalbini kırar ocağını söndürürdü. Çünkü tahsil ve terbiye görmemişlerdi.”²¹³

²¹² *Jandarma Efrâdına Mahsus Askeri Malumât ve Terbiye*, s.10-11.

²¹³ Vefik, age., s.11.

1.13. Jandarmanın Ahaliye Karşı Tavrı Nasıl Olmalıdır?

“Ahalinin gözünde jandarma ne tanınmalıdır?

Ahalinin gözünde jandarma bir fedakar kardeş tanınmalıdır.”²¹⁴

Jandarmanın asker olduğu tekrar tekrar vurgulandığı gibi kaskatı, ruhsuz bir insan profili de çizilmediğini görüyoruz. Ahali ile jandarma arasında korku üzerine değil; sevgi ve güven üzerine bir ilişki inşa edilmesi gerektiği hatırlatılıyor. Halk gözünde devletin koruyucu baba rolünü yine jandarma askeri üstlenmiştir. Bu ifadede jandarma askerinin ahaliye karşı tatlı sert bir imaj oluşturup dengeli bir ilişki sağlamasına özen gösterildiği görülmektedir.

“Jandarma efrâd-ı ahaliye karşı nasıl olmalıdır?

Gayet nazik terbiyeli bulunmalı ve onun kalbini asla kırmamalıdır.

Efrâd-ı ahaliye fena muamele etmekden ne hasıl olur?

Hükümete ve devlete karşı muhabbeti zail olur.

Jandarmanın efrâd-ı ahaliyi incitmeğe bir hakkı var mıdır?

Hayır böyle bir hakkı yokdurefrâd-ı ahalinin vergisiyle beslenir onlara karşı daima hürmet etmeli ve onların muhafızı olduğunu bilmelidir.

Hürmet etmekle itibarını kayb eder mi?

Hayır hiçbir vakit kayb etmez.”²¹⁵

Jandarmalar ahaliye ne kadar kibar ve terbiyeli davranırsa ahali nezdinde o kadar güven ve sevgi kazanır. Onların kalbini kırmamaya her halükarda yardımına koşmaya özen göstermeli ve görevini yaparken zevk aldığı onlara hissettirmelidir. Eğer kötü davranırsa ahali bu tutumdan jandarmaları hatta onlardan önce hükümeti mesul tutar. Neticede jandarma ahalinin kalbinde devlete karşı güven, sevgi ve itaat tohumları ekecekken tam aksine nefret ve kin duygularını uyandırır.

Jandarmalar ahaliye kötü davranıp onları incitmeye hakları olmadığı konusunda uyarılmıştır. Onların vergisiyle beslendiklerini unutmamalı, onlara hürmet etmeyi ihmal etmemelidir. Ahaliyi korumakla mükellef olduğunu unutmamalı ve onlara saygı göstermensin kendi itibarından bir şey eksiltmeyeceğinin farkında olması gerektiği açıklanmıştır.

“Hürmet edeceğim deyü büsbütün şerefini kayb etmeli midir?

Hayır hiçbir zaman haysiyetini kayb etmemeli ve ciddeyütten ayrılmamalıdır.

Efrâd-ı ahaliye karşı bir vazifesi var mıdır?

Evet efendim onların derdine deva olmalı bir tehlikede olduklarını görünce hemen yetişmeli ve onlara bir kardeş gibi yardım etmelidir.

Bir tehlikede ne demektir?

Bir takım fena adamlar onlara sataşır, malını çalmağa kalkar yahud korkutur öyle adamların fenalığına meydan vermemelidir.

²¹⁴Vefik, age., s. 39.

²¹⁵ Vefik, age.,s. 37.

Başka tehlike nedir?
Efendim denize düşer, ateşde kalır, böyle zamanlarda can feda edercesine onları
kurtarmak bizim vazifemizdir.
Onların malına el sürmek nedir?
En büyük cinayettir.”²¹⁶

Askerin ahaliye saygı gösterirken kendi saygınlığından ödün vermeden usulünce bir ölçü çerçevesinde muamelede bulunması istenmiştir. Ciddiyetten vazgeçmeden onların derdine derman olan, dara düştükleri her an imdatlarına yetişecek derecede sorumluluğunu bilen bir asker figürü çizilmiştir. Asker hem ahalinin saygı duyduğu bir er hem de her zaman yardıma uzanan bir kardeş gibidir. Ahalinin darda kalmış halini fırsat bilerek veya onları kandırarak ya da zoraki şekilde mallarına göz dikmek cinayetle eş değer tutulmuştur. Mallarına el uzatmak onların devlete duyduğu güveni ve sevgiyi öldürmek demektir.

Jandarma olası bir felaket anında tehlikede olan kişilere kendi canını feda edecek derece dahi olsa yardım etmekten çekinmemelidir. Kendi canını ikinci plana atarak önce ahalisinin canını düşünerek fedakarlıkta bulunmalıdır.

“Köylü jandarmayı görünce ne yaparsa köylünün emniyeti anlaşılır?
Jandarmayı görünce sevinirse ahalinin emniyeti muhabbeti anlaşılır.
Bütün hareketiyle jandarma ahaliye ne göstermelidir?
Hükümsiz adaletini, merhametini, kanunun da şiddetini göstermelidir.
Kanunun şiddetini göstermek ne demektir?
Fena insanlara karşı kanunun yaman olduğunu anlatmak demektir.
Öyle ise ahali jandarmaya karşı kalbinde ne besleyecektir?
Merhametinden emin olacak, fakat fenalık yaparsa şiddetinden ürkecek derecede bir his beslemelidir.
Jandarmalar şu saydığımız vechle hareket etmezlerse ne yapmış olurlar?
Sevgili vatanımıza düşmanlık kanuna itaatsizlik ederler namuslarını ayakları altına almışlar demektir.”²¹⁷

Ahalinin jandarmaları görünce sevinçle tepki vermesi ona duyduğu sevgiyi ve güveni sergilemektedir. Ahalinin bu tutumu jandarmanın onların kalbinde yer ettiğini ortaya koyar. Ahalinin jandarmadan emin olması askerin vazifesini yapmasını kolaylaştırır. Mesela bir köyde olup biteni jandarmaya anlatan ahali bir suçlunun yakalanmasında jandarmaya yardımcı olabilir. Suç işlemeye niyet eden herhangi bir kişi kendisini ihbar edeceklerinden korkar, ahalinin jandarmayla irtibatından çekinir. Ahalinin jandarmaya sevgi ve güven duyması aynı zamanda askerin devletin hedeflediği jandarma tipine uygun hareket ettiği anlamına da gelmektedir.

Jandarmalar kanunun uygulayıcısı olduklarını her halükarda göstermelidirler ki hem ahali onların bu halinden hoşnut olsun güven içinde yaşasın hem de suçlular kanun

²¹⁶Vefik, age., s. 38.

²¹⁷Vefik, age., s. 41.

önünde cezalandırılacaklarından emin olup suç işlemeye çekinsinler. Yani jandarma kanunu uygularsa ahali gözünde koruyucu, suçluların gözünde ise caydırıcı ve korkutucu bir imaj çizmiş olur.

Jandarmalar eğer kanuna aykırı hareket ederlerse vatanın koruyucusu değil düşmanı olarak damgalanır, itaatsizlik ederek namusuz sıfatına maruz kalırlar. Görülüyor ki bir asker için kanuna uymak ve kanunu uygulamak şeref meselesi sayılmıştır.

“Demek ki jandarmalar ahaliyle laubali olmayacaktır öyle mi?

Evet! Hakkıyla vazife görebilmek için ahaliyle teklifsiz ve yüz göz olmamak lazımdır. Ancak efrâd-ı milleti kalpten, yürekden sevmeli ve ciddiyeti asla elden bırakmamalıdır.”²¹⁸

Daha önce de ifade edildiği gibi ahali jandarmalardan tamamen korkarsa askerle arasına bir duvar örer ve irtibatı kesmiş olur, sert mizaçlı olması ahalinin sevgisi yerine nefretine sebep olur. Eğer jandarmalar çok laubali davranırsa bir yaptırım gücü kalmaz. Burada askerin davranışlarında dengeli olması gerektiği anlatılmış, hareketlerinde aşırılıktan kaçınıp ölçülü olması gerektiği vurgulanmıştır. Hali tavrı ondan istendiği şekilde olduğu sürece ahali zaten içten gelen bir sevgi ile askeri sevip saygı duyacaktır.

“Devriye nasıl bulunmalıdır?

Son derece muntazam olmalı, fes veya kalpağı ve elbisesi karakoldaki gibi olmalıdır. Tüfengini güzel tutmalı, hiddetini muhafaza etmeli, yollarda lüzumsuz kimselerle konuşmamalı ahaliye karşı büyüklüğünü isbata çalışmamalıdır.

Devriyede köylülere nasıl görünmelidir?

Hakiki bir kardeş gibi görünmelidir.

Bundan pek bir şey anlayamadım açık söyle.

Efendim köylülerimiz henüz cahildirler, bir taraftan hakkı elinden alınsa yapacağını şaşırır, bilemez ben ona yapacağı usulü, gideceği yeri öğretim onun derdine derman olmaya çalışırım.”²¹⁹

Devriye iki jandarmanın bir komutana bağlı olarak kontrol amaçlı görev yaptıkları bölgede gezmesidir. Öncelikle devriye gezerken jandarmaların kılık kıyafetleri tıpkı karakoldaki gibi temiz ve düzenli şekilde olmalıdır. Tüfeğini düzgün tutmalıdır ki tüfeğe hakimiyeti belli olsun. Ayrıca olası bir durumda öfkesini de kontrol etmelidir, gereksiz müdahalede bulunmamalıdır. Başboş kişilerle sohbet ederek zamanını boşa geçirmekten kaçınmalıdır. Böyle yapmazsa halk gözünde ciddiyetini, saygınlığını kaybedebilir. En önemlisi de jandarmalar vazifelerinden ötürü kesinlikle kibirlenmemeli, kendilerini ahaliden üstün görmemelidir. Bu durum ahali ile aralarının açılmasına sebep olur. Tüm uyarılardan sonra jandarmaların halka bir

²¹⁸Bahri, age.,s. 22.

²¹⁹Vefik, age., s.59.

kardeşi gibi görünmesi o derecede bir yakınlık kurması gerektiği söylenmektedir. Köylülerin kendini savunmaya yetkin olmadığı, kendiışlerini haledebilecek ya da haklarına sahip çıkacak gücü olmadığına buna niyet etseler de nasıl bir yol izleyeceklerini bilmediklerinden mağduriyet yaşayacakları dile getirilmiştir. İşte jandarmaların köylünün derdine derman olan onlara yol gösteren bir güç olduğunu görüyoruz.

“Öyle ise: jandarmaların ahaliye nasıl muamele edeceklerini bir daha izah et!

Jandarmalar, evvela jandarmalık vazifesinin pek ehemmiyetli ve pek şerefli olduğunu bilip ona göre hareket etmeli ve şerefini muhafaza eylemelidirler ve milleti de evlad yerine koymalıdır, bir hanede bulunan ana, baba, kendi evladlarının rahat ve saadetini nasıl isterse, ve o evladlarının başına bir felaket gelmemek için çalışırsa²²⁰ ve onların kalplerini kırmamak, gözyaşlarını akıtmamak için acı bir laf bile söylemeğe ne kadar sa'y ederse, jandarmalar da kendilerini, hükümete vergi veren İslam, Hristiyan umum ahalinin anası, babası farz ederek onların ırz namusunu, mal ve canlarını muhafazaya, canlarını yakmamağa, kalplerini kırmamağa, haklarını yememeğe, rahatlarını bozmamağa borcludurlar. Ve millet de kendilerine bunun için askerden fazla mana vermektedir.”²²¹

Jandarmalar öncelikle görevlerinin ne kadar önemli olduğunu hatırd tutup ahaliye ona göre muamele etmeleri gerektiği konusunda uyarılmıştır. Jandarmanın sıradan bir asker olmayıp her halde ahali ile irtibat içinde olması vazifesini bir kat daha önemsemesine sebep olmalıdır çünkü askerin olumlu veya olumsuz her hareketi ahaliye tesir eder. Sonuç olarak askerin tavrı sonucunda devlet bundan yarar veya zarar görür.

Asker, milleti bir baba gibi kanatları altına almalıdır denilmiştir ki asker aslında esas koruyucu olan devletin yansımasıdır. Jandarmaların ahalinin huzuru ve refahı için var gücüyle çalışmaları gerektiğini anlıyoruz.

Müslüman veya Hristiyan ayırıt ermeden tüm Osmanlı tebaasının canı, malı ve namusunu korumak jandarmalar için bir borç olduğu hatırlatılmış, bu sayılan özellikler dikkate alındığında jandarma askerinin millet nazarında ordudaki askerden daha üstün tutulduğu anlaşılmaktadır.

“Siz jandarmasınız, fakat daima ne düşünmelisiniz?
Bir köylünün halini ve bizim de evvelce bir köylü olduğumuzu ve askerden çıkınca yine köye gideceğimizi düşünmeliyiz.
Bunu düşünmekten maksadınız nedir?
Jandarma olduk, bize devlet bu kuvveti verdi diye rast geline eve girmemeğe, bu hakkı bozmamağa dikkat içündür.
Siz köyde iken bir jandarma haksız yere sizin evinize girse siz razı olur musunuz?

²²⁰ Bahri, age., s. 14.

²²¹ Bahri, age., s. 15.

Olmayız. İşte bunun için kimsenin haksız yere evine girmeyiz.”²²²

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü gibi askere köylünün hangi konumda bulunduğu, iyi veya kötü tavır karşısında neler hissedeceği empati yoluyla anlatılmıştır. Ayrıca jandarmanın gücünün kendilerinden kaynaklanmadığını devletin onlara bu gücü ve saygınlığı, ahaliyi rahat ettirmek için verdiği tekrar hatırlatılmıştır.

- “S Jandarmalar gittiği yerlerde nereden yemek tedarik ederler?
C Muhakkak paralarıyla almalıdırlar. Hiç kimsenin bir lokma ekmeğini kabul etmeyeceklerdir.
S Jandarmalar aldıkları eşyaların parasını sonraya bırakırlar mı?
C Kat’iyyen bırakmazlar. Aldığı dakikada parasını ödemelidir.
S Jandarmalar borç ederlerse ne olur?
C Zabitleri tarafından pek ağır ceza görürler.
S Jandarmalar nerelerde yatarlar?
C Jandarmalar daima karakolda yatarlar.
S Haricde bir yerde kalmak lazım gelirse nerde yatar?
C Köylerde muhtarlardan yer isterler yatarlar.
S Bâd-ı hevâ kimsenin hanesinde kalmak caiz midir?
C Kat’iyyen caiz değildir muhakkak parasını ödemeli.
S Ahalinin gözünde jandarma ne tanılmalıdır?
C Ahalinin gözünde jandarma bir fedakar kardeş tanılmalıdır.”²²³
S Köylü jandarmayı görünce ne yaparsa köylünün emniyeti anlaşılır?
C Jandarmayı görünce sevinirse ahalinin emniyeti muhabbeti anlaşılır.
S Bütün hareketiyle jandarma ahaliye ne göstermelidir?
C Hükümetin adaletini, merhametini, kanunun da şiddetini göstermelidir.
S Kanunun şiddetini göstermek ne demektir?
C Fena insanlara karşı kanunun yaman olduğunu anlatmak demektir.
S Öyle ise ahali jandarmaya karşı kalbinde ne besleyecektir?
C Merhametinden emin olacak, fakat fenalık yaparsa şiddetinden ürkecek derecede bir his beslemelidir.
S Jandarmalar şu saydığımız vechle hareket etmezlerse ne yapmış olurlar?”²²⁴
C Sevgili vatanımıza düşmanlık kanuna itaatsizlik ederler namuslarını ayakları altına almışlar demektir.”²²⁵

Daha öncede bahsedildiği gibi jandarma eğer ahalinin yemeğini yerse herhangi bir eşyasını kullanırsa kesinlikle parasını ödemesi gerekir aksi durumda üstleri tarafından cezalandırılır. Para vermemesi veya borçlanması jandarmanın ahali gözünde saygınlığını yitirmesine neden olacağı gibi bu durumu alışkanlık haline getirmek de hem ahaliyi zor duruma sokar hem de olası bir rüşvet alıp verme durumu söz konusu olabilir.

Jandarma askeri normal şartlarda karakolda kalır fakat karakol dışında bir yerde kalması gerekirse köy muhtarları ile görüşüp bir yer ayarlamalıdır. Bunun dışında

²²² Vefik, age.,s. 108.

²²³ Vefik, age.,s. 39.

²²⁴ Vefik, age.,s. 40.

²²⁵ Vefik, age., s. 41.

bâd-ı hevâ²²⁶ bedava, para vermeden birisinin evinde kalmanın kabul edilebilecek bir davranış olmadığı ifade edilmektedir.

Defalarca geçtiği ve geçeceği gibi yine jandarmalar kendilerini ahaliye bir kardeş gibi tanıtmalı, aralarında öyle bir yakınlık ve güven ortamı kurmalıdır. Köy halkının jandarmayı görünce sevinç duyması onu kardeş olarak benimsediği ona karşı güven duyduğunu gösterir. Jandarmalar hükümetin gölgesi olduğu için adalet ve merhametli hareket etmelidir. Kötü insanlara karşı kanunun şiddetini göstermekten çekinmemelidir. Bir kimse bir suç işleyeceği zaman alacağı ceza ile göreceği muamele aklına gelmelidir ki işlemeye niyet ettiği suçtan cayabilmelidir. Aynı zamanda halk bir suçluya hak ettiği cezanın verileceğinden emin olur ve bu hareketlere şahitlik ettiğinde ise jandarmayı sever onun vasıtasıyla hükümete bağlanır ve itaat eder. Hükümetin jandarmayı görevlendirerek halkın koruyup kollayacağından şüphe duymaz. Tüm bunlar dile getirildikten sonra jandarmanın bulunduğu konumun farkında olmaması, görevini ciddiye almaması veya eksik yapması hain, düşman ve namussuz sıfatlarını hak etmesi demektir.

Jandarma halkın içinden gelmektedir. Bu da eğitimin bir parçası olarak erlere hatırlatılmıştır. Jandarmaya gelmeden önce köylü oldukları, köylüyken jandarma haklarını yerse nasıl rıza göstermeyeceklerse kendilerinin de köylüye iyi davranmaları gerektiği belirtilmiştir. Kendilerini köylünün yerine koyarak kendilerine nasıl davranılmasını beklerlerse köylüye de öyle davranmaları istenmektedir.²²⁷ Jandarma köylüye şanlı Osmanlı ordusunun bir parçası olduğunu kıyafetiyle, sözüyle terbiyesiyle gösterirse halkın sempatisini toplar. Bu davranışı kalbinde taşımazsa jandarma vazifesini yeterince yapamaz ve bilemez. Halkın gözünde jandarma değersizleşir. Hem emniyet ve asayiş muhafaza edemez hem de ondan kimse çekinmez.²²⁸

²²⁶ Parlatır, age., s. 140.

²²⁷ Vefik, age., s. 11-12.

²²⁸ Vefik, age., s. 31.

1.14. Temizlik ve Nizamın Önemi

Toplu halde yaşamak zorunda kalınan jandarma kışlaları ve karakolların içerisindeki sıhhi yaşamın düzenlenmesi birçok bulaşıcı hastalık tehlikesinden dolayı önlem alınması gereken bir durum arz etmiştir. Ayrıca halk arasına çıkan jandarmaların görünümleri özellikle askeri disiplin çerçevesinde düşünülmüştür. Temizlik konusunda ayrıntılı bir eğitim verilmiştir.²²⁹ Mesela temizliğin yalnız elbiseye mi aid olduğu sorusuna “ Hayır efendim yüzü gözü ve vücudunun her tarafı tertemiz olacak ve saçları ikinci numara makine ile güzel kesilmiş ve daima tıraş olmuş bir haldedir.”²³⁰ Cevabı verilmiştir. Koğuş temizliği yapılırken pencerelerin açılması, toz kalkmaması için yere hafif su serpilmesi belirtilmiştir. Kapı ve pencerelerin açılması sadece süpürmek için değil yazın her zaman açık bulundurulması, kışın da asker talime çıktığından koğuş nöbetçilerinin havalandırma yapması, pis havanın dışarı çıkarılıp temiz havanın sağlanması görev olarak verilmiştir. Koğuşun yıkama yerine tahta olduğu anlaşılan zeminin ıslatılmış suyu sıkılmış bezle temizlenmesi tavsiye edilmiştir. Tahtalar bastıra bastıra silinmelidir. Su kovaları sürekli dolu tutulmalıdır. Çünkü bunlar sadece temizlik için değil yangın sırasında da kullanılacaktır.²³¹

Birliklerde kullanılan lambalarda sürekli temizlenmelidir. Gaz yağı konulan yerler sürekli temiz olmalı tozlu ve gazla bulaşık olmamalıdır. Bu konuda da tüm ayrıntılar verilmiştir. Mesela şişeler parmak, fitilleri kağıtla veya bezle silinmiş düzenli kesilmiş olmalı fitil makinesi de özenle zorlanmadan temizlenmiş olmalıdır.²³² Temizliği yapılması gereken diğer bir eşyada yemek karavanalarıdır. Bunlar kum, toprak ve benzeri şeyle yıkanmamalı sabun ve sıcak su ile yıkanmalıdır. Kumla, toprakla yıkanmamasının nedeni kalayın korunmasıdır. Kalayı çıkmış kaplar

²²⁹ Doktor Kemal, *Jandarmalıkta Hıfzıssıhha*, Tevhid-i Anâsır Matbaası, 1911, s.32-99.

²³⁰ Vefik, age., s. 30.

²³¹ “Soru: Koğuş ne vechle süpürülür?

Cevap: Süpürmezden evvel kapı ve pencereler açılır ve toz kalkmamak için yere hafif su serpilir badehu süpürülür.

Soru: Yalnız koğuş süpürülürken mi kapı ve pencereler açılır?

Cevap: Hayır efendim, yazın pencereler her zaman açık bulunduğu gibi kışın da asker ta’lime çıktığı zaman koğuş nöbetçileri kapı ve pencereleri açar ki pis hava çıkıp yerine temiz güzel hava içeri girsin.

Soru: Koğuş yıkamak lazım gelirse çok su dökmek ca’iz midir?

Cevap: Hayır efendim, çok su dökmek kat’iyyen ca’iz değildir

Soru: Eğer varsa su kovalarının, çamaşır teknelerinin boş durması neyi mucib olur?

Cevap: Bunların vaktinden evvel harab olmasını ve maazallah bir yangın vuku’unda su kovalarının boş olması hasebiyle ateşin vaktiyle önünün alınmasını mucib olur.“*Jandarma Efradına Mahsus Askeri Malumat ve Terbiye*”, s. 77.

²³² “*Jandarma Efradına Mahsus Askeri Malumat ve Terbiye*”, s. 78.

zehirlenmeye yol açabilir. Tuvaletler de ortak kullanım alanlarında dikkatle temizlenmesi gereken mekânlardır. Koku ve pislik kalmayacak derecede bol su dökülmelidir. Koku bütünüyle gitmeyeceği için münasip bir yere kireç kaymağı kabı bırakılması bu konuda yardımcı olacaktır. Temizlikle beraber nizamın sağlanması gerekmektedir. Gürültü, patırtı etmek ve adabı muaşerete uymamak, konuşmak, lambalardan sigara yakmak, kendi işleri için ortak kullanılan araçları yerinden kaldırmak, eşyayı dışarı çıkarmak veya başka koğuşa götürmek, tükürmek, sigaraları başka yere atmak, eşyayı dağınık bulundurmak men edilen şeylerdendir. Ayrıca koğuşlarda büyük tehlike oluşturacak olan kurşunlu ve manevra fişekli tüfeğin doldurup boşaltılması, dolu tüfekle koğuşa girilmesi yasaklanmıştır.²³³

²³³ “*Jandarma Efradına Mahsus Askeri Malumat ve Terbiye*”, s. 79-80.

SONUÇ

Üç bölümden oluşan tezimizin sonuna gelindiğinde hedeflendiği şekilde bir planın takip edildiği ve buna göre sonuca ulaşıldığı görünmektedir. Başlangıçta, 19. Yüzyıl boyunca kurumsallaşma çabasındaki jandarmanın eğitimi konusunda daha fazla veri bulunacağı düşünülürken, bunun devletin eğitilmiş insan ihtiyacıyla paralel bir gelişme gösterdiği ve verilerin de buna göre 19. Yüzyıldan ziyade 20. Yüzyıl başına yoğunlaştığını fark ettiğimiz bir sonuca ulaşılmıştır. Daha önce nizamnamelerle belirlenen ve alaylı tabir edilen yöntemlerle eğitime çalışılan jandarma sınıfına mensup askerlerin nasıl olması gerektiği konusunda daha sınırlı ihtiyaçlar belirlenirken. II. Meşrutiyet dönemi jandarmayı zihinsel formasyon açısından hükümet-halk arasındaki diyalogun temsilcisi durumuna getirmiştir. Jandarmayı daha fazla askeri disiplin ve askeri bağlılık içine sokmuştur. Aynı zamanda hükümetin halka sempatik görünme yollarını açmıştır. Kendisini yeninin dolayısıyla bir bakıma iyinin temsilcisi olarak gören II. Meşrutiyet jandarması eskiyi kötü olarak tanımlamış ve tanımladığı bu alanda daha önce uygulamada karşılaşılan sıkıntıları eğitim vasıtasıyla bilinçliliğe dönüştürerek düzeltmenin yollarını açmıştır. Aynı zamanda meşrutiyet hükümetine ders kitapları vasıtasıyla yapılan vurgular gerçekte hükümet ve halk arasındaki diyalogun en önemli kurucusu olarak görülen jandarmayı hükümetin bir ajanı olarak yetiştirmenin yollarını açacaktır.

Jandarma ders kitapları öğretim yöntemi bakımından oldukça işlevsel bir içeriğe sahip görünmektedir. Soru ve cevap şeklinde kullanılan yöntem bilinçli bir jandarma yetiştirmek üzerine kurulmuş. Kolluğun bu dönemde halk memnuniyeti üzerine kurulu bir bilinçlilik üzerine yetiştirilmesi insan hakları açısından oldukça gelişmiş bir durumu göstermektedir. Jandarmanın kuruluşu ve gelişim süreçlerinde arzu edilenle ortaya çıkan eksiklikleri sınavabilmek tezimizin sınırları çerçevesinde mümkün olmadı. Bunu başka çalışmalarla tamamlanabilir bir eksiklik olarak görüyoruz. Mektep kuruluşu nizamnameleri, öğrenme çıktıları ideal olana ulaşmak içindir. İdeal olana ulaşıp ulaşılmadığı ancak uygulama alanlarından anlaşılabilir. Yani mektepten yetişmiş kumandan ve neferler vazifelerini yaptıkları alanlarda aldıkları eğitimle uyum içinde kalabiliyorlar mı yoksa jandarmada olmaması gereken özellikler esasında uygulama alanlarındaki yaygınlıktan dolayı mı ders kitaplarına olmaması gerekenler olarak yansıyor.

Tez çalışmamız sırasında karşılaşılan sıkıntılar arasında tarihlendirme önemli bir yer tutmaktadır. Kaynaklar belirli konularda araştırmaya gerek duymadan aynı verileri kullandıkların bazı kronolojik ve kavramsal yanlışlar görülebilmektedir. Daha fazla olgusal veri kullanılan çalışmalara ihtiyaç vardır. Mektepli jandarmanın esas görüntüsünü mektep müfredatı ve ders kitapları üzerinden mutlak doğru olarak gösteremeyiz. Bunun için uygulama alanlarından mektepli ve alaylı arasında görülen farklar Osmanlı jandarmasında aranılan ideal özellikler ve bilinçliliğin ne derecede yansımalarının olduğu daha birçok çalışmaya ihtiyaç duymaktadır.

KAYNAKÇA

A) Arşiv Belgeleri

A. DVN. 21/14

BOA. TFRLI.AS,11/1052

BEO. A.MKT.NZD, 116/13

Cevdet Zabtiye. 564

Cevdet Zabtiye. 1852

DH. EUM. MTK. 17/28

HAT.1245/48327

B) Araştırma ve İncelemeler

Akalın, Şükrü Haluk, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011

Akyıldız, Ali, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, Eren Yayınları, İstanbul, 1993

Akyıldız, Ali, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004

Alyot, Halim, *Türkiye’de Zabıta: Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum*, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1947

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, c. III, Kubbealtı Neşriyat, Mart 2006

Bahri,Ahmed, *Jandarma Neferiyle Müzakere*, Manastır, 1327

Beydilli, Kemal, “Mühendishane-i Bahr-I Hümayun, *TDVİA*, c. XXXI, s.514

Beydilli, Kemal, “Nizam-ı Cedit”, *TDVİA*, c. XXXIII , 2007 , s. 175-178

Beydilli, Kemal, “Yeniçeri”, *TDVİA*, c. XLIII, 2013, s. 450-46

Çadırcı, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013

Çadırcı, Musa, Tanzimat'ın İlanı Sıralarında Anadolu'da İç Güvenlik", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. 12, sayı 24, Ankara, 1980, s. 46-52.

Çakmak, Biray, "İzmir Jandarma Mektebi", **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Edt.: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan- Yücel Yiğit, Ankara, 2016, s. 117.

Daban, Mert, "Selanik Jandarma Mektebi", **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Edt.: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan- Yücel Yiğit, Ankara, 2016, s. 139

Demirel, Fatih, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Eğitimi: Selanik Vilayeti Jandarma Mektepleri", **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma**, Edt.: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan- Yücel Yiğit, Ankara, 2016, s. 155

Devellioğlu, Ferid, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2007

Doktor Kemal, **Jandarmalıkta Hıfz-ı Sıhha**, Tevhid-i Ânâsır Matbaası, Dersadet 1327

Eisenstadt, S.N., **Modernleşme**, Çev.: Ufuk Coşkun, Doğubatı Yayınları, Ankara 2014

Ergin, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, c. III, İstanbul, 1977

Ergin, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, c. IV, İstanbul, 1977

Ergut, Ferdan, **Modern Devlet ve Polis**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012

“Jandarmamızın Mazisi ve Geçirdiği Safahât-ı Islahiye ve Tenskikiye”
Jandarma Evamir Mecmuası, 1 Kanun-ı Sani 341, sayı 1, s. 2-15

Jandarma Efrâd-ı Cedide, Karakol Kumandanları, Alay Mektepleri Talimatnamesi, Jandarma Matbaası, Dersaadet, 1334

Jandarma Efrâdına Mahsus Askerî Malumât ve Terbiye, Jandarma Efrâd-ı Cedide Kütüphanesi, Mithat Paşa Sanayi Mektebi Matbaası, Selanik, 1327

Jandarma Evamir Mecmuası, 1 Haziran 1330, sayı 50, s.1

Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi: Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı, c.1, Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara, 2002

Jandarma Teşkilat ve Vezâif Nizamnamesi, Jandarma Matbaası, 1338

Giddens, Anthony, Christopher, Pierson, *Modernliği Anlamlandırmak*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001

Gündüz, Mustafa, *Osmanlı Eğitim Mirası*, Doğubatı Yayınları, Ankara 2013

İnalcık, Halil, Seyidanlıoğlu Mehmet, *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017

Karcı, Erol, “Üsküp Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Jandarma*, Edt.: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan- Yücel Yiğit, Ankara, 2016, s.99

Kütükoğlu, Mübahat S., *Sultan II. Mahmut Devri Yedek Ordusu Redif-i Asâkir-i Mansure*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1982

Luc, Jean, Noel, “Fransız Jandarma Teşkilatının Tarihi Hakkındaki Araştırmaların Gelişimi, Jandarma ve Polis, Derleyenler: Noemi Levy-Nadir Özbek- Aleksander Toumarkine, İstanbul 2009, s.21.

Mardin, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, Makaleler 4, İletişim Yayınları, 3.Baskı, İstanbul, 1994

Okçabol, Derviş, *Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016

Özbek, Nadir, “Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Jandarma (1876-1909)”, *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, Der: Evren Balta Paker, İsmet Akça, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010 s.47-78

Özbek, Nadir, “Tarih Yazıcılığında Güvenlik Kurum ve Pratiklerine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*, Der.:NoemiLevy- Nadir Özbek, Alexander Toumarkine, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s. 1-19

Özcan, Abdülkadir, ‘Zabtiye’, *TDVİA* c. XLIV, 201, s. 128-130

Özcan, Ahmet, “Eski Harfli Jandarma Dergileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu*, Elazığ, c.1, s.55-571.

Özcan, Ahmet, “Osmanlı Devleti’nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839)”, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 32., sy., 53, Ankara, 2013, s.173-194

Özcan, Ahmet, “Osmanlı Jandarmasının Kuruluşuyla İlgili Bazı Problemler”, *Türk Tarihçiliğine Katkıları*, Mustafa Kafalı Armağanı, Editörler; Üçler Bulduk-Abdullah Üstün, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, s.153-162.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, c. III, İstanbul 1971

Parlatır,İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006

Saraç, Tahsin, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, Adam Yayınları, Kasım 2005

Sami, Şemseddin, **Kamus-ı Türkî**, TDK Yayınları, Ankara 2010

Sönmez, Ali, “Jandarma Teşkilatının Kuruluşu Sürecinde Baker Paşa’nın Rolü”, **T.C. İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi**, Yıl 6, Sayı 11, s. 163-173

Sönmez, Ali, “Zabtiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı 39, 2006, s. 199-219

Sönmez, Ali, **Zabtiye Teşkilatı’nın Kuruluşu ve Gelişimi (1845-1879)**,Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005

Sönmez, Ali, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında İç Güvenlik Anlayışının Niteliği ve Uygulamaları Üzerine”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Genel Kurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yay. Sayı 7, Yıl 4, Şubat, 2006, s.43-53

Tokay, Gül, **Makedonya Sorunu: Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)**, AFA Yayınları, İstanbul, 1996

Tongur, Hikmet, **Türkiye’de Genel Kolluk: Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi**, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016

Tongur, Hikmet, **Kolluk Tarihimizden Vesikalar: Türkiye’de İlk Zabtiyeler**, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1948

Tietze, Andreas,**Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı**, c. I, Simurg Kitapçılık, İstanbul 2002

Tuğlacı, Pars, **Okyanus 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük**,c.II, Pars Yayınevi, 1971

Vefik, Ahmed, **Jandarma Efrâdına Mahsus Muhtıra**, Selanik,1326

Yıldız, Gültekin, *Neferin Adı Yok: Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*, Kitabevi Yay., 2009

C) E-Kaynaklar

<http://www.ekrembugraekinci.com/makale.asp?id=487>

<http://www.fiep.org/member-forces/italian-carabinieri/>

<http://www.fiep.org/member-forces/french-national-gendarmerie/>

<https://www.nisanyansozluk.com/?k=zabtiye>

<https://www.nisanyansozluk.com/?k=asayi%C5%9F>

